

Vliv generačního soužití na výchovu dítěte v mikroregionu Valašskomeziříčsko

Jana Lážová

Bakalářská práce
2006

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Univerzitní institut

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Univerzitní institut
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana LÁŽOVÁ**
Studijní program: **B 7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv generačního soužití na výchovu dítěte
v mikroregionu Valašskomeziříčsko**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části – pojmosloví, základní vztahy mezi pojmy
Zpracování praktické části – návrh výzkumných metod a řešení
Zpracování závěrů z výzkumu
Doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ALAN J. Etapy života očima sociologie. Praha: Panorama, 1989.

AUSTAD, S. Proč stárneme: Proměny lidského těla. Praha: Mladá Fronta, 1999.

DE SINGLY, F.: Sociologie současné rodiny. Praha 1999.

DRYDEN, W. Deset kroků k pozitivnímu životu. Praha: Talpres, 1996.

GUARDINI, R. Životní období: Jejich etický a pedagogický význam. Praha: Zvon, 1997.

HAŠKOVCOVÁ, H. Fenomén stáří. Praha: Panorama, 1990.

SOUKUP, V. Přehled antropologických teorií kultury. Praha: Portál, 1. vyd. 2000.

WOLF, J. Kulturní a sociální antropologie. Praha: Svoboda, 1. vyd. 1971.

WOLF, J. Člověk a jeho svět. Praha: ORBIS, 1993.

GABURA, L. PRUŽINSKÁ, J. Poradenský proces. Praha: Slon, 1995

KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. Praha: Portál, 1997

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

6. března 2006

Termín odevzdání bakalářské práce:

13. června 2006

Ve Zlíně dne 6. března 2006

L.S.

prof. Ing. Roman Prokop, CSc.
prorektor

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Abstrakt česky: Teoretická část bakalářská práce se zabývá rodinou, funkcemi rodiny, rodinnou výchovou, životními rolemi a normami v rodině. Dále je zaměřena na pojmy týkající se bydlení - základní formy bydlení, výhod a nevýhod společného soužití. Zvláštní pozornost je věnována vlivům na výchovu dítěte. Výzkumná část se týkala postojů, názorů a vztahů mezi prarodiči a vnoučaty (dotazníky pro vnoučata–studenty středních škol a učilišť). Metoda rozhovoru souvisela s postoji a názory mladší a starší generace žijící ve společné domácnosti.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, rodinná výchova, životní role a normy v rodině, základní formy bydlení, výhody a nevýhody společného bydlení, vlivy na výchovu dítěte

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce: The theoretical part of my bachelor thesis is devoted family, functions of family, family upbringing, roles of life and norms in family. Another chapter was located for the question of habitation – basic forms of living, advantages and disadvantages of collective cohabitation. Special attention is devoted to influences to upbringing a child. The research part which was concerned about attitudes, opinions and relationships between grandparents and grandchildren (questionnaires for grandchildren-students of grammar school or educational establishment).The method of interview which was cohered to attitudes and opinions of younger and older generation lived together in one common house.

Keywords: family, functions of family, family upbringing, roles of life and norms in family, basic forms of living, advantages and disadvantages of collective cohabitation, influences to upbringing a child

Děkuji panu Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, za poskytnutí cenných rad, informací, odborné literatury a metodologickou pomoc. Mé poděkování patří také všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 RODINA	10
1.1 VYMEZENÍ RODINY	10
1.2 FUNKCE RODINY	12
1.3 RODINNÁ VÝCHOVA	13
1.4 ŽIVOTNÍ ROLE A ROLE V RODINĚ	14
1.5 PROMĚNY RODINY Z POHLEDU HISTORIE	21
2 BYDLENÍ	26
2.1 POHLEDY, KTERÉ MAJÍ VLIV NA SPOLEČNÉ BYDLENÍ	26
2.2 ZÁKLADNÍ FORMY BYDLENÍ	26
2.3 DVĚ HOSPODYNĚ X JEDNA KUCHYNĚ.....	30
2.4 VÝHODY A NEVÝHODY SPOLEČNÉHO BYDLENÍ.....	33
3 VLIVY NA VÝCHOVU JEDINCE	35
3.1 POZITIVNÍ VLIVY NA VÝCHOVU JEDINCE.....	35
3.2 NEGATIVNÍ VLIVY NA VÝCHOVU JEDINCE.....	38
3.3 KONKRÉTNÍ SITUACE.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	48
4 VÝZKUM MEZI STUDENTY	49
4.1 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	49
4.2 CÍL VÝZKUMU	49
4.3 VÝZKUMNÁ METODA.....	50
4.4 POPIS A PRŮBĚH SBĚRU DAT	50
4.5 ROZBOR DOTAZNÍKŮ	51
4.6 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	73
5 ROZHOVORY	74
5.1 ZHODNOCENÍ ROZHOVORŮ	84
6 ZHODNOCENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	85
ZÁVĚR	86
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	88
SEZNAM PŘÍLOH	92

ÚVOD

„Bez předků by byl člověk v oceánu času jako ztroskotanec na nepatrném a neobydleném ostrůvku. Skrze své předky jsme spřízněni se staletou minulostí. A jednoho dne se sami staneme předky lidí, kteří se ještě nenarodili, a přesto už jsou s námi spřízněni.“

Erich Kästner

Je zřejmé, že v naší společnosti není všechno v pořádku. Hovoří se o konzumu drog, násilí, ztrátě smyslu, pravicovém extremismu, bezcílnosti, konzumním teroru, znečištění ovzduší apod. Odborníci i politikové, lidé různých světových názorů, vývoj této společnosti víceméně dokáží jen konstatovat. Vymýšlejí se modely prevence, formy výchovy a vzdělávání. Nabídky, které se týkají pomoci, se hrnou ze všech stran a jsou mnohdy financovány mnohamilionovými příspěvky. Do rukou nás všech se mohou dostávat různé brožury a pojednání. Každý z nás by dokázal navrhnout nějaké řešení a přece se nic nemění. Mluví se o hrozbě zhroucení všech systémů, ať už se systémem míní cokoliv. Za viníka této krize mohou být považovány ekonomické poměry, nedostatek religiozity nebo velká mobilita a z toho pak vyplývající vykořeněnost, která souvisí s nedostatkem generačního porozumění, které vede k tomu, že se lidé cítí být izolováni, vzdáleni od svých nejhlubších kořenů, a tím tak i od své nejhlubší podstaty. Právě s generačním porozuměním je úzce spjata má bakalářská práce, která se zabývá vlivy generačního soužití na výchovu jedince v mikroregionu Valašskomeziříčsko. Toto téma se mě velmi dotýká, protože v generačním soužití žiji celý svůj dosavadní život.

V teoretické části se nejprve pokusím popsat, co rodina je, funkce rodiny, role a vztahy v rodině a termíny, které s mou bakalářskou prací souvisejí. V dalších kapitolách se zaměřím na: na otázku bydlení – základní formy bydlení, výhody a nevýhody společného bydlení. Zvláštní pozornost budu věnovat možným vlivům na výchovu dítěte, ať už v pozitivním či negativním smyslu a také pro lepší představu zařadím popis konkrétních situací. Při realizaci své bakalářské práce jsem narazila na problém, který souvisel s nedostatkem odborné literatury a zejména odborných časopisů na toto téma.

V praktické části uskutečním výzkum, který se bude týkat současných vzájemných vztahů mezi prarodiči a vnoučaty (z pohledu vnoučat). Jako doplňkovou část v praktické části zvolím metodu rozhovoru. Tato část, pokud se podaří uskutečnit, vzhledem k tomu, že jde o zásah do soukromí ze strany třetí osoby, bude mít jen informativní charakter (z důvodu velmi osobního tématu) a její úkol bude nastínit rodinné prostředí v generačním soužití v mikroregionu Valašskomeziříčsko.

Jako cíl práce jsem si vytyčila zjistit, jaké jsou současné vzájemné vztahy mezi prarodiči a vnoučaty (z pohledu vnoučat), do jaké míry prarodiče svá vnoučata ovlivňují, zda se vztahy mezi nimi pozměnily. Dalším smyslem mé bakalářské práce bude zmapovat vlivy generačního soužití na výchovu jedince.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Vymezení rodiny

Obr. 1*

V odborné literatuře dnes můžeme nacházet různá vymezení pojmu rodina. Tyto definice se mohou lišit v závislosti na tom, zda jde o např. rodinu malou (otec, matka, děti) nebo velkou, která se skládá z více generací (otec, matka, děti, prarodiče) apod.

Zpravidla však rodinou rozumíme společenství lidí, které chápeme jako svazek dvou rovnoprávných partnerů, kdy může, ale také jít o malou sociální skupinu nebo buňku, společenskou jednotku, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku a zároveň představuje soubor specifických vztahů mezi mužem a ženou, rodiči a dětmi, rodinou a společností. (Kolektiv autorů katedry pedagogiky PdF OU, 1993, s. 233, Opatřil a kol., 1985, s. 191, Vorlíček, 1984, s. 121)

Rodina je fungující jednotka. Tato fungující jednotka sdružuje oba rodiče a děti a je zařazena do domácího prostředí. Domácnost se nachází v určitém bytě, domě, obci apod. Rodina se neustále nachází v dynamickém vzájemném působení s okolním světem.

* Obr. 1 – BERMANOVÁ, E. *Kniha (nejen) pro dědečka a babičku*. 1998. str. 112.

Minimální vzájemné působení s okolím se týká uzavřené rodiny. Je důležité, aby rodina byla, co nejvíce otevřená, protože to zapříčiňuje pozitivní rozvoj rodiny. Samozřejmě by mělo jít o zdravou rodinu, protože při otevření systému také dochází ke vstupu nevhodných informací. Při otevírání rodiny vůči okolnímu světu hrají důležitou roli především rodiče. Pokud je prostředí nevhodné, mohou rodiče do jisté míry toto nežádoucí působení zachytit a tím zmírnit následky. Špatné je, pokud tato pojistka nefunguje. V tom případě každá nová zkušenost může měnit vztah rodiny s okolím. Rodinu lze pokládat za koordinační systém, kdy jádro rodiny je tvořeno rodiči (matkou a otcem) a dítětem. Pro vznik zdravého vztahu mezi rodiči musí existovat samozřejmý předpoklad a to: láska. Láska se rozlišuje milenecká, manželská a sexuální. Milenecká láska netrvá a nelze ji zaměňovat za lásku manželskou. Sexuální láska je také důležitá, ale není podstatná pro založení rodiny. Manželé mohou být také sexuálně přitahováni k objektům, které se vyskytují mimo manželství, ale to jim nezaručí, že by se takový vztah mohl stát plnohodnotným a vyrovnal se tak dosavadnímu manželskému vztahu. Nesmíme přehlédnout určitou pudovou a reflexní podstatu sex. přitažlivosti. Člověk nemá na lásku žádný zákonný nárok. Láska je emoce, cit, vzniká spontánně a pokud vznikne, musí se neustále pěstovat. Láska je také tím největším darem pro děti. Součástí rodiny jsou i další příbuzní, kteří patří a vstupují do rodinného kruhu. Jsou to babičky, dědečkové, tety, strýcové, bratřenci, sestřenice atd. Malá rodina rozšířená o tyto příbuzné může být brána jako další zdroj zkušeností a objektivních informací týkajících se okolního světa. Není tedy dobře, pokud se budeme snažit své příbuzné vyloučit nebo dokonce úplně odstranit z našeho života. Můžeme však na mezirodinné vztahy dohlížet a v případě nežádoucího, nevhodného nebo rizikového působení včasné zasáhnout (zvláště pokud jde o averzi, antipatii, různé spory mezi jednotlivými členy rodiny atd.), což má pak dopad na děti a na jejich nesprávné chápání světa. Život v rodině podléhá určitým pravidlům. Tato pravidla mají být jasná a v životě uskutečnitelná. Někdy však mohou působit jako brzda ve zdravém rozvoji rodiny. Hlavně v situacích, kdy se pravidla absolutizují a „zkostnatí“. Změny pravidel jsou důležité a není možné řídit naprosto stejně např. rodinu s dětmi předškolního věku a rodinu s dospívající mládeží. Proto si rozumní rodiče občas kladou otázky, které se týkají životnosti pravidel a diskutují o nich s dětmi. (Satirová V., 1994)

1.2 Funkce rodiny

Počet funkcí v rodině je z hlediska odborné literatury různý. Rodina plní v běžných životních podmínkách tyto funkce: biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a výchovnou podle autorů katedry pedagogiky PdF OU (1993).

Kvalitativní a kvantitativní naplnění těchto funkcí závisí na společenských podmínkách a na rodinné struktuře.

Znamená to, že funkce rodiny ovlivňuje:

- hospodářství, politika, kultura, které vytváří životní styl doby, která je tak poznamenána uspěchaností, překotným životním rytmem, konzumností života, což nám navíc přináší i nežádoucí důsledky jako rozvodovost, existenci problémových rodin, neúplné rodiny, dysfunkční rodiny atd.
- sociální vztahy a postoje členů rodiny, velikost a věkové složení rodiny, vzdělanost rodičů, orientace zájmů a pohlavní převaha členů rodiny atd.

BIOLOGICKO-REPRODUKČNÍ FUNKCE

- zajišťuje reprodukci lidského rodu, regulaci pohlavního života. Vytváří podmínky pro zdravý biologický rozvoj členů rodiny, zvláště dětí. Také řeší otázky sexuálního života manželů, svobodného rozhodnutí o počtu dětí a časovém odstupu mezi nimi, zdravé výživy a zdraví, pobytu na čerstvém vzduchu, tělesných aktivit atd.

EKONOMICKO-ZABEZPEČOVACÍ FUNKCE

- jde o podíl členů rodiny na společenském výrobním procesu a zabezpečování materiálních podmínek a potřeb členů rodiny s ohledem na jejich životní jistoty. Za materiální zabezpečení svých dětí odpovídají rodiče. Pokud své děti rodiče z nějakých důvodů nemohou ekonomicky zabezpečit, stát vypomáhá různými sociálními příspěvky (např. rodinné přídatky na děti,...).

EMOCIONÁLNÍ FUNKCE

- je založena na silné citové vazbě mezi členy rodiny. Rodinné prostředí by mělo být pohodové, láskyplné a naplněné životním optimismem. Členové rodiny by se měli snažit o vzájemnou spolupráci, přistupovat k sobě vyrovnaně, důvěrně a odpovědně, protože jen tak mohou uspokojit potřebu sounáležitosti, bezpečí a citové odezvy. Vytváření vhodných emocionálních a charakterových vlastností dětí je také jedním z úkolů rodiny. Dítě se

postupně učí jednotlivým formám sociálního chování. Síla vlivu, který dospělí a vrstevníci na dítě mají, se v průběhu různých věkových fází mění. Velký vliv pro život dítěte má prožitek rodinných vztahů, protože odrážejí různé konflikty, které se dítě učí přirozeně řešit.

VÝCHOVNÁ FUNKCE

- jde o záměrné, cílevědomé a dlouhodobé působení rodiny na své členy, což se týká především zejména dětí, v souladu s jejich individuálními potřebami a společenskými zájmy tak, aby docházelo k jejich všestrannému formování, které má anticipační a adaptační charakter.

1.3 Rodinná výchova

První místo, kde se dítě setkává s výchovným působením je rodina, tam má dítě možnost se formovat už v prenatálním období. Narozené dítě je slabé, fyzicky i duševně velmi plastické a svým rodičům zcela oddané. Rodiče kladou základy k citovému, intelektuálnímu a mravnímu profilu dospělého člověka již v prvních třech letech života. Rodiče mají přirozeně právo a povinnost vychovávat své děti, ale vždy by měli akceptovat dětskou osobnost. Dítě má stále cítit, že jej rodiče milují, a to i tehdy, pokud ho rodiče třeba trestají. Vztah mezi rodiči a dětmi by měl vycházet z respektování potomků, ať už jde o: porozumění jim, akceptování jejich potřeb, respektování jejich individuality a práv. Povinností rodičů je vychovávat a pečovat o děti. Rodiče by měli na své potomky klást přiměřené požadavky, a zároveň ohleduplně, důsledně kontrolovat jejich plnění. Děti by měly mít vůči rodičům náležitou úctu, oddanost a lásku. Čím je dítě starší, tím se jeho poslušnost stává vůči rodičům komplikovanější. Pro rodiče není mnohdy jednoduché nalézt správný vztah k dětem (např. v období dospívání). Rodič musí vystupovat jako autorita, ale i jako kamarád.

AUTORITATIVNÍ VÝCHOVA

Přísné autoritativní přístupy rodičů k dětem negativně ovlivňují vzájemné citové vazby a brzdí rozvoj samostatnosti lidského jedince. Většinou tyto přístupy vyvolávají pocity strachu, úzkosti, bezradnosti a křivdy, negativismus, poruchy sebehodnocení, vzpouru, agrese, úniky od různých požadavků. Dítě autoritativních rodičů působí nevýrazně, zakřikle, bývá ustrašené se sklonem k depresím, nebo naopak může být agresivní.

Autoritativní výchova znamená, že dítě není přijímáno takové, jaké je. Rodiče také při tomto stylu výchovy užívají nepřiměřených trestů. Při rodinné výchově je důležité dítě ukáznit, ale rodiče nemusí neustále rozkazovat. A naopak všechno, co si dítě přeje, zakazovat, ale dopřát mu svobodný rozvoj a vyžadovat respektování pravidel, na kterých se společně dohodli.

LIBERÁLNÍ VÝCHOVA

Tato poměrně shovívavá výchova vychází sice z akceptování dětských potřeb a zájmů, ale je také typická nízkými požadavky na dítě, jeho slabou kontrolou a častým odměňováním dítěte. Děti, které jsou vychovávány v takovém prostředí, mají sice hodně svobody, oplývají vysokým sebevědomím, ale mají problémy s plněním povinností, s přijetím a naplňováním společenských norem. Liberální výchova je v podstatě ovládnutí rodičů dětmi, přesto není vhodná. Rodičovství nelze ztotožnit s kamarádstvím, protože je ve své podstatě hodnotově na vyšší úrovni. Vztah mezi rodiči a dětmi by se dal charakterizovat slovy: „... *kamarádi se mohou, když to neklape, rozejít, rodičovství nekončí ani smrtí.*“ (R. Palouš, 1990, str. 41)

ZDRAVÁ RODINNÁ VÝCHOVA

Mezi rodiči a dětmi se objevuje nejen pochopení, ale také nesouhlas s projevy jednoho či druhého, intimní rozhovory s radou, doporučení nebo odmítnutí, zodpovědné rozhodování, potvrzení a potrestání. V takovém rodinném prostředí se dítě chová přirozeně, bezprostředně, rodiče se mu tak mohou lépe přiblížit a pochopit jeho skutečné rysy a projevy. Také záleží na sebeovládání, trpělivosti a taktosti, se kterou budou rodiče k dětem přistupovat. Důsledkem takového vztahu mezi rodiči a dětmi bývá často aktivní, samostatný, tvůrčí dospělý člověk, který dokáže akceptovat společenské normy. Každé dítě je osobností a ne živou hračkou. (Haasová, 1991)

1.4 Životní role a role v rodině

Už v nejranějších fázích svého vývoje se dítě postupně učí rozlišovat své chování vůči osobám v rodině a vůči osobám mimo rodinu. Učí se, jak se chovat k svým vrstevníkům, jak se chovat k dospělým osobám, jak se chovat k autoritám. Zkrátka aniž si to uvědomuje, přejímá určité vzorce chování, které se mohou obecně označit jako role.

Role, které zaujímáme v prostředí nám emočně nejbližším, tzn. v rodině, je důležité vědět, že v určitých věkových obdobích se role samozřejmě liší, rozšiřuje se a mění jejich repertoár. Rodiče a vychovatelé působí na dítě tak, že přijímá dětskou roli. Dítě je ochraňováno, je centrem dění a pozornosti, vyhovuje se jeho potřebám. Dítě tuto roli přijímá, protože je pro ně velmi výhodná a umožňuje mu postupný vývoj. V období dospívání začne tuto dětskou roli odmítat. Často to má i bouřlivý průběh. Dospívající chce být rodičům rovnocenným partnerem, brání se jejich autoritě i autoritám obecně, odmítá se podřizovat, vyslovuje přehnaně kritické názory, které nejsou založeny na vlastní zkušenosti a chce zdůraznit svou vlastní identitu. Mnohdy klikatými cestami se tedy propracovává k roli dospělého člověka, tzn. jedince, který chce být zodpovědný sám za sebe a konat vlastní rozhodnutí.

V období dospívání se objevuje ještě jiná, kvalitativně zcela odlišná role. Kamarádké vztahy s druhým pohlavím se transformují v mileneckou roli. Objevují se tak nové důležité prvky chování. Egocentrismus převažoval u dítěte až do doby dospívání. Dítě požadovalo, aby se všichni soustředili na ně, aby byla dávana přednost jeho potřebám. A najednou dospívající člověk cítí už velmi dobře to, co je protipólem egocentrismu a co se označuje pojmem altruismus. Altruismus je nesobecký způsob myšlení, jednání ve prospěch druhých lidí na úkor uspokojení vlastních potřeb. Najednou jedinec přestává být egocentrickým dítětem, toleruje, chápe a také naplňuje potřeby ostatních lidí. To se viditelně objevuje v roli, která se označuje jako milenecká. Často jsme schopni pro partnera/partnerku obětovat cokoli, co bychom ve vztahu vůči rodičům nebo jiným lidem doposud nebyli schopni udělat. Tato fáze vývoje osobnosti je nesmírně důležitá, protože se zde spojují výrazné biologické podněty (hormonální působení) s jejich psychologickým zpracováním a to pak vyúsťuje v následné chování. Tvoří se zde jeden ze základů budoucí schopnosti dosáhnout emoční zralosti a být tedy schopen přejít do další fáze (další role) – role manžela/manželky. Sama role manželská nezaručuje dobrý výkon role rodičovské. Pro rodiče, ať už se jedná o matky nebo otce, jsou důležité ještě další vlastnosti, další životní podmínky, větší emocionální i sociální zralost a pokud je to možné i ekonomická nezávislost. Pro rodičovskou roli by měli být otec i matka vybaveni větší dávkou trpělivosti, obětavosti a zejména pak skutečného přání mít dítě, na které se oba těší a jehož narozením oba plně souhlasí.

Někdy se ale stává, že role manželská je bezprostředně, tzn. do několika měsíců, spojena i s rolí rodičovskou. V mladých rodinách to pak často navozuje neklidnou atmosféru, vzájemné obviňování z neplnění povinností a obecné napětí. Ideální je odložit rodičovskou roli nejméně na rok, ještě lépe však dva až tři roky po uzavření manželství, protože tak vznikne potřebný prostor pro fázi adaptace jednoho partnera vůči druhému, možnost ustálit požadavky jednoho na druhého a také dostatečný prostor pro vytvoření nutných kompromisů. V tomto období také bývají postupně naplňovány některé materiální potřeby, které si mladí lidé přirozeně přejí nebo po nich touží. Zařizují si byt, mají možnost věnovat se společným zájmům, mohou cestovat a trávit hodně času s přáteli. To všechno upevňuje manželský svazek – a postupně pokud jsou potřeby mladého manželství naplňovány, objeví se silná motivace k narození dítěte. Narození dítěte a tím přechod do rodičovské role se však nedotýká jen samotných mladých rodičů. Je to výrazný zásah (v pozitivním nebo negativním slova smyslu) do života širší rodiny, protože ať chtějí nebo ne, ať si to přejí nebo nepřejí, rodiče obou partnerů se tak dostávají do nové životní role prarodičů – stávají se z nich tedy babičky a dědečkové.

Role rodičů, sourozenců a prarodičů

Postavení otce a matky v rodinné výchově vyplývá z osobitých životních rolí obou pohlaví a naplňuje se v harmonii síly a něhy. Právě z důvodu nezastupitelnosti obou pohlaví je pro život dítěte velmi důležité, aby mělo možnost vyvíjet se v prostředí, kde pocítí vzájemné vztahy mezi mužem a ženou, otcem a matkou.

„...víme, že je nesmyslné, aby ženy a muži dělali přesně totéž, aby podávali tytéž výkony, aby měli tytéž zájmy a záliby. Nepřináší to žádnou spokojenost ani na jedné, ani na druhé straně – a navíc by se tím asi vytratila z našeho života právě ta krása, která je obsažena v polaritě „mužského“ a „ženského“. Na mužskost a ženskost se dnes díváme jako na určitý vklad či potenciál, který má být po svém a společnosti k užítku rozvíjen, kultivován a používán...“ (Matějček, 1994, str. 51)

Role otce

Dítě může spatřovat u otce ztělesněnou životní moudrost, rozhled, obdivovat manuální zručnost a činorodost. Otec bývá zábavnější, velkorysejší a méně úzkostlivý, pro syna je vzorem muže, ale i dcera potřebuje mužský vzor ve svém nejbližším životním prostředí, protože tak může osvědčovat a kultivovat svou ženskost. (Matějček, 1994) Je tedy velmi důležité, aby se i otec přes vypětí v zaměstnání i když v současnosti už to není většinou

jediný živitel a zabezpečovatel rodiny), nebo upřednostňování různých koníčků podílel na výchově svých dětí.

Role matky

„Ruka, která hýbá kolébkou, hýbá celým světem!“ (Tomášek, 1947)

V rodinné výchově matka jako vychovatelka zaujímá důležité místo. Výchovné působení matky se zakládá na silných emocionálních poutech (matka dítě nejen krmí a ochraňuje ho před tělesnými nepříjemnostmi, ale také mu zajišťuje pocit bezpečí a jistoty), která ovlivňují výchovné vztahy matky a dětí. Už v období matčina těhotenství začíná výchova dítěte. Matka pak později zprostředkovává základy mravní, citové, intelektové, tělesné i pracovní výchovy. Navíc představuje vzor ženské role.

I když je matčino srdce studnicí trpělivosti, něhy a laskavosti, nesmí být při výchově ustupující, změkčilá, nedůsledná, nebo dokonce se sklony k rozmazlování nebo se dostat do pozice sloužky.

Přehnaná emancipace žen, jejímž důsledkem je přezaměstnanost matek, pak poškozuje přirozené kontakty mezi matkami a dětmi a neprospívá to rodinnému štěstí.

Role sourozenců

Sourozenci jsou děti jedněch rodičů a mají tedy stejné základní vychovatele, prožívají stejné rodinné události a stýkají se se stejnými lidmi. Sourozenci tvoří v každé rodině osobité společenství, jehož vnitřní vztahy jsou dány jejich povahovými a temperamentovými vlastnostmi a řadou jiných činitelů, např. věkem, počtem a pořadím sourozenců.

Pro život dítěte jsou sourozenci velmi důležití, protože s nimi a mezi nimi se dítě učí, jak v životě jednat a chovat se. Sourozenci si jsou většinou věkově blízcí, mohou mít také podobné zájmy, mohou si spolu hrát, vyprávět si, pomáhat, spolupracovat, učit, brát ohled jeden na druhého, vzájemně se tolerovat a podporovat. Mohou také ale vystupovat jako sokové a vybojovávat si své místo v rodině, hádat se a přít. Samozřejmě i tyto konflikty jsou důležitým nácvikem pro budoucí život.

Rodiče by se měli od sourozeneckých šarvátek, pokud je to jen trochu možné, distancovat, pokud nechtějí nespravedlivě posoudit některé z dětí, protože podstata dětského sporu nemusí být pro nezainteresovaného rodiče okamžitě jasná.

Pro děti je tedy samozřejmě lepší, pokud mohou v rodině žít s ostatními sourozenci. V životě ale může nastat situace, kdy dítě vyrůstá v rodině samo, bez sourozenců, „jen“ s dospělými. A tak se stává, že je obvykle ve středu pozornosti. Dříve z takových dětí vyrůstali rozmazlení sobci, kterým se plnilo každé přání, dnes jsou jedináčci spíše přetěžováni a úzkostně sledováni. Musí všechno dělat skvěle – podávat pěkné výkony ve škole, úspěšně se realizovat v mimoškolní činnosti. Přitom neměli šanci získat tolik podnětů, zkušeností a pozitivní motivace pro rodinný život, jako kdyby žili se sourozenci. Ale i jediné dítě v rodině může vyrůst v kvalitního jedince. (Matějček, 1986)

Role babičky a dědečka

V současné době jsou velké vícečlenné rodiny s vícegeneračním zastoupením prarodičů stále větší výjimkou (jiná situace je na venkově). A i když spolu většinou nežijí rodiče, děti a prarodiče ve společné domácnosti, i tak mají mít děti možnost se s prarodiči často stýkat. Babičky a dědečkové mají v rodinném společenství důležitou funkci, která vychází z citového vztahu mezi dvěma generacemi rodičů. Výchovné působení prarodičů dává dětem možnost spojovat přítomnost a minulost, vnímat tradice a osvědčené hodnoty. Na postojích rodičů k prarodičům se děti učí

Obr. 2* formovat postoj, který budou k rodičům uplatňovat, až se jednou stanou dospělými a budou mít vlastní děti. Vztah mezi rodiči a prarodiči však může mít také extrémní podoby, které mohou mít neblahé následky na výchově dětí.

** BERMANOVÁ, E. *Kniha (nejen) pro dědečka a babičku*. 1998. str. 147

Buď rodiče odmítají kontakt dětí s prarodiči a tím je ochuzují o lásku a zkušenost babiček a dědečků, nebo naopak maximálně přenášejí na prarodiče své rodičovské povinnosti a úkoly (včetně výchovy svých dětí). Děti pak často vnímají prarodiče jako rodiče, což může mít u dětí za následek – nepochopení životních rolí, povinností a úkolů, rozmazlené a málo samostatné děti, vnímání světa očima starých lidí apod.

Obr. 3 *

Zralost pro prarodičovství

Prarodičovství (jakožto životní fáze a role) by mělo přijít ve správném čase. Většina lidí si při slovech babička a dědeček představí hluboce zralé lidi s šedivými vlasy, moudré a klidné, na které se celá rodina obrací v otázkách, se kterými si neví rady. Vnoučata se k prarodičům chovají jinak než ke svým rodičům, mají k nim úctu, cítí se s nimi dobře a vyhledávají je jako silnou emoční oporu. Prarodiče jsou pro vnoučata něco jako nejdůvěrnější rádci a poskytují jim pomoc a ochranu.

Role, která je jim díky starším tradicím přisuzována – role moudrých, klidných a vyrovnaných lidí – nemůže být naplněna, pokud jde o prarodiče, kterým vnoučata spíše překážejí, nebo jim dokonce vadí v jejich doposud nenaplněných pracovních i emočních cílech. Někteří z prarodičů tento fakt, že jsou babičky a dědečkové, vůči svému okolí tají, vyhýbají se styku s vnoučaty a navíc svou prarodičovskou roli odmítají. Zralost vztahu k narozenému vnoučeti nebo vnoučatům je dána mnoha činiteli. Může to být věk, celkové postavení rodiny, profesionální kariéra, místo, kde rodina žije (existuje rozdíl mezi vesnicí

* BERMANOVÁ, E. *Kniha (nejen) pro dědečka a babičku*. 1998. str. 75

a anonymním velkoměstem). Záleží také na počtu vlastních dětí, věk, ve kterém se prarodičům narodily, potíže, které s jejich výchovou nebo zdravím měli, ekonomická situace rodiny, ale také i obecné ideové postoje, např. náboženství. Rodiče i prarodiče jsou vůči svým vnoučatům v různé míře ctižádostiví. Pokud se narodí zdravé krásné dítě, rádi se s ním pochlubí, ukazují je svým známým, všude kam přijdou, ukazují fotografie celé rodiny. Daleko horší může být situace tam, kde se narodí dítě, které má např. vrozenou vývojovou vadu (což je dnes dost častý jev). Očekávané naděje před narozením dítěte jsou tak pošramoceny a může následovat zklamání a odpor vůči dítěti.

Nejen mateřství, ale i prarodičovství může být rizikové. Prarodiče musí být připraveni na nejrůznější krize, které mohou mít povahu zdravotní, biologickou, ale také sociální. Všechny tyto krize, které mohou nastat, jsou pak zkouškou jejich opravdové emoční zralosti a připravenosti na roli dědečka a babičky. Při vysokém počtu vrozených vývojových vad u dětí, při různých chronických onemocněních dětí, ale také při vzrůstajícím počtu manželství, která selhávají, neplní svoji funkci a nakonec se rozpadají, jsou prarodiče vystavováni někdy velmi krutým zkouškám. Z toho jasně vyplývá, že prarodiče by se měli do své role dostat opravdu ve zralém věku, ve kterém jsou více schopni na základě svých životních zkušeností takovým zkouškám úspěšně čelit. (Matějček, Dytrych, 1997)

Vztahy seniorů k vnoučatům

Zejména po vstupu do důchodu se senior snaží navázat více kontaktů se členy vlastní rodiny. Typickým projevem stáří je být především svým dětem a blízkým prospěšný a užitečný. Starý člověk se snaží vynahradiť si na svých vnoučatech to, nač nebyl čas při výchově vlastních dětí. Vágnerová (2000) popisuje také fáze seniorů ve vztahu k vnoučatům.

1. Fáze asymetrického vztahu autority prarodičů k malým vnoučatům:

Musíme si uvědomit, že v této fázi se jedná o období mladšího stáří. Babička je stále ještě aktivní a je schopná a ochotná se postarat nejen o sebe, ale i o vnoučata. Ty jsou ve věku, kdy navštěvují první stupeň základní školy. Pro děti v mladším školním věku je typické, že pro ně blízké osoby, ke kterým mají citový vztah, představují přirozenou autoritu. Pro prarodiče, jenž se snaží být pro své okolí potřební, představuje tato fáze pocit uspokojení. Svým vnoučatům se věnují a zahrnují je i dalším komfortem např. financemi.

Za několik let se ovšem situace začne měnit. Vnoučata začnou dospívat a prarodiče zestárnou. Touto změnou se však změní i jejich vzájemné vztahy.

2. Fáze postupné symetrizace rolí: Vnoučata se stávají samostatnější a mají vlastní názor na dění ve světě. Neradi poslouchají rady rodičů, které se jim zdají zastaralé. Názory prarodičů jsou pro ně už naprosto zcestné. Dědeček se nedokáže orientovat v technických novinkách, a tak ztrácí u vnoučat onu přirozenou autoritu. Obě strany si přestávají postupně rozumět, protože na základě životních zkušeností, které jsou nepochybně u starších větší, pohlíží na problémy každodenního života odlišně.

Vnoučata řeší problémy novým modernějším způsobem, naopak prarodiče přistupují k problémům konzervativně a využívají své zkušenosti. Mladí lidé si chtějí vše zkusit zařídit podle sebe. Někdy není na škodu, když si z odkazu svých prarodičů dokáží vybrat alespoň to, co se ukázalo jako spolehlivé a ověřené.

3. Fáze tzv. nové asymetrie: V této fázi se stanou staří prarodiče závislí na pomoci rodiny. Někdy nemohou péči poskytnout vlastní, proto přichází na řadu vnoučata. Je zajímavé, že vnoučatům nevadí chování prarodičů natolik jako vlastním dětem.

1.5 Proměny rodiny z pohledu historie

Pravěk

Je pravděpodobné, že v pravěku byla společnost klanová, která odvozovala svůj původ od společného mytického předka.

Rodina jako taková existovala již v době kamenné. Hovoří se o matriarchátu. Rodiny byly jen malé, protože společnost se stěhovala za zdrojem obživy a matka by transport více než jednoho dítěte zvládala jen těžko (navíc nesla celý majetek rodiny). Změna nastává po neolitické revoluci, kdy vznikají trvale osídlená bydla, trvale obhospodařovaná území, což dává možnost rozvoje obchodu, řemesel a vojenství. V období neolitické revoluce se lidé živilí pěstováním rostlin, chovem dobytka, uctívali božstva, nevedli války, dodržovali určité zvyky.

S rozvojem řemesel a obchodem a i s počátkem válek se rodina změnila. Právě v souvislosti s válkou získali významné postavení muži a to jak v rodině tak ve společnosti a toto postavení se snaží uchovat až do dnešní doby.

Starověké Řecko, Řím

V Řecku a Římě fungovaly široké rodiny (rody) a ty fungují dodneška. Existoval společný předek, který měl významné jméno. Představitelem velkého rodu byl král (reprezentant kultury, politiky, soustřeďoval bohatství, rozhodoval, měl politické kompetence). Ze soustřeďování moci se vyvinula šlechta.

Rodina byla patriarchální. V určitých situacích (při jídle) muži a ženy byli odděleně. Společnost byla volná (u mužů se tolerovaly konkubíny, do rodin byly přijímány i nemanželské děti). Před svatbou nefungovala citová pouta mezi partnery. Na výběr partnerů se pořádaly soutěže. Při narození dítěte se pěstovaly rituály. Nejprve ho viděl otec, který ho mohl zavrhnout. S rozvojem měst vznikla úprava dědického práva, kdy majetek dědil vždy nejstarší syn. Muži se museli oženit, jinak byli potrestáni. Jejich úkolem bylo udržet a zvětšovat majetek mít co nejvíce dětí. Každý muž musel mít svého následovníka. Tím se docílilo dodržování různých kultů, protože tradice přecházely z generace na generaci. Ženy měly podřízené postavení, pečovaly o domácnost. Dítě mělo plnoprávné postavení, až získalo jméno. V Itálii se děti odkládaly na veřejná místa. 450 př. n. l. – první právní kodex Dvanáct desek: rodina je základní jednotkou společnosti. S krizí Římské republiky dochází k první krizi rodiny. Došlo ke změně postavení žen. Nemajetné ženy mohly pracovat jako švadleny, lékařky, vychovatelky, kojné, nesměly však pracovat v oblasti právní a finanční.

Středověk a staří Slované

Po pádu Římské říše se objevily první změny ve Francii a v Německu. V 5. století n. l. měli významné postavení Slované. Stavěli si hradiště, specifická obydlí, dřevěné objekty postavené na vyvýšeninách obehnané plotem.

Rodina byla patriarchální. Významní a bohatí muži mohli mít více žen (např. Sámó měl 22 synů a 15 dcer se 12 manželkami).

U východních Slovanů je doložen sňatek vykonaný otcem ženicha v zastoupení až do synovy dospělosti (když byl syn ještě mladý a nemohl se ženit).

Společnost starých Slovanů byla agrární. Často ji sužovala existenční nejistota i epidemie, což byl následek pro vznik válek, který měl negativní vliv na rozvoj rodiny.

Později se společnost vyvíjela v tzv. stavy, kterých bylo velké množství. Styl života, výchovy byl odlišný. Nejvyšším stavem byla šlechta, zvláštním stavem byli duchovní, dále

následovali kupci a měšťané. Venkovský stav se dělil na svobodný a poddaný. I oni měli specifický styl života.

Šlechtické rodiny se vymykaly tradicím ostatním stavům. Jejich vzorem bylo francouzské rytířství – přednost statečnosti, odvahy, určité znaky pro každé pohlaví. O šlechtické rodině rozhodovaly dynastické zájmy.

Ve 13. století se přecházelo na peněžní hospodářství. Vznikla možnost dědit pozemky. Dispoziční právo měla šlechta, která vydávala souhlas i se sňatkem poddaných (zrušeno Josefem II. v roce 1781).

Rodina ve středověku byla základem přežití. Soustřeďovalo se více rodin pohromadě, aby měly snazší podmínky. Pro život rodin i jednotlivce je důležitá příbuzenská síť tvořena lidmi, kteří jsou schopni pomoci.

Ve středověku trvalo dětství do osmi let. Osmileté dítě šlo z domova do učení, muselo pracovat a zapojit se do procesu udržení existence rodiny.

Evropský novověk

Vyvíjela se snaha o posílení rodiny. Významné změny nastaly v postavení žen. První francouzská revoluce přinesla emancipaci žen (chtěly stejné postavení jako muži, volební právo). Největší takováto hnutí proběhla v roce 1791 ve Francii a Anglii.

Nastal rozpad patriarchální rodiny. Došlo k tomu také s rozvojem industrializace, což přineslo množství pracovních míst pro ženy. Byla zavedena povinná školní docházka (ženy nebyly tolik vytíženy péčí o děti, měly více volného času). Muž přestal být jediným živitelem rodiny, poklesla jeho společenská prestiž. Nastala větší společenská mobilita (pohyb rodin). Došlo ke zvětšování rozdílů mezi vrstvami a třídami (dělení společnosti na bohaté a chudé). V rodině docházelo ke změně rolí. Žena získala několik rolí (žena, matka, pracovnice).

Postindustriální společnost

Pro postindustriální společnost jsou typické následující trendy:

- odkládat sňatky a rození dětí na dobu co nejpozdější,
- ve větší míře zakládat rodinu neformálně, bez legálního sňatku,
- zvyšování rozvodovosti,

- pokles ochoty lidí po rozvodu vstupovat do dalšího svazku a v tomto svazku mít další děti,
- omezovat počet dětí v rodině, popřípadě děti nemít vůbec,
- prodlužování doby, po kterou děti a rodiče žijí spolu (platí pro Evropu). (Matoušek, 1997)

Rodina po roce 1989

Po roce 1989 dochází ke změně rodinného chování:

- zvyšuje se rozvodovost,
- zaznamenán pokles natality,
- zaznamenán pokles sňatečnosti,
- krize v rodině podnikatele (většinou muže, který tráví mnoho času mimo rodinu).

Charakteristiky rodiny v posledních letech podle Krause, Poláčkové et al. (2001):

1) **Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce.** Pouze některé z nich zůstaly v plné kompetenci rodiny. Někdy se proto ozývají hlasy o její možné krizi, přežití nebo konci.

2) **Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu,** což vede k tomu, že vytváření manželských rodin je tak provázáno značnou volností. Legalizace partnerského soužití již není nutnou podmínkou rodinného života, zvyšuje se podíl rodin, které jsou založeny na soužití partnerů bez uzavření manželství.

3) **Snižuje se stabilita rodiny.** V posledních desetiletích z řady objektivních důvodů (nárůst ateismu, emancipační proces) a subjektivních (manželské svazky jsou zakládány zejména na emotivní bázi), dochází k zvýšení rozvodovosti. Kolem 40% manželství končí rozvodem, většina manželství, která se rozvádějí má děti.

4) **Mění se celková struktura rodiny.** Nejenže klesá počet dětí v rodině, ale omezuje se také vícegenerační soužití. Počet osob žijících v jednočlenných domácnostech naopak narůstá.

5) **Rozvoj zaznamenává antikoncepci a plánované rodičovství.** Ubývá „nechtěných“ těhotenství a postoje k umělému přerušování těhotenství se jeví značně liberální.

- 6) **Prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí.** Doba, po kterou žijí rodiče s dětmi ve společné domácnosti, je delší.
- 7) **K proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu.** Rodiči se stávají osoby ve vyšším věku a děti se začínají rodit teprve po určité době trvání manželství nebo partnerského soužití. Prarodiči se tak stávají stále starší osoby, které jsou však díky změnám v důchodové praxi stále ještě zapojeny do pracovního procesu.
- 8) **Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu,** v důsledku toho se krátí čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Velmi závažné nerespektování dočasných priorit času rodiny je zejména v rodinách s malými a předškolními dětmi. Vedle nedostatku času se pak vyskytuje problém se způsobem jeho trávení (zejména problémy „kvality času“).
- 9) **Přibývá dvoukariérových manželství,** což je důsledek růstu vzdělanosti a kvalifikovanosti a tím i zaměstnanosti žen.

„Spolu s těmito faktory potom působí celá řada dalších, jako například demokratizace a také desintegrace rodinného života, důsledky urbanizace a bytová problematika, otázky proměn životního způsobu a další.

Podle řady sociologických průzkumů z posledních let (jedná se například o výzkumy Sociologického ústavu či Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí) se zdá, že rodina v nových společenských podmínkách neztratila nic na svém významu. Stále je u velké části populace pocítována potřeba bezpečného světa rodiny. Dominantní hodnotou rodiny je citový vztah, rodina je především místem sociálního bezpečí, jehož zdrojem je trvalé soužití dvou osob. Rodina založená na manželství je u nás stále jednoznačně dominantní formou rodinného uspořádání. Dá se však očekávat, že bude stále častěji doplňována konglomerátem různých druhů rodinného soužití s volným pohybem z jednoho do druhého.“ (Kraus, Poláčková et al., 2001, str. 84)

2 BYDLENÍ

2.1 Pohledy, které mají vliv na společné bydlení

Bydlení výrazně ovlivňuje soužití více generací a jejich vzájemné vztahy. Pokud si představím takovou „obyčejnou“ rodinu, zjistíme, že v bytové jednotce, rodinném domě nebo vile, spolu žijí dospělí rodiče a nezaopatřené děti, popř. dospělí rodiče s dospělými dětmi a jejich rodinami. Další možností může být soužití s prarodiči, čímž by byla rodina rozšířena o další generaci.

V řešení otázky bydlení se objevují důležité pohledy, jako je dobrovolnost a nedobrovolnost společného bydlení více generací, zda se jedná o soužití trvalé, nebo jen dočasné. Také záleží na tom, jaké v rodině panují vztahy (ty se mohou pohybovat od hluboce přátelských, pozitivně laděných až po nepřátelské). Všechny tyto pohledy velmi ovlivňují kvalitu společného soužití v jedné domácnosti.

Pokud se členové rodiny rozhodnou pro společné bydlení dobrovolně a rádi, je zřejmé, že vztahy zde budou jistě lepší a klidnější, než v situaci, kdy z různých důvodů není jiné řešení, a tak příslušníci několika různých generací spolu začnou žít nedobrovolně. Pak hrozí napjatá atmosféra, všudypřítomná „dusnost“ prostředí, ve kterém se i malý vánek může stát obrovským vichrem konfliktů a jiných střetů.

2.2 Základní formy bydlení

Mezi základní formy bydlení patří několik kombinací, které se týkají soužití jednotlivých generací, jak uvádí Cibulec (1980). Pokud vycházíme z počtu lidí, kteří bydlí v jedné domácnosti, jde o bydlení jedné dospělé osoby v domácnosti. Většinou jde o jednoho z rodičů, který se rozvedl, ovdověl nebo bydlí sám. Může žít s dětmi, anebo může bydlet zcela sám, pokud jsou děti již zaopatřené. V odborné literatuře se uvádí, že ovdovělá žena se vypořádá s praktickou stránkou samostatného bydlení lépe než muž, protože bez problémů zastane domácí práce, které souvisí s chodem domácnosti (i když v současné době to zvládají už i někteří muži). Je jasné, že tato forma bydlení předpokládá určitou míru soběstačnosti a samostatnosti jedince. Velký problém tak nastává zvláště u prarodičů, kteří spolu prožili bok po boku celý život a po úmrtí jednoho z nich zůstane druhý z prarodičů zcela sám a musí se vyrovnat hlavně psychicky se ztrátou milované osoby. Tento typ situace se může řešit přistěhováním vnuka/vnučky nebo jiného členy rodiny

k osamělému starému člověku. Toto řešení může mít negativní dopad, pokud osamělý prarodič k sobě vezme mladého člena rodiny jen proto, aby nebyl sám, ale potom mu znepríjemňuje život věčnými příkazy a zákazy, přiděluje mu často nesmyslné úkoly a vyžaduje neustálou péči a pozornost o svou osobu – ve své podstatě ho „tyranizuje“. Za ideální se považuje člen rodiny, který bydlí sám, je schopen se postarat sám o sebe a co se týče ostatních rodinných příslušníků s těmi se pravidelně navštěvuje. Další forma soužití je, když spolu žijí manžel s manželkou, partner s partnerkou. Tento druh soužití nepřináší větší problémy. Pokud se nějaké přesto vyskytnu, mají ráz spíše manželských nebo partnerských rozepří. Tato forma soužití je v populaci nejvíce zastoupena, ať už manželé/partneři mají děti nebo ne.

Z generačního hlediska je zajímavější forma soužití, kdy spolu bydlí jedinci, kteří jsou si příbuzensky nejbližší: rodič a dospělé dítě, nebo prarodič a dospělý vnuk/vnučka. Pokud jde o soužití matky s dospělým synem, může to mít za následek narušení jeho citové oblasti a také zkreslení jeho postojů k partnerství/manželství. Osamělé matky totiž často mívají ke svým synům silnou citovou vazbu a snaží se je k sobě připoutat (někdy za každou cenu). Jakmile se syn začne zajímat o nějakou dívku, matka ji začne brát jako sokyni, která jí chce syna „ukrást“. V tomto případě matka takovému vztahu nepřeje. Neustále do vztahu mladých lidí zasahuje, někdy se jí může dokonce tento vztah podařit rozvrátit, protože syn může být na matku také velmi citově vázaný. Pak se těžko rozhoduje na stranu, které ženy se má vlastně postavit a nedokáže situaci zvládnout. Právě toto nerozhodné jednání jeho dívku po určité době přestane bavit a dojde k rozchodu.

Ze strany syna bývá soužití s matkou přijímáno někdy z pohodlnosti, protože všechny starosti, povinnosti a činnosti o domácnost obstarává matka a syn má tak hodně volného času. Matka se k tomu staví tak, že to chápe jako největší dobro a také jako oběť ze své strany.

Při soužití matky s dcerou dochází k jinému typu problémů. Zatímco synovi soužití s matkou může plně vyhovovat, protože má u ní veškeré pohodlí a je o něj dobře postaráno, dcera chápe soužití s matkou jako vrchol sebeobětování. Zdrojem konfliktů mezi matkou a dcerou bývá právě společná domácnost. Dcera také obvykle nenavazuje hlubší vztahy k mužům, protože cítí silnou morální povinnost a odpovědnost, že musí zůstat s matkou a postarat se o ni. Toto si většinou dcera uvědomí až po úmrtí matky, kdy

zůstane sama a není schopna navázat žádný partnerský vztah, nebo se o to pokouší jen s obtížemi.

Soužití otce s dospělým synem nebývá tak časté a dochází v něm k obdobným problémům jako u soužití matky s dcerou. Jejich konflikty se však týkají spíše zájmové a osobnostní sféry („dva kohouti na jednom dvoře“).

Pokud žije s osamělým otcem jeho dcera, má toto soužití často podobu náhradního partnerského vztahu, co se týká rodinných konfliktů, způsobů trávení volného času nebo udržování domácnosti.

Skutečné problémy nastávají až v případě, kdy spolu žijí rodiče s dospělými dětmi, popř. ještě s jejich dětmi. Při řešení vzájemných střetů velmi záleží na povahových vlastnostech každého z nich a závisí jen na nich jak tyto situace budou řešit. Povaha vzájemného soužití závisí na mnoha činitelích (např. velikost bytové jednotky, ekonomické podmínky, stáří nedospělých dětí, osobní zájmy společně bydlících osob, atd.).

Mezi generacemi, které spolu žijí v jedné domácnosti, nemusí být vždy velká věková vzdálenost, ale i tak to stačí na vznik různých nedorozumění, komunikačních šumů a hádek. „Mladí“ mají pocit, že rodiče jim do všeho mluví, neustále je poučují, zasahují jim do soukromí, do výchovy, do trávení volného času, samostatného rozhodování. Rodiče naopak mohou mít dojem, že jejich „mladí“ neumí hospodařit, nemají vztah k hodnotám, k práci a neváží si toho, co oni pro ně vykonali. Tento začarovaný kruh vzájemného nepochopení, nedorozumění, špatné komunikace je složitý a najít cestu ven je obtížné a v některých rodinách se to nemusí podařit, což je velká škoda pro všechny zúčastněné.

Na společném bydlení více generací nejsou jen negativní stránky. Existuje i dost těch pozitivních. Mladí lidé se např. učí tolerovat chování druhých lidí, mají větší smysl pro kolektiv, předávají se životní zkušenosti a upevňují kladné životní hodnoty. Mladí manželé/partneři se také vedle zkušenější starší generace učí usměrňovat své požadavky na život. Také pro starší generaci má společné bydlení s mladými přínos a užitek. Společně s nimi mohou mít možnost prožívat radosti mladé rodiny a účastnit se i na výchově jejich dětí.

Společné bydlení dvou generací má tedy pozitivní i negativní stránky. Jako mnohem složitější, z hlediska soužití generací, se ale jeví ještě jedna forma soužití a tou je společné bydlení tří generací dospělých členů širší rodiny. Problémy, které se mohou vyskytnout,

jsou ještě znásobeny přítomností členů třetí generace, generace nejstarší, která je od nejmladší generace dost vzdálená – věkově, způsobem života, svými postoji apod. Konflikty a střety nastávají i kvůli velikosti bytu, který nemusí být dostatečný pro tolik členů rodiny a neodpovídá jejich potřebám. „Tlačénice“ vzniká především v časových špičkách jako je např. ranní toaleta, společný odjezd na společenskou akci atd. Soužití tří generací dospělých osob se vyskytuje zřídka a spíše v rodinném domě než bytě.

Dalším druhem soužití více generací je společné bydlení dvou generací dospělých osob, z nichž jedno manželství je neúplné. Má několik variant, jak popisuje Cibulec (1980):

- mladí manželé/partneři žijící s jedním z rodičů, ten může být rozvedený, ovdovělý,
- manželství rodičů + jedna dospělá osoba z mladého manželství,
- mladé manželství/partnerství s jedním z prarodičů,
- manželství prarodičů s jednou osobou střední nebo mladé generace.

Soužití těchto typů je velmi nevyvážené a problémy, které v něm vznikají pramení z citové oblasti i ekonomických podmínek. Většinou vzniká nejvíce problémů, pokud spolu bydlí oba rodiče s jedním z mladých manželů/partnerů, který je sám z důvodu rozchodu, ovdovění, dlouhodobé nepřítomnosti partnera atd. Velmi záleží na tom, zda se jedná o vlastní dítě, snachu nebo zetě.

Pokud spolu žijí mladí manželé/partneři s jedním z rodičů, případně prarodičů, mohou nastat potíže komunikačního rázu i citové problémy nebo ekonomické problémy, které se týkají otázky přispívání na domácnost, dluhy atd.

Pokud žijí v jedné domácnosti prarodiče a osoba střední generace (jejich vlastní dítě, zeť, snacha), je těžké sladit potřeby a zájmy, protože každý z nich je zvyklý na svůj životní standard a rytmus, svůj způsob trávení volného času atd. Pro obě generace je tedy obtížné, se někdy přizpůsobit jeden druhému.

Při společném bydlení mladých manželů/partnerů s jedním z prarodičů může docházet k velmi pozitivnímu jevu, a to k tomu, že prarodič se snaží co nejvíce přizpůsobovat stylu života mladých lidí a často jako by omládnul ve svých názorech i sociálním chování. Negativním jevem však bývá určité psychické i fyzické zneužívání bezbrannosti starého člověka ze strany mladých lidí, kteří se snaží zvyšovat své vlastní pohodlí na jeho úkor. Často mu svěřují své dítě na hlídání, mnohdy i na celý den nebo celou noc. Starší člověk

nemá mnoho možností se bránit a navíc tuto situaci nemusí vnímat jako zneužívání, ale naopak se může cítit velmi užitečný, prospěšný a potřebný.

Mezi další formy společného bydlení patří soužití rozvedených manželů a bydlení v domově důchodců. Ze sociologického hlediska je zajímavé, že lidé, kteří se rozvedli, spolu bydlí i po rozvodu, často jsou tak donuceni kvůli špatným bytovým podmínkám. Ne vždy však toto soužití probíhá bez problémů, protože každý z bývalých manželů může mít již nového partnera a k sobě navzájem pociťují nepřátelství až nenávisť, což vyúsťuje v hádky a vede ke schválnostem a vzájemnému znepríjemňování si života. Stává se však, že v některých případech toto soužití bývalé manžele sblíží natolik, že znovu uzavrou sňatek.

Bydlení v domově důchodců je některými starými lidmi vítáno, ale jiní odchází do domova důchodců „nedobrovolně“. Nedobrovolnost v podstatě není možná, protože žadatel o umístění v domově důchodců, si musí tuto žádost vlastnoručně a dobrovolně podepsat, ale mnohdy k tomu může být svou rodinou donucen. Mezi širokou populací je bydlení v domově důchodců stále chápáno jako něco nemorálního, nehumánního, nenormálního. Při „odložení“ babičky nebo dědečka, kteří mladší generaci „překáží“ do domova důchodců to tak je. Jsou ale i důchodci, kteří se do tohoto zařízení stěhují rádi a s radostí, protože se dostanou do kolektivu, kde členové mají podobné zájmy, názory.

2.3 Dvě hospodyně x jedna kuchyně

Tato část se týká vztahů mezi dvěma generacemi, které žijí v jedné domácnosti. Jedná se o některé typy vztahů ve vícegenerační rodině: o vztazích mezi rodiči s vlastními dětmi, o vztazích mezi tchánem, tchyní a zetěm se snachou. Na tyto vztahy se zaměřuji z pohledu vzájemné spolupráce a hospodaření, k čemuž mě inspiroval Cibulec (1980).

1) Mladá rodina žijící u rodičů ženy (manželky, partnerky)

a) vztah mezi matkou a dcerou

Pokud zůstane dcera žít se svým manželem/partnerem u svých vlastních rodičů, vztahy s ostatními členy rodiny se pro ni jak zvlášť nezmění. Dcera je navyklá dělit se se svou matkou o běžné domácí povinnosti, mají zažitý rytmus každodenních rutin, návyků

a rituálů. V tomto vztahu mezi matkou a dcerou navíc může vzniknout hlubší přátelství a porozumění si navzájem. Dokáží se podpořit a dcera začíná chápat matku i z pozice vdané ženy. Matka s dcerou jsou si velmi blízké osoby (citově i příbuzensky), proto v jejich vztahu nepanuje neúnosné napětí, protože vzájemné neshody si dokáží vyjasnit hned a přímo. Není mezi nimi „dusné“ mlčení, jak tomu někdy bývá ve vztahu mezi tchýní a snachou, a tak se mezi nimi ve většině případů nevytvoří ani hluboká propast.

Otázka hospodaření v kuchyni záleží na tom, zda je v domácnosti pouze jedna kuchyně, nebo má mladý pár k dispozici vlastní kuchyňský kout. Hlavně v prvním případě záleží na vzájemné dohodě, jestli se obě rodiny budou stravovat společně nebo odděleně.

Pokud ve vztahu mezi matkou a dcerou neexistoval vážnější problémy nebo konflikty před tímto soužitím, bývá toto soužití většinou bezproblémové a dá se říci, že i samotný vztah mezi matkou a dcerou se stává více kamarádský a důvěrnější. Pokud ovšem mladému páru toto soužití nevyhovuje vůbec, ani vztahy mezi matkou a dcerou tak nebudou harmonické nebo únosné.

b) vztah mezi zetěm a tchánem

Pokud se do rodiny ženy přižení muž, záleží na jeho osobnosti, schopnostech, vlastnostech, jak se přizpůsobí novému životnímu stylu. Pokud je zeť zvyklý na plnění svých povinností a na práci, jeho spolupráce a vztahy s tchánem bývají dobré. Pokud je však soužití ve vícegenerační domácnosti ženy nedobrovolné, nespokojenost muže nebo obou zhoršuje vztahy mezi generacemi, ale i mezi samotným mladým párem. Žena se v tomto případě ocitá pod dvojnásobným tlakem: jeden ze strany rodičů, kteří jsou nespokojeni s odmítavým přístupem zetě, druhý tlak – muž, který se cítí „otráven“ společným bydlením.

V domácnosti, kde žije mladý pár u rodičů ženy, dochází i k situaci, že mladý muž nemá možnost stát se pravou hlavou své rodiny. Za hlavu celé rodiny se považuje otec ženy. Mladému muži také často vadí, že je v domě stále „cizí“ a touží pro svou rodinu zařídit vlastní bydlení. Pokud však nemají k dispozici dostatek financí a jsou nuceni stále žít se starší generací, v prostředí se vyskytuje „dusná“ atmosféra a napjaté vztahy.

2) Mladá rodina žijící u rodičů muže

a) vztah mezi otcem a synem

Situace je podobná jako ve vztahu matky a dcery, která se provdala. Tím, že syn se také stává manželem, nedochází mezi ním a otcem k výrazné změně jejich vzájemných vztahů. Otec však musí respektovat to, že jeho syn je již odpovědný za svou rodinu a vůči ní jisté povinnosti a nebude úplně k dispozici svému otci, který na něm může vyžadovat spolupráci. Muž se zde také ocitá pod dvojnásobným tlakem (podobně jako v předchozím případě žena): z jedné strany se chce zavděčit rodičům a pomoci jim, na druhé straně chce být se svou manželkou a rodinou. Obě generace proto musí najít tu správnou míru domluvy a spolupráce, aby byly spokojeni obě strany.

b) vztah mezi tchýní a snachou

Mezi tchýní a snachou může někdy vzniknout lepší vztah než mezi matkou a dcerou, v tom případě by se jednalo o vztah čistě přátelský, ale nastávají i případy, kdy se mezi tchýní a snachou objevuje rivalita a soupeření. Snacha má pocit, že se její muž nemůže od matky odpoutat a snaží se ho „mít co nejvíce pro sebe“. Tchýně naopak může žárlit na mládí snachy, často ji může považovat za nezkušenou a dochází k určitému druhu soupeření o hlavní slovo v domácnosti. Většina snach není ochotna se podřizovat zvyklostem nové rodiny, protože se jim mohou zdát svazující, despotické, nemoderní atd. Tchýně má však za to, že snacha by měla tyto zvyklosti respektovat bez diskusí a plně se jim podřídít. Jen v malém počtu rodin se podaří sladit názory tchýně a snachy tak, aby vše probíhalo bez složitých komplikací obou i celé rodiny.

Problémy se objevují i v případech, kdy mladý pár žije u rodičů jednoho z manželů/partnerů a rodiče toho druhého se cítí být ochuzeni o jejich přítomnost. Vyžadují si proto jejich časté návštěvy a snaží se „kupovat“ mladou rodinu dárky, nabízejí jim hlídání dětí apod. Pokud k tomu začnou ještě pomlouvat rodiče, u kterých mladý pár bydlí, může se vytvořit nepříjemné prostředí, které se jen těžko zvládá.

2.4 Výhody a nevýhody společného bydlení

Při rozhodování, jestli bydlet, nebo nebydlet s jinou generací ve společné domácnosti, musí členové rodiny zvážit všechna „pro“ a „proti“, která mohou při tomto komplikovaném a mnohdy nedobrovolném rozhodování hrát roli. (Cibulec, 1980)

VÝHODY SPOLEČNÉHO VÍCEGENERAČNÍHO BYDLENÍ

- mladý pár má více možností vypravit se za kulturou, zábavou, do společnosti, protože rodiče jim pohlídají děti,
- členové rodiny si vzájemně pomohou a mohou se podpořit v nemoci, při úmrtí blízké osoby, nebo při jiných problémech,
- společné bydlení je výhodou z hlediska ekonomické stránky, při společném hospodaření se ušetří více peněz a zejména mladý pár, který plánuje pozdější osamostatnění, bude rychleji schopen „postavit se na vlastní nohy“ (mladý pár přispívá většinou na nájem, údržbu bytu/domu, jídlo atd.)
- mladý pár nabývá prostřednictvím rodičů životní zkušenosti, zvláště v začátku svého spolupůsobení,
- prarodiče a vnoučata mají těsný kontakt mezi sebou a starší generace vidí v opatrování vnuků svou upotřebitelnost a smysl života,
- vzájemná pomoc při stavbě domku, chaty, různých opravách a rekonstrukcích,
- nejmladší generace získává při soužití s prarodiči úctu ke starým lidem,
- odstraní se tak nutnost žádat o pomoc cizí lidi (např. pokud mladý pár jede na dovolenou, nemusí prosit sousedy o vybírání pošty ze schránky, zalívání pokojových rostlin atd.).

NEVÝHODY SPOLEČNÉHO VÍCEGENERAČNÍHO SOUŽITÍ

- prarodiče mohou nevhodně zasahovat do výchovy svých vnuků např. neustálým rozmazlováním apod.,
- větší názorové rozdíly mezi generacemi mohou mít za následek neshody s rodiči a s tím pak souvisejí rozepře mezi samotnými partnery,

- každý člen tohoto soužití musí neustále brát ohledy na další členy domácnosti, se kterými je ve vzájemné interakci,
- mladí mohou ve svém soužití „z pohodlně“ a spoléhat se na to, že v domě stále někdo je, kdo se o vše postará, zastane své povinnosti a nezbytné práce,
- při společném bydlení se mnohem více objevují rozdílné názory, konflikty a starosti,
- nedostatek prostoru pro optimální život všech členů domácnosti a nedostatek vlastního soukromí,
- starší generace se mohou vměšovat do problémů rodiny, může to být však i naopak.

Společné vícegenerační soužití má zajisté mnoho a mnoho výhod a nevýhod, ty výše uvedené jsou nejčastěji se vyskytující. Záleží na každé rodině a jejích členech, pokud se rozhodnou pro společné bydlení, nebo raději pro samostatnou domácnost, pokud ovšem tuto možnost mají. Ti, kteří nemají na výběr, by si měli být vědomi těchto různých pohledů, aby se mohli případným problémům včas vyvarovat, připravit se na ně, nebo aby jimi nebyli zaskočeni.

3 VLIVY NA VÝCHOVU JEDINCE

Lidé v současné době mají zřídka hodnotný vztah k prarodičům proto, že širší rodina je v průmyslové společnosti již minulostí.

Zatímco rodiče udávají směr, kladou požadavky, měřítka, prarodiče jsou spíše vlídnými průvodci, kteří usměrňují extrémní příkazy otců a matek tak, aby byly snesitelnější. Život bez prarodičů může být pro jedince ochuzený. Můžeme si položit otázku, jestli chybějící působení prarodičů povede v duševním životě dítěte ke ztrátám. Z bližšího pohledu lze vidět, že základní důvěra vzniká z představ a citů. Ale o tom, jak se tyto představy a city pozvolna tvoří, rozhodují obvykle rodiče, což jsou dvě osoby, které jsou zaměstnané budováním svého života, zvládnutím svých duševních dispozic, získáváním hmotných statků, řešením konfliktů ve vzájemném vztahu apod.

Právě tyto životní shony mají prarodiče většinou už za sebou. Jejich životní dráha se blíží ke konci. V této chvíli prarodiče dokáží uvolněněji sledovat všednodenní koloběh a mají volnější citové časové a intelektuální možnosti.

3.1 Pozitivní vlivy na výchovu jedince

- umění vypravovat - prarodiče většinou vyprávějí o svém životě. Děti jsou udiveny, protože představa, že dědeček nebo babička byli jednou taky malí jim připadá velmi komická. To, že teď jsou „velcí“ a v životě toho museli mnoho zvládnout, je pro dítě motivující a povzbuzující do budoucnosti. Dítě totiž potřebuje ke svému duševnímu rozvoji nejen běžné výchovné prostředky, ale také laskavé doprovázení své fantazie, svých snů i obav. Prarodiče vnášejí do duše vnoučat vřelost. Navíc tím, že vypravují spojují naše životy nejen s předchozími generacemi, ale také s rodinnou a společenskou historií. Tyto obrazy se pak mohou vrýt do mysli i na celý život.

„Vyprávějí-li prarodiče o svém životě, jsou děti většinou fascinovány. Děti se prostřednictvím takových životních příběhů stávají zralejšími.“ (Hauserová-Schönerová, 1996, str.17,21)

- četba s vnoučetem - ke společné četbě by měli prarodiče zvolit vždy pohodlné místo. Většina dětí nejradyji sedí na klíně nebo se tisknou k tělu. Prarodiče mohou svým vnoučatům ukázat, jak správně držet knihu a jak řádně obracet stránky. Občas by mohli

také sledovat prstem text, aby dítě vidělo, jak se čte. Do hlasu by měli vkládat trochu intonace nebo dokonce volit jiný hlas pro každou postavu, aby to bylo pro dítě zajímavé. Pokud vnouče prarodiče při četbě zastaví a bude se toho chtít ujmout samo, je to jen dobře. Malé dítě se tak dokáže naučit oblíbený příběh nazpaměť a „přečíst“ vám ho, aby se cítilo velké. Pokud je příběh příliš dlouhý nebo složitý, dítě se začne vrtět a ztrácet zájem. Prarodiče by měli tuto knihu na čas odložit a zkusit ji vytáhnout až za několik měsíců. Podílet se s vnoučetem o knihy může patřit k nejpříjemnějším chvílím, které s ním prarodiče mohou strávit. Tím, že prarodiče vnoučeti obstarávají knížky, mu dávají do rukou nástroje, které ho samy podnítí, aby se stalo čtenářem. A pokud odmalicka vidí, jak má jeho rodina ráda knihy a časopisy, je velmi pravděpodobné, že se v něm vyvine celoživotní záliba ve čtení.

„Když čtete víc než jednomu dítěti, postarejte se, aby měly všechny děti s vámi stejný kontakt a knihu jasně viděly. Připravte se se dvěma nebo víc dětmi navíc diskutovat o příběhu.“ (Bermanová, 1998, str. 92)

- kontinuita - samotná existence starších lidí, jejich způsob života, komentování toho, co prožívají, nejsou pouze obrazy do minulosti. Jsou to části minulosti, které svým způsobem zasahují do přítomnosti. Stáří a starý člověk mají tak vůbec hodnotu samu o sobě. Je to totiž důkaz toho, že život se dá žít, prožít a že je možné překonat různé těžkosti a překážky, které se v životě člověka mohou vyskytnout. *„Prarodiče už samotnou svou existencí zprostředkovávají určitou jistotu, že vnitřní a vnější změny, byť se zdá, že nás v daném okamžiku zavalí, se dají snést a zpracovat.“* (Hauserová-Schönerová, 1996, str. 54) Pozitivní vliv prarodičů je závislý na tom, jak sami přijímají svůj vývoj zrání, jak zvládají pohyb mezi dvěma póly - integritou a zoufalstvím. Záleží na tom, v jaké míře se cítí být se sebou samými v jednotě, mohou pak být schopni zprostředkovat svým vnoučatům vnitřní vyrovnanost a pocit bezpečí. A tak se mnohdy stávají klíčovými osobnostmi, které utvářejí identity mladých lidí. Zejména v době, kdy mladí lidé prožívají celou řadu osobních a společenských proměn a postrádají pevnou půdu pod nohama, mohou díky prarodičům zažívat kontinuitu. Prarodiče patří k rodině a nemají tedy nic společného s abstraktními hrdiny, které můžeme denně vídat na televizních obrazovkách nebo o nich číst v knihách. Tito hrdinové mohou sice dávat dobré příklady nebo poučné postoje, ale rozhodně se to nebude týkat běžného života našich prarodičů. Prarodiče

utvářely jiné věci než ty, které budou utvářet další generace. A také jejich životní okolnosti byly ovlivňovány jinými nebezpečími a jinými radostmi než životní okolností jejich dětí.

- posuzování a přijímání lidí – „*Lidé jsou často ve skutečnosti jiní, než se na první pohled jeví. Než nějakého člověka odmítneme, měli bychom nejdříve dobře naslouchat, co nám chce říct.*“ (Hauserová-Schönerová, 1996, str. 22) Prarodiče mají v tomto výhodu, získali určité životní zkušenosti, setkali se s různými lidmi v různých situacích. Takže mnozí z nich na to nahlíží tak, že není nutné stále se rozčilovat nad druhými lidmi. V podstatě každý je takový, jaký je a každý člověk má jistě dobré důvody, aby takovým byl.

- identifikace - pro dítě je velmi důležité, aby získávalo informace od co možná největšího počtu různých lidí. Svět, ve kterém dítě žije, mu poskytuje jen určitý počet důležitých vzorů, ve kterých by si mohlo sloučit zlomky své identity do způsobitelného celku. Vědomosti, které děti získávají prostřednictvím televize, dětských časopisů, rodičovských rad, vlastních zážitků - to vše určuje jejich poměr ke světu a k lidem v jejich okolí. Děti i dospělí musí umět srovnávat. Rodiče jsou první a nejdůležitější kontaktní osoby. Jednou ale nastane doba, kdy děti vystoupí z obzoru svých rodičů a zjistí, že: tamhle jsou úplně jiné děti, zcela jiný způsob života, jiné stravovací zvyklosti, hračky a knihy jiného druhu, neznámé příkazy nebo zákazy (např. pokud dítě zjistí, že kamarádka odnaproti může večer zůstat déle venku nebo že kamarád od sousedů může jíst ty výborné gumové medvídky - začne srovnávat). Rodičovský svět mu najednou připadá užší, protože už ví, že všichni lidé nejsou takoví jako jeho otec nebo matka. „*První krůčky ve světě probíhají hladčeji, může-li být zpočátku v širším rodinném kruhu „trénováno“ pozorování a srovnávání. Tedy existují-li prarodiče, tety a strýcové, kteří je na cestě do života doprovázejí. Každý člověk se musí jednou odpoutat od rodičů, musí zahájit vlastní odpovědný život.*“ (Hauserová-Schönerová, 1996, str. 45,46) Často pak dochází k přechodnému odcizení mezi dítětem a rodiči, což patří k procesu odpoutávání a individualizace, který je podobný vlnám, které provází celé období mládí a celý život. V tomto období dítě potřebuje přístup k jiným „sociálně důležitým vzorům“. Právě prarodiče mu mohou tento přístup zprostředkovat.

- emocionální sounáležitost a bezstarostnost - vztah mezi prarodiči a vnoučaty má většinou silný emocionální charakter. Souvisí to s časovým odstupem a také s tím, že vnější tlak na starší prarodiče a vnuky je rozhodně menší než u střední generace. Prarodiče a děti tvoří vřelý vztah, protože už se nemusejí nebo se ještě nemusejí socializovat, což může zahrnout

hlubokou sounáležitost a bezstarostnost. Vztah prarodiče a rodiče může být konfliktní a plný napětí, ale vztah prarodiče a vnoučete tím nemusí trpět.

„Zvláštní význam prarodičů nám může přiblížit i tento pohled: „Prarodiče už nemusejí mít strach, že by ekonomicky ztroskotali, mají za sebou konkurenční tlak v zaměstnání... vnoučata pro ně mohou být zdrojem radosti. Podněcují v prarodičích hravé prvky a naplňují je hrdostí. Poskytují prarodičům pocit důležitosti a užitečnosti.“ (Hauserová-Schönerová, 1996, str. 69)

- lidská vzájemnost – spočívá v tom, že se mladí učí od starých a naopak. Děti se mohou od prarodičů naučit, že jen snaha být úspěšný nestačí. Prarodiče už mají většinou produktivní věk za sebou, nebo pokud ještě pracují, nejsou tolik orientováni na svou kariéru. I když třeba ještě nejsou v důchodu, mají celkem jasno, čeho by chtěli dosáhnout, a nemusejí vynakládat příliš velké úsilí. Generaci vnoučat tak mohou ukázat jiný životní styl, který se vyznačuje lidskou vzájemností. (Hauserová-Schönerová, 1996)

3.2 Negativní vlivy na výchovu jedince

- vypravování jako teror - existují i prarodiče, kteří svá vnoučata zneužívají k tomu, aby mohli dokola a neustále opakovat stejné zážitky, které se týkají jejich života. Děti to nebaví a chování prarodičů ukazuje na to, že se se svými životními zážitky ještě nevyrovnali, proto o nich pořád mluví. Děti jsou většinou citlivé a pokud dospělí roztahují svá vyprávění do obširné šíře jen proto, aby poukázali sami na sebe nebo se pokoušejí tímto vyjasnit svůj život sami sobě. Jestliže dědeček nebo babička chce svými příběhy a historkami ospravedlnit nebo omluvit svá životní rozhodnutí, je to pro děti utrpení. (Hauserová-Schönerová, 1996)

- vládcovství - prarodiče, kteří působí jako vládci rodiny si i ve svém stáří udržují jednoznačný respekt svých dětí i vnoučat. Jde o uznávané autority, kterým se nikdo neodvážá odporovat a vše se řídí tím, co oni si přejí nebo chtějí. Přitom rozhodnutí, která činí, nemusí být nesprávná, naopak v mnoha případech jsou to rozhodnutí zralá a moudrá. Tato rozhodnutí jsou, ale učiněna autokraticky a očekává se, že budou akceptována bez diskuse. Málokdy přihlížejí k přáním ostatních členů rodiny (dětí nebo vnoučat). Takovým chováním vzbuzují respekt a úctu, ale zároveň také určitý druh obav z jejich

možného hněvu. Často se pak rodina pokouší o tichý protest nebo vzpuru proti nim, nakonec vše končí tak, že si i nadále udržují svou „pozici“. (Matějček, Dytrych, 1997)

- protektorství - narození vnoučat pro protektorské prarodiče je tak velkou emoční událostí, že si dají za svůj životní cíl, vnoučata neustále ochraňovat a starat se o ně. Chtějí pro ně jen to nejlepší a neváhají obvinít rodiče z toho, že s nimi neumí zacházet. Chrání je před cizími lidmi, neváhají zasáhnout do drobných dětských sporů. Pokud si děti hrají např. na pískovišti, pečlivě střeží, aby jim nikdo neublížoval, aby si nikdo nepůjčoval jejich hračky. Někdy také rozhodují o tom, s kterým dítětem si vnoučata smějí a se kterým si nesmějí hrát. Mají obavu z toho, že někdo jejich vnoučata „zkazí“, nebo že se mohou dostat pod špatný vliv. Toto chování hrozí ze strany prarodičů zejména v době školní docházky a samozřejmě v době dospívání. Nejvíce prarodiče trpí, když zjistí, že se vnuk nebo vnučka do někoho zamilovali. *„Jsou netolerantní, chtějí, aby se vnoučata chovala pouze podle jejich představ, protože „oni to s nimi přece myslí nejlépe“.* (Matějček, Dytrych, 1997, str. 106)

- „obětavost“ - pro tyto prarodiče jsou vnoučata něco jako zázrak. Proto jsou pro ně ochotni udělat cokoli. Není jim líto svých sil, svých úspor, svého majetku. Všechno, co dělají pro vnoučata, je pro ně „svaté“. Zkrátka přispívají k tomu, aby se vnoučata měla co nejlépe. Dokáží bez problémů odložit uspokojení svých potřeb jen pro to, aby byly uspokojeny potřeby vnoučat. *„Tento druh „obětování“, který vychází z čiré lásky a z hlubokého citu, má svou zvláštní, psychologicky zcela odlišnou variantu. Jsou totiž prarodiče, kteří se také „obětují“, chtějí však, aby to každý viděl, aby je za to chválil, či dokonce aby byli za svou obětavost litováni.“* (Matějček, Dytrych, 1997, str. 107) - (např. prarodiče si vezmou práci navíc jen proto, aby svým vnoučatům mohli dopřávat a kupovat hezké věci jako mají jiné děti, které mají bohatší rodiče). Pak existuje také „obětavost“ jako psychologický manévr, kdy prarodičům jde hlavně o to, aby na sebe upozornili, získali lásku nebo uznání ze strany dětí i vnoučat. Toto chování je doprovázeno určitým druhem egocentrismu. Mnoho prarodičů totiž trpí pocity (někdy i oprávněnými), že jsou svými dětmi i vnoučaty opomíjeni, zanedbáváni a odstrčeni na „vedlejší“ kolej. A právě tuto situaci se snaží za každou cenu změnit tak, že to vede k nadměrně obětavému chování jen, aby to každý viděl a uznal.

- „mladí“ prarodiče - do role babičky nebo dědečka se mohou dostat lidé i ve věku, kdy jsou ještě produktivní, ekonomicky činní a naplno se věnující své kariéře. Pro tyto

prarodiče ještě nepřišel pravý čas na tuto roli, protože oni sami se na to necítí. Může se stát, že dávají přednost svému vlastnímu dítěti před vnoučaty, která jim byla „vnucena“ aktivitou jejich dcer nebo synů. Může to také znamenat, že prarodičovství ohrožuje jejich představy o jejich další prosperitě a dalším životě. „*Vnoučata se pak mohou stát brzdou v dalším životě, mohou být na jedné straně pokládána za pokračování úspěšného rodu, ale současně za element, který zdržuje a omezuje vlastní život a poslání, kterému se prarodiče právě věnují.*“ (Matějček, Dytrych, 1997, str. 108) Na jedné straně mají prarodiče právo na svůj život, na ekonomickou a sociální prosperitu, ale na druhé straně není zřejmé, do jaké míry jejich zaujetí vlastním životem bude ve shodě s jejich prarodičovskou rolí a jak to vše bude prospívat jejich vnoučatům.

- opuštění –, „*Jejich děti a vnoučata po vzoru rodičů o ně příliš nestojí, často žijí i ve vzdáleném místě a jejich děti omlouvají svůj sporadický styk s nimi tím, že cesta k nim trvá dlouho, že stojí hodně peněz, že prostě není dostatek času.*“ (Matějček, Dytrych, 1997, str. 109) Pro tyto prarodiče je pak utrpením, když mají odpovídat na zvědavé otázky přátel a sousedů, jak se mají jejich děti a vnoučata. Často si musejí vymýšlet, protože nemají žádné nebo už jen dávné zprávy. Dokáží si opakovaně číst pár dopisů, které už před delší dobou dostali, dívají se na fotografie vnoučat a mají pocit opuštěnosti a neužitečnosti. Ani jejich nemoc nepřináší změny v chování dětí. Vidí, že děti cítí úlevu, pokud se jim podaří umístit je v léčebném zařízení nebo domově důchodců. I tam jsou pak návštěvy ojedinělé a k jejich velké lítosti se většinou objeví pouze jejich dítě bez vnoučat. Vnoučata tak nemají možnost poznat svou nemocnou babičku nebo dědečka, protože tomu brání racionálně chladný vztah, který mají jejich rodiče. Prarodiče pak mívají intenzivní pocity nevděku a křivdy a jen těžko se s takovou situací vyrovnávají.

3.3 Konkrétní situace

Některé z konkrétních problémů, kterým mohou prarodiče v průběhu svého života čelit podle Bermanové (1998):

- **postižené vnouče** – termín postižení zahrnuje menší fyzické defekty, alergické reakce, problémy s učením, chronickou nemoc nebo trvalé postižení. Úlohou prarodičů pak bývá poskytovat celé rodině i dítěti lásku a pomoc navíc. V případě vážného postižení budou prarodiče potřebovat všechny své vnitřní zdroje a síly, aby podpořili rodiče a sourozence

vnoučete. Pokud vada neohrožuje život, ale je něčím, s čím se budou muset všichni smířit, musí být slova i postoj prarodičů pozitivní, aby tak mohli dát dítěti to nejlepší, co mohou.

Prarodiče by si měli o postižení nastudovat a zjistit všechno, aby mohli odhadnout, jak mohou nejvíce pomoci svému vnoučeti i jeho rodině. Až se prarodiče poprvé dozví o stavu vnoučete, pocítí asi obavy o jeho budoucnost. To je zcela přirozené, musí mít však na paměti, že až dosáhne věku, ve kterém už jiné děti chodí a mluví, jeho vývoj bude pomalejší, a že milníky, které si prarodiče pamatují z dětství svých vlastních dětí, mohou přijít později. Neznamená to však, že do něj mají vkládat velké naděje, klíčem je udržovat si pozitivní náhled. Nejtěžší pro ně bude vyrovnat se s reakcemi některých lidí na jejich vnouče. Je sice správné být tolerantní k nevědomosti druhých, ale prarodiče by neměli plýtvat energií na poučování náhodných známých, pokud nemají pocit, že ze zásady nechtějí, aby jim vyjadřoval soustrast nebo pronášeli necitlivé, nevhodné a nepoučené komentáře. V těchto situacích je důležité, aby jim tito „známí“ neodčerpali sílu, kterou potřebují pro svou rodinu. Prarodiče by si měli zjistit, zda rodiče vnoučete nepotřebují praktickou pomoc (např. s domácností) nebo někoho, kdo by vyslechl jejich obavy a starosti, nebo zda jim nemohou pomoci s finančním zajištěním nebo jinou výhodou. Je důležité brát vztah k postiženému dítěti tak, že není jediný člen v rodině. Neměli by se přehlížet potřeby ostatních dětí, protože by tím mohly trpět. Také jim by měli prarodiče věnovat trochu času a pozornosti navíc, kterou jim nemohou rodiče dát. Pokud je však postižené dítě prvorozené, budou se rodiče obtížně rozhodovat, zda budou mít ještě další dítě. Pokud přijde do rodiny sourozenec, role prarodičů bude stejná jako kteréhokoli prarodiče – dát prvorozenému znát, že je pro prarodiče velmi důležitý. I když se rodiče postiženého jedince smíří s tím, že život je jiný, než očekávali, a musí se tomu samozřejmě přizpůsobit, často jim nevybude ani chvilka pro sebe. Pokud si prarodiče jsou jisti, že se dovedou o své vnouče postarat, mohli by jeho rodičům navrhnout malý odpočinek. Bude to chtít rozhodně trochu přemlouvání, ale pokud se jim podaří vysvobodit je na chvíli od jejich „břemene“, určitě to přispěje k tomu, aby načerpali novou sílu a energii. Postižené vnouče potřebuje především, aby se s ním jednalo jako s kterýmkoli jiným dítětem – aby jej prarodiče milovali, starali se o něj, hráli si s ním.

„Pokušení zasáhnout a „pomoci“ postiženému dítěti může být hodně nutkavé, ale jako všechna batolata chce a potřebuje i vaše vnouče naučit se dělat věci samo. Poskytujte mu

příležitost k maximální možné nezávislosti už od batolecího věku.“ (Bermanová, 1998, str. 61)

- **negativní city k novému přírůstku** - je zakořeněnou domněnkou v naší společnosti, že nemluvňata a malé děti miluje každý. Ale ve skutečnosti je mnoho lidí nemiluje a neexistuje pro ně žádný důvod, proč by měli: nemluvňata nic neumí, jen pláčou, dokáží poblinkat šaty a ve velmi krátké době mohou „lézt“ na nervy i té nejoddanější pečovatelce. Lidé, kteří nejsou zvyklí zacházet s nemluvňaty, se cítí v jejich blízkosti nejistí. Pokud to vnouče vycítí, tím spíš se rozpláče, když ho tento prarodič vezme do náručí, a jeho rozpaky se tak ještě zvýší. Pokud si prarodiče nejsou jisti, nemusí se mazlení s dítětem „účastnit“ i oni. Neexistuje žádný zákon, který by přikazoval, že prarodiče musí milovat své vnouče od prvního okamžiku, kdy přišlo na svět. Pro spoustu lidí jsou malé děti nezajímavé a někteří prarodiče mohou patřit právě do této skupiny. Mnoho matek se do svého děťátka okamžitě „nezamiluje“ a navíc se říká, že pouto vyrůstá teprve v prvních týdnech a měsících života. A právě tak podobně to mohou prožívat někteří prarodiče se svými vnoučaty.

„Zatímco většina dospělých pociťuje k předčasně narozeným dětem potřebu je chránit, pro některé je těžké cítit k těmto droboučkým tvorečkům lásku. Pro váš vztah k vnoučeti to může společně s nepochybnými starostmi jeho rodičů o jeho blaho znamenat nepřilíš příznivý počátek.“ (Bermanová, 1998, str. 30)

- **když přijde sourozenec** - žárlivost na nové nemluvně je u dětí zcela normální, jen málo z nich neprojeví žádné negativní reakce. Existuje mnoho způsobů, jak prarodiče mohou ulehčit možné problémy a pomoc rodičům vnoučete připravit je na nový přírůstek tím, že budou v týdnech po porodu jeho přítelem a spojencem. Když se dítě narodí, měli by prarodiče vedle pomoci s prací navíc trávit také co nejvíce času se starším vnoučetem, aby mu vynahradili pozornost rodičů, kterou teď postrádá. Zejména starší děti bývají žárlivější než mladší proto, že měly své rodiče dlouho pro sebe a mají víc důvodů k tomu, aby se jim narušení jejich způsobu života nelíbilo.

„Počítejte s tím, že vaše vnouče bude mít vůči novému sourozenci smíšené pocity – tříleté nebo čtyřleté dítě neví, co očekávat, a nepochopí, že vy i jeho rodiče můžete milovat nové děťátko a přitom je samo nemilovat o nic méně.“ (Bermanová, 1998, str. 85.)

- **když sourozenec nepřijde** - je dnes zcela běžné, že se lidé rozhodnou mít jen jedno dítě. Je mnoho důvodů, proč se mladý pár rozhodne omezit velikost své rodiny. Někteří chtějí prožít zkušenosti spojené s rodičovstvím, ale uznají, že by přerušení kariéry nebo vysoké náklady spojené s druhým dítětem nebyly zcela optimální. Nebo se mohou vyvinout fyziologické problémy, které ztíží přivedení dalšího potomka na svět apod. Pro prarodiče se může stát tato situace smutnou, protože sami měli víc dětí, nebo pocházejí z většího počtu sourozenců. Ale musí se na to dívat tak, že jejich děti chtějí něco jiného než oni. Ať už se mohou prarodiče cítit jakkoli zklamáni, měli by být co nejpozitivnější v tom, jaké výhody je být jediným dítětem. Jediné vnouče nikdy nebude muset soupeřit o rodičovskou pozornost nebo mít pocit, že má nějakého soka, pokud jde o jejich lásku. Nikdy nezažije pocit odmítnutí, ani žárlivost. Jedináček je zvyklý si hrát sám a bude pravděpodobně samostatnější a vynalézavější a tyto vlastnosti mu mohou v pozdějším životě přijít velmi vhod. Má také lepší vztah ke starším, protože žije v rodině dospělých. Jediné vnouče ale může být také sobecké, těžko se s někým o něco dělit nebo prožívat pocity osamělosti. Může mu také překážet neochota rodičů uznat jeho samostatnost nebo mu vadit, že je nuceno se chovat jako malý dospělý, ještě než je na to připraveno. Jediné dítě může také vznášet na rodiče neúměrné požadavky: očekávat, že se mu budou stále věnovat, z toho plyne, že rodičům pak zůstane málo času být spolu sami. Naopak také rodiče mohou na jediném dítěti požadovat příliš mnoho a vkládat do něj všechny své naděje a očekávání. Právě prarodiče mohou některým z těchto tlaků výrazně čelit. Protože bezprostřední rodina jediného vnoučete nemá další děti, je důležitý styk s jinými příbuznými (např. bratřenci a sestřenice podobného věku).

„Nejdůležitější věc, kterou můžete udělat v předškolním věku pro jedináčka, je, že rozšíříte jeho společenský okruh a poskytnete mu širší zkušenosti s lidmi.“ (Bermanová, 1998, str. 86)

- **držet krok** - pokud jsou prarodiče fyzicky postižení nebo chronicky nemocní nebo se stali prarodiči v pozdním věku a nemají takovou výdrž jako kdysi, budou méně ochotni trávit čas se svým vnoučetem z obavy, že na něj nebudou stačit. Neexistuje žádný důvod, proč by nemohli dělat spolu spoustu věcí. Přece to, že s ním nemohou na hřiště nebo si s ním kopat na zahradě míčem, ještě neznamená, že mu nemají co nabídnout. Mohou mu dát čas a zájem - obojí se cení. Důležité je, aby si prarodiče byli vědomi svých omezení, přiznali si je, pokud se cítí unavení. I malé děti jsou ochotny pochopit, že prarodiče nemají

tolik energie jako ony, nebo že si potřebují na chvíli odpočinout. Vnouče svým prarodičům může klást otázky, které se budou týkat jejich zdraví, zvláště pokud jsou např. na invalidním vozíku nebo musí trávit více času na lůžku. Prarodiče by měli odpovídat co nejpoctivěji, ale tak, aby zbytečně neznepokojovali své vnouče. Blízký vztah s postiženou nebo starší osobou může z vnoučete udělat starostlivého a tolerantnějšího dospělého. Doba strávená s vnoučetem nemusí vždy znamenat nekonečnou fyzickou aktivitu. Při troše přemýšlení a plánování mohou svému vnoučeti prarodiče poskytnout mnoho různorodých činností, které budou bavit obě strany.

„Nemůžete samozřejmě od malých dětí čekat, že vydrží dlouho v klidu, i vaše vnouče občas pocítí potřebu vybit si energii. Neměl by to být problém, protože existují hry, které můžete hrát s ním i vsedě v křesle. „Míč“ ze zmačkaných novin je dobrá náhražka za skutečný a představuje menší hrozbu pro porcelán. Udělejte jich několik, umístěte prázdný koš na papír do strategické polohy a zkoušejte, s kolika z nich se z pohovky strefíte.“
(Bermanová, 1998, str. 91)

- **kapesné** - otázka kapesného je diskutabilní věc, protože vnouče může být pod tlakem kamarádů, mohou ho lákat různé reklamy, drahé věci apod. Ale na druhou stranu může kapesné dostávat jako odměnu za vykonané práce, se kterými pomůže svým prarodičům. Kapesné dětí se liší podle věku, někdy se prarodičům může zdát, že jejich vnoučata dostávají příliš mnoho nebo naopak příliš málo. Pokud vidí tento rozpor jako problém, je třeba se o tom poradit s rodiči nebo si o tom někde přečíst (ať už v knize či novinách).

„Mládež je vystavena silnému tlaku ke konformitě a mnoho z nejnovějších věcí, které „musí mít“, je drahých. Pokud chcete pomoci, uvařte možnost nabídnout, že zaplatíte polovinu ceny nových bot nebo džínů jako dárek k narozeninám, zbytek ať si vaše vnouče doplatí ze svého.“ (Bermanová, 1998, str. 168)

- **homosexuální vnuk** - zjištění, že vnuk je homosexuál, může zcela šokovat, ale pokud si s ním prarodiče byli vždy blízcí, je možné, že to mohli vytušit už dřív. Pro lidi středního i vyššího věku je často těžké smířit se s tím, že některý příbuzný, známý či přítel je homosexuál, protože ještě nedávno se to považovalo přinejmenším za ostudné a určitě se o tom veřejně nemluvilo. Prarodiče si v tomto okamžiku musí uvědomit, že jejich vnuk nemůže za to, jaký je. Zkrátka nikdo přesně neví, proč je někdo homosexuální. A právě v této chvíli, kdy se vyrovnává se svou sexualitou potřebuje lásku a podporu víc než kdy jindy.

„To, že dospívající člověk naváže bližší vztah s osobou stejného pohlaví, je běžné. Ale mezi jeho patnáctým a dvacátým rokem se pocit, že je „jiný“, o němž většina homosexuálů tvrdí, že jej měli už od raného věku, zpravidla promění v jistotu o jeho homosexuálním zaměření. Aby se vaše vnouče v této době vyrovnalo se svými emocemi, potřebuje vaši podporu.“ (Bermanová, 1998, str. 186)

- **kouření, alkohol, drogy** - jeden z důvodů, proč kouření děti stále tak láká je, že si myslím, že jim to dodá vzhled světáckosti. Kouření a pití jsou vnoučata v podstatě vystavena neustále (např. doma, na ulici, na obrazovce, při různých společenských příležitostech, apod.). Pokud prarodiče a jiní členové rodiny kouří, je těžké diskutovat o tom, že by to vnoučata neměla dělat. Představa, že svým vnoučatům prarodiče dávají špatný příklad, by je mohla natolik podnítit, aby tento celoživotní návyk odhodili. Pokud to není možné, existuje jen jedna věc, která může zapůsobit - zdůraznit svému vnoučeti, jak je těžké nechat kouření, když už s tím člověk jednou začne. Alkohol - pod vlivem alkoholu se může stát z příjemného, mírného chlapce agresivní typ a násilník, který se může snadno ocitnout před soudem s obviněním ze zločinu. Prarodiče i ostatní rodina může tedy sehrát důležitou roli v tom, že naučí své dítě rozumnému konzumování pití, což je mnohem efektivnější než zamykat před ním bar nebo spíž s nápoji a neustále ho varovat před nebezpečím alkoholu. Naprosté zakazování v něm vyvolá ještě větší zvědavost jej ochutnat. Drogy - pokud dojde mezi prarodiči a vnoučetem k diskusi o drogách, mohou se prarodiče cítit v nevýhodě, protože je to něco, co je mimo jejich osobní zkušenost. Starší lidé toho o nich často nevědí dost, aby o tomto námětu mohli zasvěceně hovořit, ale protože se jim může stát, že v některém bodu dospívání jejich vnoučete se s tím setkají, měli by četbou nebo jinak získat co nejvíce informací. Pokud prarodiče zjistí, že vnouče se stalo uživatelem drog, měli by zavrhnout jeho jednání, ale ne dítě samotné, dát mu jasně na srozuměnou, že udělají cokoli, aby mu pomohli zbavit se toho návyku. K odmítnutí drog mu může pomoci rozumný, klidný postoj dospělých, na kterých mu záleží.

„Mladí lidé jsou neustále vystaveni drogám – na hřišti, večírcích, v klubech i na diskotékách. Učte je, aby měli dost sebeúcty a řekli ne.“ (Bermanová, 1998, str. 159)

- **změněné vztahy (dospívání)** - když vnouče přejde do dospělosti, nebude mezi jím a prarodiči méně hodnotný vztah, jen musí prarodiče počítat s tím, že se změní. Především se vnouče stává plnoprávnou osobou, samostatným jedincem a nemusí pokaždé doprovázet své rodiče, když půjdou navštívit prarodiče. Také se může stát, že naopak když zavítají

prarodiče na návštěvu, zahlédnou své vnouče, jak se řítí ze dveří, ale nemohou očekávat, že kvůli jejich příchodu zruší schůzku s přáteli. Uznání, že z vnoučete je dospělý člověk, může být ještě těžší, než uznat za samostatného dospělého vlastní dítě. Pokud však měli prarodiče s vnoučetem po léta silný vzájemný vztah, není důvod, proč by i nadále nemohli být dobrými přáteli.

„Pociťujete možná jistou lítost nad tím, že raná léta vašeho vnoučete uplynula tak rychle a jejich kouzlo je navždy pryč, ale když vás přijde navštívit sebejistá mladá žena, naplní vás patrně hrdost na svou roli v její přípravě na to, aby dobře hrála svou úlohu ve světě dospělých.“ (Bermanová, 1998, str. 189)

- **svatba vnoučete** - když se vnouče žení nebo vdává, prarodiče by jistě rádi pomohli s přípravami, to je ovšem doba, kdy je třeba počkat na vyzvání. I když je svatba většinou veselá záležitost, všechno, co jí předchází, mohou být samé problémy a může to přecházet až v rodinné hádky. Čím více se velký den blíží, tím napjatější bývá atmosféra v rodině. Jednou z důležitých rolí, které v této době mohou prarodiče sehrát je nabídnout svému vnoučeti a jeho rodičům (každému zvlášť) útočiště před domácností posedlou svatbou, když mají pocit, že už se to nedá zvládnout. Mohou také fungovat jako rezonanční deska pro všechny projevy vzteku, který vůči sobě navzájem pocítí.

„Mnoho prarodičů nehraje při svatbě svých vnoučat větší roli, ale i tak je to mimořádný den. Můžete se podílet na štěstí nevěsty a ženicha a nemusíte si dělat starosti s tím, že se přípravy nějak zvrtnou – jak tomu pravděpodobně bylo, když se ženilo nebo vdávalo vaše vlastní dítě.“ (Bermanová, 1998, str. 193)

- **když se svatba nekoná** - bylo zcela běžné, že se lidé zamilovali, vzali se, založili si společný domov a měli děti. Většina to tak dělá i dnes, rozdíl je v tom, že pořadí těchto událostí se někdy přehodí. Pokud se vnouče rozhodne založit si domov s přítelem či přítelkyní, jsou možné některé reakce: uvědomit si, že vyrostlo v rozdílném morálním ovzduší, mnoho starších lidí se s takovým soužitím nemůže smířit, protože je to otevřené přiznání k sexuálnímu poměru mladého páru, lidé by si sami měli přijít na to, co je pro ně správné a sami by si měli hledat své osobní štěstí, ne se chovat tak, jak si přeje jejich okolí, když oni sami to tak nepociťují, apod. Proto by toto soužití prarodiče neměli odmítat, pokud nechtějí riskovat, že své vnouče již tak často neuvidí nebo dokonce vůbec. Situace může být ještě obtížnější, pokud mladý pár bydlí společně v rodičovském domě, protože se prarodičům může zdát, že je v tom jejich vlastní dítě ještě podporuje. Samozřejmě není

snadné se vyrovnat se změnami v sexuálních a společenských vztazích, ale je známou skutečností, že lidé si zvyknou na všechno. A pokud se prarodičům zrovna nelíbí životní styl jejich vnoučete, měli by projevovat nezávislost ducha a schopnost lásky, kterou v něm pomáhali pěstovat a měli by si uvědomit, že pořád zůstává tím, koho měli vždycky rádi.

„Vaše vnouče se třeba rozhodne, že se s partnerem nevezmou, ale jejich vzájemný vztah může být i tak stejně silný a závazný. Jejich společenský život bude pravděpodobně jako ve většině manželství založen na příjmech, o něž se budou dělit, na obou jménech na hypotéce a zřejmém potěšení ze společnosti toho druhého.“ (Bermanová, 1998, str. 195)

- **nová role (když se z prarodiče stane praprarodič)** - velmi důležitým aspektem praprarodiče je jeho postoj. Mohou být oprávněně hrdí na své postavení na samotném vrcholu rodokmenu, ale také mohou tuto změnu přijmout negativně myslet si, že jim jejich úlohu berou, jak přibývá generací, může se jim zdát, že jsou odstrkováni. Proto by se měli zaměřit na to pozitivní: jsou v situaci, kterou jim snad může každý jen závidět, protože po nich přišly tři další generace, rodina tak tvoří velký, trvalý, rostoucí klan, který mohli ovlivnit a budou ovlivňovat. Pokud příslušníci rodiny uvidí, že prarodiče (nyní už praprarodiče) mají kladný vztah a rozumný přístup k životu, budou se nadále starat o to, aby byli součástí jejich společenských shromáždění i všedních záležitostí.

Obr. 4 *

„Vaše vnoučata a pravnoučata budou ráda ve vaší společnosti, dokud se vy budete těšit z jejich a zajímat se o všechno, co se jich týká. Vyhledávejte náměty společného zájmu k hovoru a činnosti, která vás oba baví a na niž stačíte – například procházky, návštěvy divadel nebo restaurací.“ (Bermanová, 1998, str. 202)

* BERMANOVÁ, E. *Kniha (nejen) pro dědečka a babičku*. 1998. str. 201

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM MEZI STUDENTY

4.1 Příprava výzkumu

Výzkumu předcházelo studium odborné literatury, která je zaměřena na rodinu, rodinné vztahy, generační soužití, role a normy v rodině apod.

Rozhodla jsem se provést výzkum na poli středního školství z důvodu většího charakteru kultivovanosti odpovědi ze strany studentů (nejlépe maturitních ročníků nebo alespoň 3. ročníků). Oslovila jsem tedy 6 středních škol a učilišť ve městě Valašském Meziříčí, zda mi umožní získat potřebné údaje pro mou bakalářskou práci. Vedení škol nebylo proti, a tak jsme se vždy s příslušnou střední školou domluvili na určitém dni a čase.

4.2 Cíl výzkumu

V měsíci březnu tohoto roku jsem měla připravených 300 dotazníků. Dotazníky byly určeny pro studenty Gymnázia Františka Palackého ve Valašském Meziříčí (48 dotazníků – 3.B, 6.E a studenti 4. ročníků navštěvující společenskovední seminář), studenty OA a SOŠ a VOŠ ve Valašském Meziříčí (50 studentů ze 3. ročníků), studenty SPŠS ve Valašském Meziříčí (52 studentů ze 3. ročníků), studenty ISŠ-COP (42 studentů ze 4. ročníků), studenty SOU stavební (36 studentů nástavbového studia 1 třída – 1. ročník a 2. třída – 2. ročník), studenty SOU potravinářského (49 studentů - nástavbové studium + 1 třída maturitního ročníku). Dotazníků jsem tedy celkem obdržela 277 z důvodu účasti studentů na vyučování. Dotazník obsahoval celkem 12 otázek.

Cílem bylo zjistit:

- jaký je vztah mezi vnoučaty a prarodiči v současné době,
- zda ovlivnili nějakým způsobem jejich výchovu,
- blízkost působení prarodičů.

Uspořádala jsem výzkum pomocí dotazníkového šetření mezi studenty. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit míru vzájemného vztahu mezi vnoučaty a jejich prarodiči a také poukázat na možnou existenci ovlivnění výchovy vnoučat jejich prarodiči. Dříve

než jsem sestavila výzkumný dotazník do jeho konečné podoby, stanovila jsem si několik pracovních hypotéz:

Hypotéza č. 1 - Domnívám se, že více jak polovina respondentů se na návštěvu ke svým prarodičům těší.

Hypotéza č. 2 - Myslím si, že prarodiče mají vliv na výchovu jejich vnoučat.

Hypotéza č. 3 - Předpokládám, že se alespoň polovina respondentů svěřuje s některými svými osobními problémy svým prarodičům.

Hypotéza č. 4 - Domnívám se, že vztahy vnoučat k jejich prarodičům se v průběhu života nemění.

4.3 Výzkumná metoda

Pro tento druh výzkumu jsem zvolila metodu dotazníku. Dotazník je anonymní, proto mohou respondenti odpovídat otevřeně a upřímně. Jeho výhodou je získání informací v relativně krátkém čase. Dotazník je určen pro hromadné šetření a opatřování statistických dat. Nevýhodou dotazníku je nemožnost ověřit platnost a správnost údajů a povrchnost získaných informací.

Pro potřeby výzkumu jsem sestavila kombinovaný dotazník s přesně formulovanými otázkami a respondentům jsem ho předložila v písemné podobě. V dotazníku jsem použila otázky otevřené, na které odpovídá respondent vlastními slovy a otázky polouzavřené, kdy volí jednu nebo více možností. V otázce č. 4 jsem použila volnou slovní asociaci, kdy se dává zkoumaným osobám verbální podnět (slovo) a zkoumaná osoba na toto slovo reaguje spontánně (v tomto případě to bylo pouze jediným slovem – zvolila jsem omezený počet slov).

4.4 Popis a průběh sběru dat

Výzkum jsem prováděla v měsíci březnu 2006 na 6 středních školách a učilištích ve Valašském Meziříčí (Gymnázium Františka Palackého, Obchodní akademie, Střední průmyslová škola stavební, ISS-COP, SOU stavební, SOU potravinářské). V každé střední

škole jsem oslovila 2 – 3 třídy (záleželo na počtu žáků ve třídách). V úvodu jsem se představila a obeznámila je s dotazníkem. Také jsem je upozornila na vstupní část dotazníku, která je také nezbytná pro vyplnění (věk, pohlaví). Dále už následovaly jednotlivé otázky, k nimž jsem měla ještě poznámku vůči respondentům, protože v dotazníku hovořím o prarodičích obecně. Každý člověk má většinou ve svém životě prarodiče ze strany matky a otce. Proto pokud by měli respondenti oboje prarodiče, měli za úkol si vybrat pro dotazník ty, kteří jsou jim bližší anebo pokud je mají rádi stejně, tak museli jedny z nich zvolit. Pak už následovalo rozdání dotazníků a spolupráce respondentů. Pokud by nastala situace, že by některé z otázek nerozuměli, byla jsem k dispozici pro případné vysvětlení pojmů.

Celkem jsem se ze všech 6 středních škol a učilišť získala 277 dotazníků (Gymnázium Františka Palackého – 48 studentů, Obchodní akademie – 50 studentů, Střední průmyslová škola stavební – 52 studentů, ISS-COP – 42 studentů, SOU stavební – 36 studentů, SOU potravinářské 49 studentů).

4.5 Rozbor dotazníků

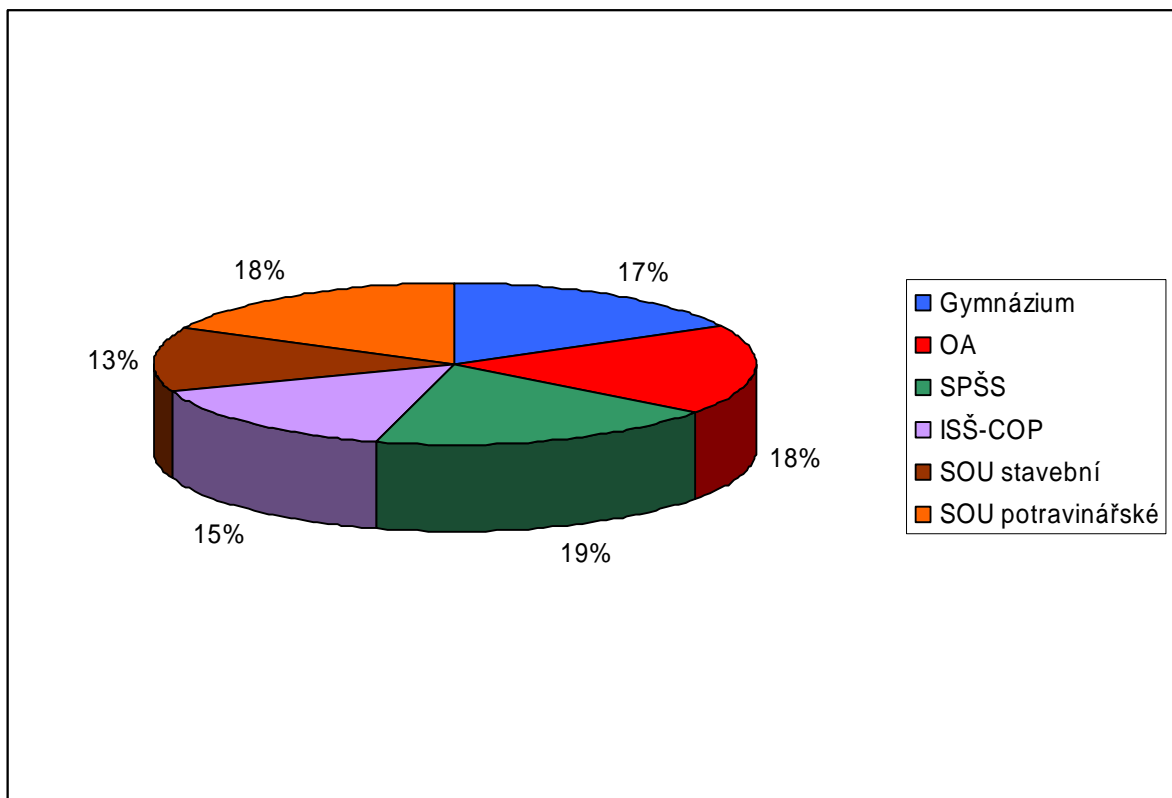
Jelikož jsem věděla, že výzkumný vzorek bude z řad studentů, nepotřebovala jsem vyplnění osobních údajů (pouze zaškrtnli údaje o svém věku a pohlaví). Každá otázka v dotazníku je rozdělena podle odpovědí respondentů (studentů) z jednotlivých škol.

Složení respondentů dle věku:

VĚK	Gymnázium	OA	SPŠS	ISS-COP	SOU stavební	SOU potravinářské
16	0	1	0	0	0	0
17	10	15	9	0	0	0
18	25	31	39	9	6	6
19	12	3	4	27	16	23
20	0	0	0	6	12	17
21	1	0	0	0	1	0
22	0	0	0	0	1	2
23	0	0	0	0	0	1
Průměrný VĚK	18,1	17,7	17,9	18,9	19,3	19,4

Složení respondentů dle pohlaví:

	ŽENA		MUŽ		CELKEM
	Počet	v %	Počet	v %	
Gymnázium	38	79,17	10	20,83	48
OA	27	54,00	23	46,00	50
SPŠS	5	9,62	47	90,38	52
ISŠ-COP	20	47,62	22	52,38	42
SOU stavební	0	0,00	36	100,00	36
SOU potravinářské	32	65,31	17	34,69	49
CELKEM					277

Otázka č. 1: Jaký je vzdálenostní rozdíl mezi Vaším bydlištěm a bydlištěm Vašich prarodičů?

- A) žijí se mnou ve společné domácnosti (v bytové jednotce, v rodinném domě)
- B) žijí ve stejném městě
- C) žijí ve stejné vesnici
- D) jiné (prosím, uveďte):.....

Studenti gymnázia:

- **odpověď A** - 9 respondentů (18,75%),
- **odpověď B** – 15 respondentů (31,25%),
- **odpověď C** – 5 respondentů (10,42%).

Někteří z nich využili i **odpovědi D**, kdy 1 respondent (2,08%) uvedl, že prarodiče bydlí 7 km od mého bydliště, 11 respondentů (22,92%) uvedlo, že prarodiče bydlí v jiné vesnici a 7 respondentů (14,58%) uvedlo, že prarodiče žijí v jiném městě.

Studenti OA:

- **odpověď A** – 6 respondentů (12%),
- **odpověď B** – 14 respondentů (28%),
- **odpověď C** – 13 respondentů (26%).

Odpověď D využilo 7 respondentů (14%), jejichž prarodiče bydlí ve vedlejší vesnici, 9 respondentů (18%) – prarodiče žijí v jiném městě a 1 respondent (2%) – prarodiče žijí ve Slovenské republice.

Studenti SPŠS:

- **odpověď A** – 8 respondentů (15,38%),
- **odpověď B** – 14 respondentů (26,92%),
- **odpověď C** – 13 respondentů (25%).

Odpověď D – 1 respondent (1,92%) – prarodiče žijí 20 km daleko, 2 respondenti (3,85%) – prarodiče žijí na vesnici vzdálené 50 km, 3 respondenti (5,77%) – prarodiče žijí na vesnici 10 km vzdáleně, 5 respondentů (9,62%) – prarodiče žijí v jiném městě, 2 respondenti (3,85%) – prarodiče žijí 60 km daleko, 4 respondenti (7,69%) – prarodiče žijí ve vedlejší vesnici.

Studenti ISS-COP:

- **odpověď A** – 8 respondentů (19,05%),
- **odpověď B** – 9 respondentů (21,43%),
- **odpověď C** – 9 respondentů (21,43%).

Odpověď D – 3 respondenti (7,15%) – prarodiče žijí v jiném městě, 10 respondentů (23,8%) – prarodiče žijí v jiné vesnici, 2 respondenti (4,76%) – prarodiče bydlí asi 50 km daleko, 1 respondent (2,38%) – prarodiče žijí ve Slovenské republice.

Studenti SOU stavební:

- **odpověď A** – 7 respondentů (19,44%),

- **odpověď B** – 6 respondentů (16,67%),

- **odpověď C** – 5 respondentů (13,89%).

Odpověď D – 14 respondentů (38,89%) – prarodiče žijí v jiném městě, 4 respondenti (11,11%) – prarodiče žijí v jiné vesnici.

Studenti SOU potravinářské:

- **odpověď A** – 18 respondentů (36,73%),

- **odpověď B** – 5 respondentů (10,2%),

- **odpověď C** – 5 respondentů (10,2%).

Odpověď D – 11 respondentů (22,45%) – prarodiče žijí v jiném městě, 8 respondentů (16,33%) – prarodiče žijí v jiné vesnici, 2 respondenti (4,08%) prarodiče bydlí ve Slovenské republice.

Očekávala jsem, že výskyt odpovědi A bude nízké %, jelikož v současné době není zcela běžné bydlet se svými prarodiči (jiná situace je na venkově). Ale jak je vidět z výše vybraných odpovědí u jednotlivých škol – odpověď A se pohybuje nad 10%.

Otázka č. 2: Jak často své prarodiče navštěvujete?

A) každý druhý den

B) 1 x týdně

C) 1 x měsíčně

D) vůbec se s nimi nestýkám

E) jiné (prosím, uveďte):.....

Studenti gymnázia:

- **odpověď A** – 5 respondentů (10,42%),
- **odpověď B** – 21 respondentů (43,75%),
- **odpověď C** – 7 respondentů (14,58%).

Odpověď E – 6 respondentů (12,5%) – navštěvuje své prarodiče každý den, 6 respondentů (12,5%) – navštěvuje své prarodiče 1x za 14 dní, 3 respondenti (6,25%) – navštěvuje své prarodiče 3x za půl roku.

Studenti OA:

- **odpověď A** – 6 respondentů (12%),
- **odpověď B** – 13 respondentů (26%),
- **odpověď C** – 13 respondentů (26 %),
- **odpověď D** – 0 respondentů.

Odpověď E – 10 respondentů (20%) – navštěvuje své prarodiče každý den, 1 respondent (2%) – navštěvuje své prarodiče 1x za půl roku, 1 respondent (2%) – navštěvuje své prarodiče 1x za čtvrt roku, 4 respondenti (8%) – navštěvuje své prarodiče 1x za 14 dní, 1 respondent (2%) – navštěvuje své prarodiče 1x za 2 měsíce a 1 respondent (2%) – navštěvuje své prarodiče 2x týdně.

Studenti SPŠS:

- **odpověď A** – 4 respondenti (7,69%),
- **odpověď B** – 24 respondentů (46,16%),
- **odpověď C** – 16 respondentů (30,77%),
- **odpověď D** – 0 respondentů.

Odpověď E – 1 respondent (1,92%) – navštěvuje své prarodiče 1x za rok, 2 respondenti (3,85%) – navštěvují své prarodiče 2x týdně, 4 respondenti (7,69%) – navštěvují své prarodiče 2x za měsíc, 1 respondent (1,92%) – navštěvuje své prarodiče denně.

Studenti ISS-COP:

- **odpověď A** – 5 respondentů (11,9%),

- **odpověď B** – 19 respondentů (45,24%),

- **odpověď C** – 8 respondentů (19,05%).

Odpověď E – 7 respondentů (16,67%) – navštěvuje své prarodiče každý den, 1 respondent (2,38%) – navštěvuje své prarodiče 1x za 2 měsíce, 1 respondent (2,38%) – navštěvuje své prarodiče 2x za rok a 1 respondent (2,38%) – navštěvuje své prarodiče 2x týdně.

Studenti SOU stavební:

- **odpověď A** – 2 respondenti (5,56%),

- **odpověď B** – 17 respondentů (47,22%),

- **odpověď C** – 5 respondentů (13,89%).

Odpověď E – 5 respondentů (13,89%) – navštěvuje své prarodiče každý den, 3 respondenti (8,33%) – navštěvuje své prarodiče 1x za čtvrt roku, 1 respondent (2,78%) – navštěvuje své prarodiče 1x za rok, 1 respondent (2,78%) navštěvuje své prarodiče 10x za rok a 2 respondenti (5,56%) – navštěvuje své rodiče 1x za půl roku.

SOU potravinářské:

- **odpověď A** – 6 respondentů (12,25%),

- **odpověď B** – 13 respondentů (26,53%),

- **odpověď C** – 8 respondentů (16,33%),

- **odpověď D** – 1 respondent (2,04%).

Odpověď E – 13 respondentů (26,53%) – navštěvuje své prarodiče každý den, 1 respondent (2,04%) – 1x za rok, 2 respondenti (4,08%) – 1x za půl roku, 1 respondent (2,04%) – 2x za měsíc, 2 respondenti (4,08%) – 1x za 14 dní a 1 respondent (2,04%) – 2x týdně.

Předpokládala jsem, že studenti budou navštěvovat své prarodiče alespoň 1x týdně, což se potvrdilo, jak je vidět z výše uvedených zvolených odpovědí.

Otázka č. 3: Na návštěvu k prarodičům se:

- A) vždy těším
- B) jak kdy
- C) jsem rád(a), že to tam přežiji
- D) nesnáším to
- E) jiné (prosím, uveďte):.....

Studenti gymnázia:

- **odpověď A** – 25 respondentů (52,08%),
- **odpověď B** – 21 respondentů (43,75%),
- **odpověď C** – 2 respondenti (4,17%)

Studenti OA:

- **odpověď A** – 25 respondentů (50%),
- **odpověď B** – 22 respondentů (44%),
- **odpověď C** – 2 respondenti (4%),
- **odpověď D** – 1 respondent (2%)

Studenti SPŠS:

- **odpověď A** – 16 respondentů (30,77%),
- **odpověď B** – 29 respondentů (55,76%),
- **odpověď C** – 5 respondentů (9,62%).

Odpověď E – 2 respondenti (3,85%) – uvedli, že se netěší.

Studenti ISS-COP:

- **odpověď A** – 23 respondentů (54,76%),
- **odpověď B** – 17 respondentů (40,48%),
- **odpověď C** – 2 respondenti (4,76%)

Studenti SOU stavební:

- **odpověď A** – 21 respondentů (58,33%),
- **odpověď B** – 15 respondentů (41,67%)

Studenti SOU potravinářské:

- **odpověď A** – 24 respondentů (48,98%),
- **odpověď B** – 22 respondentů (44,9%),
- **odpověď C** – 2 respondenti (4,08%),
- **odpověď D** – 1 respondent (2,04%)

U této otázky jsem se domnívala, že více než polovina respondentů se bude na návštěvu k prarodičům těšit, jak jsem stanovila v **hypotéze č. 1**. Toto tvrzení se potvrdilo u studentů gymnázia, OA, ISS-COP, SOU stavební, což je nadpoloviční většina ze všech 6 zúčastněných škol.

Otázka č. 4: Napište 1. slovo, které se Vám vybaví při slově babička.

STUDENTI GYMNÁZIA

Počet respondentů	1	2	3	4
Počet v %	2,08	4,17	6,25	8,33
	OBEZITA	LÁSKA	HODNÁ	JÍDLO
	RÁDCE	RADOST		
	ROZMAZLOVÁNÍ	BUCHTY		
	POHÁDKA	OPORA		
	SMUTEK	STAROSTLIVÁ		
	RODINA	DĚDEČEK		
	KOLÁČE			
	ZVĚDAVÁ			
	OBĚD			
	LEGRACE			
	PEČLIVOST			
	POHODA			
	PŘETVÁRKA			
	JAHODY			
	AKTIVITA			
	DOBROSRDEČNOST			
	B. NĚMCOVÁ			
	LASKAVOST			
	BYLINKY			
	DOMOV			
	DÁMA			
	ŘÍZEK			
	ZLATO			
	USMĚVAVÁ			
	PRACOVITOST			
	TERORISTKA:)			
	INTELIGENCE			

STUDENTI OA

Počet respondentů	1	2	3	4	5	8
Počet v %	2	4	6	8	10	16
POHODA		BÁBOVKA	JÍDLO	BUCHTY	HODNÁ	DĚDA
BOŽÍ						
LÁSKA						
ZPOVĚĎ						
SUPER						
ÚSMĚV						
JISTOTA						
LASKAVOST						
KAMILA						
PRARODIČ						
PÍSEŇ						
COLUMBO						
POHÁDKA						
MOJE						
ZLATÁ						
KOČKY						
MLÉKO						
POHODLÍ						
ZLATÍČKO						
SVÁTEK						
SVOBODA						
DOMOV						
RODINA						
KOLÁČE						
PENÍZE						
SRANDA						
MOUDROST						
STAROST						

STUDENTI SPŠS

Počet respondentů	1	2	3	5	6
Počet v %	1,92	3,85	5,77	9,62	11,54
	CIGARETY	HODNÁ	PRÁZDNINY	PENÍZE	JÍDLO
	KOSTEL	MOJE			
	ZÁSTĚRA	DĚDEČEK			
	DOBROSRDEČNOST	KUCHAŘKA			
	KAPESNÉ	PŘETVÁŘKA			
	VESELOST	BUCHTY			
	ÚCTA	VENKOV			
	POLÉVKA	STAROSTLIVOST			
	STÁŘÍ				
	HŮL				
	ODPOČINEK				
	DOBRÁK				
	NEMOC				
	MATKA				
	OSTRAVA				
	LÉKY				
	ZLÍN				
	B. NĚMCOVÁ				
	VÁNOČKA				
	NAFOUKANÁ				
	ŠÁTEK				

STUDENTI ISS-COP

Počet respondentů	1	2	3	4	5
Počet v %	2,38	4,76	7,14	9,52	11,9
	VESNICE	POHODA	MOUDRÁ	LÁSKA	JÍDLO
	OCHOTA	HODNÁ	LASKAVÁ		DĚDEČEK
	BABIČKA				
	KOLÁČE				
	ZKUŠENOST				
	NÁVŠTĚVA				
	POROZUMĚNÍ				
	RODINA				
	PŘÍTEL				
	PRÁCE				
	RADOST				
	DŮCHOD				
	PODPORA				
	BUCHTY				
	SRANDA				
	POKLAD				
	VYTRVALOST				
	POHODLÍ				

STUDENTI SOU STAVEBNÍ

Počet respondentů	1	2	3	4	5
Počet v %	2,78	5,56	8,33	11,11	13,81
	SLADKÁ	NÁVŠTĚVA	RODINA	STAROSTLIVOST	DĚDEČEK
	BYTOST	B. NĚMCOVÁ	JÍDLO		
	LEGRACE	RADOST			
	OBĚTAVOST				
	DŮVĚRA				
	PRÁZDNINY				
	KAMARÁDKA				
	PŘÍSNOST				
	ČAS				
	EMPATIE				
	KOLÁČE				
	ÚKLID				
	LÁSKA				
	PODPORA				

STUDENTI - SOU POTRAVINÁŘSKÉ

Počet respondentů	1	2	3	4	7
Počet v %	2,04	4,08	6,12	8,16	14,29
	STAROSTLIVOST	LÁSKA	STÁŘÍ	KLID	HODNÁ
	BUCHTY	PŘÍTEL			
	ODPOČINEK	MILÁ			
	SRDEČNÁ	CUKROVINKY			
	PROTIVA				
	KVĚTINY				
	MOJE				
	DROBNÁ				
	KOČKA				
	OBĚTAVOST				
	SMÍCH				
	PŘEHÁNĚNÍ				
	NIC				
	PENÍZE				
	KAMARÁDKA				
	POCHOPENÍ				
	DĚDA				
	DRBY				
	JÍDLO				
	BRAMBORY				
	ZKUŠENOST				
	POMOC				
	VLASY				
	DOBRO				
	ZLATÍČKO				
	CIGARETY				

U odpovědí na tuto otázku (volnou slovní asociaci) mě překvapila zejména četnost, nápaditost a rozmanitost ze strany studentů.

Otázka č. 5: Myslíte si, že působení Vašich prarodičů ovlivnilo nějak Vaši výchovu?

	Odpověď ANO		Odpověď NE		CELKEM
	Počet	v %	Počet	v %	
Gymnázium	28	58,33	20	41,67	48
OA	20	40,00	30	60,00	50
SPŠS	24	46,16	28	53,84	52
ISŠ-COP	19	45,24	23	54,76	42
SOU stavební	14	38,89	22	61,11	36
SOU potravinářské	10	20,40	39	79,60	49
CELKEM					277

Dle stanovené **hypotézy č. 2** jsem se domnívala, že prarodiče mají vliv na výchovu svých vnoučat. Tento předpoklad se mi prokázal, jak je vidět z výše uvedených údajů a navíc u studentů gymnázia je počet studentů ovlivněných výchovou svých prarodičů 28 (58,33%).

Otázka č. 6. Pokud ano, uveďte jak:.....

Studenti gymnázia:

- *tak jak vychovávali prarodiče moje rodiče, tak moji rodiče vychovávali mě* – 6 respondentů (12,5%),
- *v dětství – hlídání + výchova* – 3 respondenti (6,25%),
- *úcta ke stáří* – 3 respondenti (6,25%),
- *kladný vztah k životu* – 1 respondent (2,08%),
- *hlavně po rozvodu rodičů* – 1 respondent (2,08%),
- *naučili mě mnoho věcí* – 5 respondentů (10,42%),
- *rozmazlují mě* – 3 respondenti (6,25%),
- *podporují mě* – 2 respondenti (4,17%),
- *dávají mi dobré rady do života* – 2 respondenti (4,17%),
- *bydlíme v jednom domě, ovlivnili mě ve všech směrech* – 1 respondent (2,08%),

- *prostředníci mezi matkou a mnou* – 1 respondent (2,08%).

Studenti OA:

- *všeobecný rozhled* – 1 respondent (2%),
- *předávání zkušeností + výchova* – 2 respondenti (4%),
- *radý do života* – 2 respondenti (4%),
- *náboženství* – 1 respondent (2%),
- *hlídání v dětství* – 5 respondentů (10%),
- *chtěla bych být jako babička* – 1 respondent (2%),
- *přístup k životu* – 2 respondenti (4%),
- *jsem na sladké* – 1 respondent (2%),
- *kladně* – 4 respondenti (8%),
- *výchova ke slušnosti a úctě* – 1 respondent (2%).

Studenti SPŠS:

- *odpor k církvi* – 1 respondent (1,92%),
- *staromódní názory na výchovu* – 2 respondenti (3,85%),
- *zvyky a tradice* – 2 respondenti (3,85%),
- *rozmazlování* – 2 respondenti (3,85%),
- *odpovědnost+pracovitost* – 3 respondenti (5,77%),
- *naučili mě hodně věcí* – 6 respondentů (11,54%),
- *společným soužitím* – 1 respondent (1,92%),
- *vztah k zahradě* – 1 respondent (1,92%),
- *procházky* – 1 respondent (1,92%),
- *ve všem* – 1 respondent (1,92%),
- *jak se mám chovat* – 3 respondenti (5,77%),
- *pozitivně* – 1 respondent (1,92%)

Studenti ISS-COP:

- *určité hodnoty v životě a pro život* – 1 respondent (2,38%),
- *vychovali ze mě dobrého člověka* – 1 respondent (2,38%),
- *hlavně v dětství* – 1 respondent (2,38%),
- *naučili mě úctě a slušnému chování* – 1 respondent (2,38%),
- *dobrá výchova* – 8 respondentů (19,04%),
- *babička je stejná jako maminka* – 1 respondent (2,38%),
- *velký morální vliv* – 1 respondent (2,38%),
- *tak, jak vychovali moje rodiče, tak oni teď vychovávají mě* – 2 respondenti (4,76%),
- *rady do života* – 1 respondent (2,38%),
- *vedli mě k samostatnosti* – 1 respondent (2,38%),
- *často mě hlídali (v dětství)* – 1 respondent, 2,38%.

Studenti SOU stavební:

- *jsem vnímavější vůči důchodcům a jejich problémům* – 1 respondent (2,78%),
- *žiji s nimi, vychovávali mě* – 1 respondent (2,78%),
- *naučil jsem se pracovat, nejsem líný, atd.* – 1 respondent (2,78%),
- *lepší přístup k povinnostem* – 2 respondenti (5,56%),
- *znalosti a zásady slušného chování* – 3 respondenti (8,33%),
- *hlídání v dětství* – 4 respondenti (11,11%),
- *v celkovém vývoji osobnosti* – 1 respondent (2,78%),
- *rady do života* - 1 respondent (2,78%).

Studenti SOU potravinářské:

- *jsou pro mě vzorem* – 1 respondent (2,04%),
- *mají jiný pohled na výchovu než rodiče* – 1 respondent (2,04%),
- *podobný způsob výchovy jako rodiče* – 1 respondent (2,04%),
- *vztah k hodnotám* – 1 respondent (2,04%),

- *radý do života* – 1 respondent (2,04%),
- *pozitivně* – 1 respondent (2,04%),
- *vedli mě k náboženství* – 2 respondenti (4,08%),
- *mám pěkný vztah k práci* – 1 respondent (2,04%),
- *hlídání v dětství* – 1 respondent (2,04%).

Očekávala jsem, že většina respondentů uvede běžné prostředky výchovného působení jako např.: četba, procházka, jízda na houby do lesa, prázdniny, zpěv apod. Odpovědi, které zvolili, jsou velice oduševnělé a působivé.

Otázka č. 7: Šli byste se s nějakým Vaším osobním problémem poradit za prarodiči?

	Odpověď ANO		Odpověď NE		CELKEM
	Počet	v %	Počet	v %	
Gymnázium	19	39,58	29	60,42	48
OA	16	32,00	34	68,00	50
SPŠS	13	25,00	39	75,00	52
ISŠ-COP	20	47,62	22	52,38	42
SOU stavební	7	19,44	29	80,56	36
SOU potravinářské	16	32,65	33	67,35	49
CELKEM					277

Domnívala jsem se, že odpověď ANO zvolí alespoň polovina respondentů, jak jsem stanovila v **hypotéze č. 3**. Nejblíže se mé hypotéze přiblížili studenti ISŠ-COP s 20 respondenty (47,62%), kteří se pro tuto odpověď vyslovili. **Hypotéza č. 3** se mi tedy nepotvrdila.

Otázka č. 8: Pokud ano - vysvětlete, proč:.....

Studenti gymnázia:

- *jiný pohled na věc než rodiče* – 6 respondentů (12,5%),
- *umí dobře poradit* – 6 respondentů (12,5%),

- *mám k nim důvěru* – 4 respondenti (8,33%),
- *mají pochopení* – 2 respondenti (4,17%),
- *mají více zkušeností* – 1 respondent (2,08%).

Studenti OA:

- *rozumím si s nimi* – 2 respondenti (4%),
- *umí poradit* – 3 respondenti (6%),
- *důvěřuji jim* – 2 respondenti (4%),
- *poradí lépe než rodiče* – 2 respondenti (4%),
- *jsou pro mě důležití* – 2 respondenti (4%),
- *jsou hodní a zajímají je moje problémy* – 1 respondent (2%),
- *mají pochopení* – 3 respondenti (6%),
- *pomohli by* – 1 respondent (2%).

Studenti SPŠS:

- *mám je rád a důvěřuji jim* – 2 respondenti (3,85%),
- *prarodiče se dívají na problémy vnoučat jinak* – 5 respondentů (9,62%),
- *jsou zkušenější* – 5 respondentů (9,62%),
- *rozumím si s nimi* – 1 respondent (1,92%).

Studenti ISS-COP:

- *pomoc* – 1 respondent (2,38%),
- *pochopení a zkušenost* – 3 respondenti (7,14%),
- *umí naslouchat* – 1 respondent (2,38%),
- *umí poradit* – 7 respondentů (16,67%),
- *nestydím se před nimi* – 3 respondenti (7,14%),
- *moudrost* – 2 respondenti (4,76%),
- *jsou chápavější než rodiče* – 2 respondenti (4,76%),
- *kdybych neměla doma mamku* -1 respondent (2,38%).

Studenti SOU stavební:

- *důvěřuji jim* – 3 respondenti (8,33%),
- *dokáží mě pochopit* – 2 respondenti (5,56%),
- *rád si vyslechnu jejich názor* – 1 respondent (2,78%),
- *mají zkušenosti* – 1 respondent (2,78%).

Studenti SOU potravinářské:

- *rady a zkušenosti* – 5 respondentů (10,2%),
- *mám je ráda* – 1 respondent (2,04%),
- *důvěřuji jim* – 2 respondenti (4,08%),
- *umí poradit* – 4 respondenti (8,16%),
- *jsou chápavější než rodiče* – 4 respondenti (8,16%).

Předpokládala jsem, že pokud by se respondenti šli s nějakým problémem poradit za prarodiči tak, že např. uvedou důvod, že prarodiče mají spíše za kamarády než za autority. To se částečně potvrdilo, jak je vidět z výše zvolených odpovědí.

Otázka č. 9: Dokázali Vaši prarodiči v rámci svého výchovného působení na Vás použití i přísnější tresty (např. tělesné)?

	Odpověď ANO		Odpověď NE		CELKEM
	Počet	v %	Počet	v %	
Gymnázium	7	14,58	41	85,42	48
OA	3	6,00	47	94,00	50
SPŠS	6	11,54	46	88,46	52
ISŠ-COP	1	2,38	41	97,62	42
SOU stavební	2	5,56	34	94,44	36
SOU potravinářské	2	4,08	47	95,92	49
CELKEM					277

Jak jsem předpokládala, % respondentů, kteří byli vystaveni přísnějšímu výchovnému působení, je skutečně zanedbatelné, což je vidět z výše uvedené tabulky.

Otázka č. 10: Pokud ano, jaké.....Studenti gymnázia:

- *pohlavek* – 2 respondenti (4,17%),
- *dostala jsme na zadek* – 3 respondenti (6,25%),
- *facka* – 1 respondent (2,08%),
- *vařečka, pásek* – 1 respondent (2,08%).

Studenti OA:

- *facka* – 2 respondenti (4%),
- *vařečkou* – 1 respondent (2%).

Studenti SPŠS:

- *dostal jsem na zadek* – 1 respondent (1,92%),
- *pohlavek* – 3 respondenti (3,85%),
- *dostala jsem vařechou* – 2 respondenti (3,85%).

Studenti ISŠ-COP:

- *párkrát jsem dostala, ale věděla jsem za co* – 1 respondent (2,38%)

Studenti SOU stavební:

- *pár na zadek* – 1 respondent (2,78%),
- *pořádný výprask* – 1 respondent (2,78%).

Studenti SOU potravinářské:

- *vrbovým proutkem* – 1 respondent (2,04%),
- *děda mi naplácal řemenem* – 1 respondent (2,04%).

Jelikož jsem předpokládala při otázce č. 9 zanedbatelné % respondentů, kteří byli vystaveni přísnějšímu výchovnému působení i u této otázky jsem očekávala, že charakter trestu nebude nijak závažný, což se potvrdilo, jak ukazují výše uvedené odpovědi.

Otázka č. 11: Změnil se Váš vztah mezi Vámi a Vašimi prarodiči v průběhu Vašeho dosavadního života

	Odpověď ANO		Odpověď NE		CELKEM
	Počet	v %	Počet	v %	
Gymnázium	22	45,83	26	54,17	48
OA	9	18,00	41	82,00	50
SPŠS	17	32,69	35	67,31	52
ISŠ-COP	10	23,81	32	76,19	42
SOU stavební	8	22,22	28	77,78	36
SOU potravinářské	5	10,20	44	89,80	49
CELKEM					277

U této otázky jsem předpokládala, že se u respondentů vztah k jejich prarodičům během jejich dosavadního života nezměnil, jak jsem stanovila v **hypotéze č. 4**. Toto tvrzení se mi potvrdilo, jak vyplývá z výše uvedené tabulky.

Otázka č. 12: Pokud ano, v čem:.....

Studenti gymnázia:

- je potřeba mít s nimi trpělivost – 1 respondent (2,08%),
- nedostatek času na setkání s nimi – 4 respondenti (8,33%),
- dříve jsme si byli bližší (ted' trávím čas spíš s přáteli) – 6 respondentů (12,5%),
- víc si jich vážím – 3 respondenti (6,25%),
- jsme si bližší a bližší – 4 respondenti (8,33%),
- po rozvodu rodičů je vztah silnější – 1 respondent (2,08%),
- více si rozumíme – 1 respondent (2,08%),
- náš vztah je rovnocenný – 2 respondenti (4,17%).

Studenti OA:

- více si s nimi rozumím – 2 respondenti (4%),
- mám je radši a radši – 2 respondenti (4%),

- čím jsem starší, uvědomuji si, že mohou každou chvíli odejít, a proto s nimi trávím veškerý možný čas – 1 respondent (2%),
- v přístupu – 1 respondent (2%),
- už mě berou jako dospělého/dospělou – 2 respondenti (4%),
- chodím s dědou na pivo – 1 respondent (2%).

Studenti SPŠS:

- jsme si bližší po rozvodu rodičů – 1 respondent (1,92%),
- jednají se mnou jako s dospělým – 3 respondenti (5,77%),
- nedostatek času pro vídání se s nimi – 5 respondentů (9,62%),
- čím jsme starší, tím víc si jich vážím – 6 respondentů (11,54%),
- babička je po nedávné smrti dědy uzavřenější, chybí jí humor – 1 respondent (1,92%),
- přestal jsem mít důvěru – 1 respondent (1,92%).

Studenti ISS-COP:

- stále se prohlubuje – 3 respondenti (7,14%),
- čím jsem starší, tím méně mám na ně čas, což je škoda – 2 respondenti (4,76%),
- jsem k nim chápavější – 1 respondent (2,38%),
- už se zase stýkáme ☺ - 1 respondent (2,38%),
- více si jich vážím – 2 respondenti (4,76%),
- mám je radši – 2 respondenti (4,76%).

Studenti SOU stavební:

- vidíme se častěji – 2 respondenti (5,56%),
- berou mě jako dospělého – 1 respondent (2,78%),
- víc si jich vážím – 4 respondenti (11,11%),
- víc jim pomáhám – 1 respondent (2,78%).

Studenti - SOU potravinářské:

- čím jsem starší, tím méně mám na ně čas – 2 respondenti (4,08%),

- *víc si jich vážím* – 2 respondenti (4,08%),
- *berou mě jako dospělou* – 1 respondent (2,04%).

Domnívala jsem se, že pokud se vztah k prarodičům během života nějak změnil – tak k lepšímu, což se mi potvrdilo, jak je vidět z výše uvedených a různorodých odpovědí. Jen 1 respondent (1,92%) ze SPŠS uvedl, že jim přestal důvěřovat, což je jediný projev změny vztahu k horšímu.

4.6 Zpracování dat

Při zpracování vyplněných dotazníků jsem roztřídila všechny dotazníky do 6 částí (dle jednotlivých SŠ a OU) a pak jsem vždy porovnávala odpovědi na tutéž otázku jako celek podle jednotlivé školy. Data jsem nakonec setřídila podle výsledků v jednotlivých školách a tam, kde to bylo možné jsem vytvořila přehledné tabulky.

5 ROZHOVORY

Metodu rozhovoru jsem použila jen jako doplňkovou metodu k praktické části mé bakalářské práce. Zvolila jsem nestrukturovaný rozhovor, který umožňuje úplnou volnost odpovědí. Tento druh rozhovoru přináší nové, ale někdy také nepředpokládané informace. Tyto údaje se pak mohou těžko kategorizovat.

Rozhovory jsem uskutečňovala v měsíci dubnu tohoto roku v mikroregionu Valašskomeziříčsko. Jelikož pocházím z vesnice, kde žije ve vícegeneračním soužití většina obyvatel (i já v tomto soužití žiji svůj dosavadní život), není pro mě vzdálené si představit, jak je jistě nepříjemný zásah do soukromí od cizí (třetí) osoby. Proto mě do rodin pro získání rozhovoru doporučili buď moji známí nebo příbuzní. Rozhovory probíhaly v domácím prostředí rodiny a týkaly se starší i mladší generace (samozřejmě rozhovor se konal s každou generací zvlášť).

Do rozhovorů jsem nijak nezasahovala, protože se týkaly velmi osobního tématu a byla jsem ráda, že mi domácnosti uskutečnit rozhovor povolily a byly ochotny ke spolupráci.

Jak plyne z výše uvedených skutečností žádná z rodin neodmítla rozhovor uskutečnit, protože setkání s rodinami (mladší a starší generací) bylo na prosbu mých známých nebo příbuzných, kteří se za mě přimluvili.

Rozhovor 1

Rozhovor s rodinami, které žijí v 1 rodinném domě, kdy přízemí obývá starší generace a podkroví ovládá mladší generace. Složení obyvatel domu podle věku: starší generace - pan P. 62 let, paní P. 60 let, mladší generace - pan Ch. 30 let, paní Ch. 27 let + dcera 4 roky.

ROZHOVOR S MLADŠÍ GENERACÍ

1) Žijete ve vícegeneračním soužití? Uskutečňuje se toto soužití u rodičů ženy nebo muže?

Mladí manželé Ch. (dále jen Ch.): Žijeme v tomto soužití již 7 let. Z toho 5 let jsme svoji.

Paní Ch.: Žijeme na vesnici u mých rodičů. Já si s rodiči rozumím, ale manžel má asi občas malou šanci na seberealizaci.

2) Jak se vám toto soužití jeví?

Ch.: No, ještě než jsme se vzali, tak už jsme bydleli dohromady. Možná bychom se nikdy nevzali, protože nám by klidně stačilo soužití bez papíru. Ale rodiče nás do toho tak nějak dotlačili, protože na vesnici to prostě ještě nebylo zcela běžné, dneska už je to snad jinak, ale tenkrát prostě mělo spousta starších lidí pořád ty stejné předsudky.

3) Myslíte si, že se vrací trend vícegeneračního soužití?

Ch.: To nevíme, ale je pravda, že hodně mladých dnes studuje a sotva dostudují, těžko hned budou mít peníze na nějaké slušné bydlení. Proto někdy není jiná možnost než bydlet doma.

4) Vidíte v této formě bydlení spíš výhody nebo nevýhody?

Ch.: Je to asi tak napůlky, záleží na každém z nás, jestli toto soužití bude fajn nebo ne. Hlavní je ekonomická výhoda, kdy se dělí společné náklady spojené s bydlením mezi 2 rodiny. A navíc naše 4-letá dcera má stále nablízku babi s dědou.

5) Proč jste se pro toto soužití rozhodli?

Ch.: No protože jsme chtěli spolu žít a nebyla jiná možnost. V podstatě nám to vyhovuje, mohli jsme si v domku upravit podkroví podle vlastních představ a tam je naše království.

Paní Ch.: Navíc moje o 9 let starší sestra žije v Ostravě a jezdí k nám jen na návštěvu, mí rodiče byli proto nadšeni, že tu chceme s nimi bydlet.

6) Jakým způsobem řešíte případné konflikty?

Ch.: Snažíme se to v klidu všichni vyřešit a dosáhnout nějakého kompromisu. Někdy to bohužel nevyjde tak, aby byla spokojenost na obou stranách.

7) Jaký je důvod, že vznikají občasné neshody?

Ch.: Myslíme si, že jde hlavně o odlišná očekávání nás a rodičů. Zkrátka každý chce něco jiného.

Paní Ch.: Manžel např. pochází z města, a když se přestěhoval na vesnici musel si zvyknout na práci na zahradě a údržbu kolem domu.

8) Jakou roli při tomto soužití hraje otázka financí?

Ch.: Jak už jsme myslím uváděli, je to výhoda dělit náklady napůl. V současné době se jen těžko může někdo zadlužit a splácet po dlouhé roky (kvůli vlastnímu bydlení), když si člověk není jist svým zaměstnáním.

9) Jaký máte názor na starší generaci obecně?

Ch.: Záleží na osobnosti, člověk potká i mrzutého dědka a na 2. den třeba zrovna dědečka z pohádky. Co se našich týče, jsou výborní.

ROZHOVOR SE STARŠÍ GENERACÍ

1) Jaký máte vztah k mladé rodině (dceři a zeťovi)?

manželé P. (dále už jen P.): Jsme rádi, že tu jsou s námi, je dobré být mezi mladými. Oba jsme v důchodu a jsme rádi, že tu máme vnučku a připadáme si užiteční.

2) Jakou máte osobní zkušenost s vícegeneračním soužitím?

P.: Mladí jsou u nás 7. rokem a až na nějaké drobnosti, si myslíme, že je nám tady všem dobře.

3) Myslíte si, že se vrací trend vícegeneračního soužití?

P.: To nevím, ale v dnešním světě, kdy mladí řeší problémy finanční, bytové pracovní – někdy zkrátka nemůže být jiné východisko.

4) Vidíte v této formě bydlení spíš výhody nebo nevýhody?

P.: Osobně v tom vidíme výhodu, náš dům těmi mladými úplně ožil, taky se můžeme podělit o účty za elektřinu, plyn apod., což se nám zdá samozřejmě výhodné.

5) Jakým způsobem řešíte případné konflikty?

P.: Snažili jsme se většinou o domluvu, ale někdy se to mine účinkem.

6) Proč si myslíte, že vznikají občasné neshody?

P.: To je tak - 1 chce vpravo, 2. vlevo.

7) Jakou roli při tomto soužití hraje otázka financí?

P.: Je to výhodné pro obě strany. My jsme rádi, že si u nás mohli udělat své hnízdečko a my jim k tomu dali alespoň prostory a navíc se podělíme o všechny společné náklady na bydlení.

8) Jak se obecně díváte na mladší generaci?

P.: Dnešní mladí mají víc možností, můžou jezdit do ciziny, učit se řeči, ale zase na druhou stranu řeší otázku peněz, bydlení, nejistoty s prací apod. To my jsme do takové míry jako dnes řešit nemuseli.

Rozhovor 2

Rozhovor se uskutečnil v rodinném domě, kde spolu žijí mladší a starší generace, kdy starší generace bydlí v přízemí a mladší v 1. patře. Věkové složení obyvatel rodinného domu: starší generace - pan Š. 68 let, paní Š. 66 let, mladší generace - pan V. 49, paní V. 47 + 1 syn 20 let.

ROZHOVOR S MLADŠÍ GENERACÍ

1) Žijete ve vícegeneračním soužití? Uskutečňuje se toto soužití u rodičů ženy nebo muže?

Manželé V. (dále už jen V.): Žijeme ve vícegeneračním soužití již 27 let vlastně od té doby, co jsme svoji. Žijeme u rodičů ženy.

2) Jak se vám toto soužití jeví?

V.: No někdy to jde a někdy ne. Ale myslíme, že to nejhorší už máme za sebou, protože doba, kdy jsme byli mladí a horliví do všeho po hlavě, je už pryč.

3) Myslíte si, že se vrací trend vícegeneračního soužití?

V.: Myslíme si, že ne, protože máme už 2 děti z baráku, syn má byt a dcera postavila se zetěm dům. Samozřejmě jsme jim do začátku nabídli, že tu mohou bydlet, ale ono v podstatě ani není kde, protože v přízemí jsou rodiče ženy, takže bychom se mačkali všichni tady u nás, snad jen kdyby si někdo z nich chtěl zvelebit podkroví - to by snad ještě šlo. Ale oni nechtěli a nejevili zájem. Ne že bysme měli špatné vztahy, jen víme ze zkušenosti, že to někdy nedělá dobrotu. Syn např. bydlí od nás 200 metrů, ale je rád, že bydlí ve svém.

4) Vidíte v této formě bydlení spíš výhody nebo nevýhody?

V.: Asi jak kdy. Záleží na lidech, jak se mezi sebou dohodnou.

5) Proč jste se pro toto soužití rozhodli?

Paní V.: No, protože manžel pochází ze 3 dětí a já jsem jedináček, tak nás ani nenapadlo uvažovat o něčem jiném, když se nabízela tato možnost.

6) Jakým způsobem řešíte případné konflikty?

V.: V nejlepším případě domluvou.

Pan V.: Ale např. při stavbě garáže došlo mezi mnou a tchánem k ostré výměně názorů. No ale nakonec jsme to vyřešili, je lepší to řešit, až vychládne horká hlava - pěkně v klidu.

7) Jaký je důvod, že vznikají občasně neshody?

V.: No protože každý může mít na věc jiný názor, každý to zkrátka vidí jinak, jinak my a jinak ti staří.

8) Jakou roli při tomto soužití hraje otázka financí?

V.: Docela velkou, protože když si uvědomíme, kolik by nás stálo vytápění celého domu, jsme rádi, že to můžeme dělit napolovic.

9) Jaký máte názor na starší generaci obecně?

V.: Asi jak kdy. Záleží na tom, na koho člověk narazí.

ROZHOVOR SE STARŠÍ GENERACÍ

1) Jaký máte vztah k mladé rodině (dceři a zeťovi)?

Manželé Š. (dále jen Š.): Myslíme, že celkem dobrý. Žádné velké nedorozumění mezi námi není.

2) Jakou máte osobní zkušenost s vícegeneračním soužitím?

Š.: Dcera spolu s manželem s námi žijí zhruba něco okolo 30 roků a zvykli jsme si. Dcera je jedináček, tak nás ani nenapadlo, aby šla bydlet jinam, sami jsme jí to navrhli a ona souhlasila.

3) Myslíte si, že se vrací trend vícegeneračního soužití?

Š.: Těžko říct, naši sousedé zrovna takto bydlí a to jsou věkově mnohem mladší než my. No ale někde jsou lidi zásadně proti tomu, protože by se seprali.

4) Vidíte v této formě bydlení spíše výhody nebo nevýhody?

Š.: Teď už jen výhody, když potřebujeme něco ve městě (hlavně v lékárně), tak nám to dcera nebo zeť vyzvednou, k doktorovi dovezou. Člověk si někdy připadá na obtíž, ale když už nemůžem tak dobře na ty nohy, nedá se nic dělat.

5) Jakým způsobem řešíte případné konflikty?

Š.: Přesvědčením, že i ten náš návrh nemusí být špatný. Jinak samozřejmě nejlepší je nic neřešit.

6) Proč si myslíte, že vznikají občasně neshody?

Š.: Protože ti mladí (když byli ještě mladší) chtěou taky všechno hned a do všeho hrr hrr.

7) Jakou roli zde hraje podle Vás otázka financí?

Š.: Nermalou, protože se dělíme o provoz domu, opravy a všechno zkrátka, co je kolem baráku potřeba.

8) Jak se díváte na mladší generaci obecně?

Š.: Chuligáni mohou být v starší generaci i v té mladší, takže si myslíme, že je to jedno. Nějak zvlášť hodnotit to nemá cenu.

Rozhovor 3

Rozhovor s rodinami, které žijí v 1 rodinném domě, kdy přízemí obývá starší generace a 1. patro mladší generace. Společně sdílejí 1 společnou kuchyni. Věkové složení členů soužití: mladší generace - pan C. 26 let, paní C. 27 let, starší generace - pan M. 54 let, paní M. 50 let.

ROZHOVOR S MLADŠÍ GENERACÍ

1) Žijete ve vícegeneračním soužití? Uskutečňuje se toto soužití u rodičů ženy nebo muže?

Mladí manželé C. (dále už jen C.): Žijeme v tomto soužití teprve od ledna 2006, v září 2005 jsme se vzali. Žijeme u rodičů ženy.

2) Jak se vám toto soužití jeví?

C.: Zatím se nám to jeví v pohodě, ono je to zatím krátká doba, takže k nějakým velkým potížím nedošlo.

3) Myslíte si, že se vrací trend vícegeneračního soužití?

C.: Možná jo, protože dneska není moc možností si vybírat. My jsme bydleli rok a půl ve společné domácnosti v bytě ve městě, jenže náš pronajímatel požadoval nájemné na ½ roku dopředu.

4) Vidíte v této formě bydlení spíš výhody nebo nevýhody?

C.: Zatím výhodu, protože nemusíme nikomu dávat nájemné ½ roku dopředu.

5) Proč jste se pro toto soužití rozhodli?

C.: Protože chceme pošetřit peníze a v nejbližší budoucnosti si postavit vlastní dům. Prachy za nájem jsou prachy vyhozené oknem.

6) Jakým způsobem řešíte případné konflikty?

C.: No ještě jsme nějak neměli možnost, protože naše soužití je poměrně krátkého charakteru.

Paní C.: Já s rodiči problém nemám, dokonce vaříme ve společné kuchyni a nevadí nám to. Manžel je od rána do večera v práci, takže na nějaké extra hádky není kdy.

7) Jaký je důvod, že vznikají občasné neshody?

C.: Zatím nevíme, nemáme tu zkušenost, ale obecně, asi jsme každý nějaký, a pokud jsou zrovna lidé každý v jiném naladění – banální konflikt se může zdát neřešitelným problémem, důvodem k hádce nebo výměně názorů.

8) Jakou roli při tomto soužití hraje otázka financí?

C.: Velkou, protože si myslíme, že nám to opravdu pomůže k našemu vlastnímu bydlení, když teď pošetříme peníze, co bychom vydali za nájem.

9) Jaký máte názor na starší generaci obecně?

C.: Myslíme si, že je to u každého individuální. Nemyslíme si, že by starší generace byla špatnější než ta naše nebo naopak.

ROZHOVOR SE STARŠÍ GENERACÍ1) Jaký máte vztah k mladé rodině (dceři a zet'ovi)?

Manželé M. (dále již jen M.): Jsme rádi, že se rozhodli k nám nastěhovat. Barák jak hrad, ale co z toho, když byl poloprázdný – staršího syna máme v Americe a mladší dceru v Německu.

2) Jakou máte osobní zkušenost s vícegeneračním soužitím?

M.: Naši mladí jsou u nás teprve chvíli, ale nepozorujeme, že by se nám vedlo hůře, od té doby co tu jsou. Zatím to klape. My sami jsme ve vícegeneračním soužití žili celý život, dokud žili rodiče (od muže), takže i naše děcka jsou na to zvyklé. Nevidíme v tom problém.

3) Myslíte si, že se vrací trend vícegeneračního soužití?

M.: Asi ano, protože životní podmínky, které dnešní mladí mají, sú hrozné. My aspoň máme barák, který je rozdělený na 2 patra – přízemí my a v 1. patro mají mladí, ale nekde nemají ani tyto možnosti a musá se už nějak smačkat naráz.

4) Vidíte v této formě bydlení spíše výhody nebo nevýhody?

M.: Výhody hlavně v tom, že úcty se poplatí na půlky, taky vzájemná pomoc na zahradě a v domácnosti. No, uvidíme, jak to u nás bude. Zatím sa to nedá, tak jednoznačně říct.

5) Jakým způsobem řešíte případné konflikty?

M.: Zatím jsme žádné neřešili, snad se nejak domluvíme, šak sme enem lidi.

6) Proč si myslíte, že vznikají občasné neshody?

M: Protože naše generace má holt iné názory než ti mladí.

7) Jakou roli zde hraje podle Vás otázka financí?

M.: Obrovskou. Našim mladým to snad umožní, aby se jednou osamostatnili do svého. I když nám by nevadilo, kdyby tu žili natrvalo. Byli bysme za to rádi.

8) Jak se díváte na mladší generaci obecně?

M.: V něčem se mají lepší, nedostatek a nejistota v práci – to je zas hrozné. Sami máme ale děti v zahraničí a už docela dlouho, takže výhody v poznávání a podívání se do světa mají velké. To za nás nebylo.

5.1 Zhodnocení rozhovorů

Jak je vidět z výše uvedených rozhovorů, nelze jednoznačně cokoliv vyhodnotit, protože generační soužití je opravdu specifický problém každé domácnosti, ve které se uskutečňuje. Záleží na struktuře lidí, kteří se ve vzájemném soužití setkají a také na tom, jak se k sobě budou chovat. Rozhovory měly za úkol pouze nastínit různá rodinná prostředí, která jsou možná. Rozhovorů jsem celkem uskutečnila 10, ale uvedla jsem jen 3 a to ty, které mi připadaly poměrně odlišné.

6 ZHODNOCENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Na začátku praktické části jsem stanovila cíle a hypotézy. V hypotéze č. 1 jsem stanovila, že se více než polovina respondentů bude na návštěvu svých prarodičů těšit. Tato hypotéza se mi potvrdila, jak je vidět u odpovědí na otázku č. 3, kdy studenti gymnázia (52,08%), OA (50%), ISS-COP (54,76%) a SOU stavební (58,33%) se k prarodičům těší, což je nadpoloviční většina ze všech 6 zúčastněných škol. V hypotéze č. 2 jsem se domnívala, že prarodiče mají vliv na výchovu svých vnoučat. Tento předpoklad se mi prokázal, jak je zřejmé u odpovědí na otázku č. 5 a navíc u studentů gymnázia je počet studentů ovlivněných výchovou svých prarodičů 58,33%. V hypotéze č. 3 (Předpokládám, že se alespoň polovina respondentů svěruje s některými svými osobními problémy svým prarodičům) jsem předpokládala, že odpověď ANO zvolí alespoň polovina respondentů. Nejblíže se mé hypotéze přiblížili studenti ISS-COP s 20 respondenty (47,62%), kteří se pro tuto odpověď vyslovili.

Praktická část mé bakalářské práce navzdory dnešní době, která spěje k rozpadu tradiční rodiny, celospolečenskému uvolnění mravů, převrácení žebříčku hodnot dokázala, že současné vzájemné vztahy mezi prarodiči a vnoučaty jsou na velmi pěkné úrovni. Zejména mě překvapila tolerantnost, ohleduplnost, trpělivost ze strany studentů vůči svým prarodičům, což souvisí s otázkou č. 11 (hypotéza č. 4 – Domnívám se, že vztahy vnoučat k jejich prarodičům se v průběhu života nemění.), která se týkala změny vztahu mezi studenty a prarodiči v průběhu jejich života. U většiny studentů se tento vztah nezměnil, % přesahuje u studentů jednotlivých škol 50 % (Gymnázium 54,17%, OA 82%, SPŠS 67,31%, ISS-COP 76,19%, SOU stavební 77,78%, SOU potravinářské 89,80%). Pokud uvedli, že se vztah změnil, tak k lepšímu, uváděli velmi různorodé volné odpovědi (např. mám je radši a radši, víc si jich vážím, je potřeba mít s nimi trpělivost, čím jsem starší, tím víc si uvědomuji, že tady už nemusí dlouho být, více si s nimi rozumím, jednají se mnou jako s dospělým/lou, víc jim pomáhám apod.). Pouze jeden student ze SPŠS (1,92%) uvedl, že se vztah změnil k horšímu, přestal mít ke svým prarodičům důvěru.

Metoda rozhovoru měla sice jen informativní charakter: nastínění rodinného prostředí a náhled mladší i starší generace na vzájemné soužití, přesto je pro mě po vykonání rozhovorů a setkání se s jednotlivými domácnostmi nedílnou, jedinečnou a obohacující součástí mé bakalářské práce.

ZÁVĚR

Vliv generačního soužití na výchovu dítěte v mikroregionu Valašskomeziříčsko je velmi specifické téma. Záleží na každém jedinci, který se tohoto soužití účastní - na jeho osobnosti, jeho vlastnostech a schopnostech řešit možné střety či konflikty přijatelným způsobem.

Někdy může být toto soužití absolutní výhrou či rájem, ale také naopak se může stát zkárou pro všechny zúčastněné, pokud k sobě nenaleznou ten správný přístup a kompromis při řešení případných konfliktů nebo si nedají dost prostoru pro seberealizaci a nezachovají si autonomii jednotlivce. Vlivy na výchovu dítěte jsou v tomto soužití nesmírné, protože se dítě od malička setkává s různými věkovými skupinami, odlišným názorům, stylům komunikace, což se pak stává poměrně velkou výhodou při jednání s lidmi.

Důležité je, aby se generace tolerovaly, aby pochopily, že se mohou vzájemně obohatit, ti „mladí“ by si měli vážit moudrosti a zkušeností, tzn. že by neměli mít obavu a strach si jít k těm „starším“ pro radu a dát tak možnost jinému pohledu na věc či názor a naopak ti „starší“ by v těch „mladých“ měli vidět dospělé, samostatně rozhodující se a jednající bytosti, kteří jim třeba přiblíží svět mobilů a počítačů, které za jejich mládí nebyly.

Domnívám se, že výzkum dokázal, že toto soužití může být pozitivním elementem pro obě strany. Většina studentů byla ovlivněna působením svých prarodičů a toto působení vedlo vždy k rozvoji jejich osobnosti a získávání zkušeností (např. osvojení společenských pravidel chování, úcta ke starším lidem, určité hodnoty v životě, rady do života).

Navíc velmi potěšujícím faktem je, že se vztahy mezi prarodiči a vnoučaty během jejich života nezměnily a pokud ano tak k lepšímu, pouze jeden student uvedl, že se vztah mezi ním a jeho prarodiči zhoršil, což je pro dnešní uspěchanou dobu velmi pozitivní. Také mě velmi překvapila ohleduplnost, trpělivost a nadhled ze strany studentů vůči svým prarodičům zejména ve vzájemných vztazích.

Také rozhovory, které probíhaly v jednotlivých domácnostech, byly pro mě příjemným setkáním a konfrontací mezi mnou a mladší či starší generací. Nejvíc si cením toho, že mi tato setkání umožnila přímý kontakt s domácnostmi, ve kterých se žije ve vícegeneračním soužití a tím mi byl zprostředkován náhled konkrétního rodinného prostředí.

Jelikož sama v tomto soužití žiji, jsem si vědoma, jaké bohatství mohou vnoučata prožívat tím, že jejich život je obohacen přímým působením prarodičů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. 439 s. ISBN 8070380446
- [2] AUSTAD, S. N. *Proč stárneme: Proměny lidského těla*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. 205 s. ISBN 8020408045
- [3] BERMANOVÁ, E. *Kniha (nejen) pro dědečka a babičku*. 1. vyd. Bratislava: PERFEKT, a.s., 1998. 216 s. ISBN 8080460973
- [4] BRTNÍKOVÁ, M. *Problematika manželství zralého věku*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1992. 99 s.
- [5] CIBULEC, J. *Soužití tří generací*. 1. vyd. Praha: Práce, 1980. 208 s.
- [6] CIBULEC, J. *Manželské praktikum*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1984. 302 s.
- [7] GABURA, J. *Poradenský proces*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. ISBN 8085850109
- [8] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2002. 207 s. ISBN 8085931796
- [9] GEIST, B. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1992. 646 s. ISBN 8085605287
- [10] HAKL, E. *O rodičích a dětech*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002, 140 s. ISBN 8072034502
- [11] HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 807178303X
- [12] HONZÁK, R. *Krize v životě, život v krizi*. 1. vyd. Praha: Road, 1994. 129 s. ISBN 80853856000
- [13] HAASOVÁ, I. *Ostatní děti smějí všechno*. 1. vyd. Praha: Portál, 1991. 185 s. ISBN 8085282100
- [14] HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 407 s. ISBN 8070381582

[15] HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 104 s. ISBN 8071781053

[16] KÁDNEROVÁ, B. *Vychováváme vnoučata*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1977. 159 s.

[17] KOL. AUTORŮ. *Pedagogika III*. 1. vyd. Ostrava: OU, 1996. 130 s. ISBN 8070421010

[18] KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. 147 s. ISBN 8024600994

[19] KRAUS, B. *Člověk-prostředí-výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 8073150042

[20] LANGER, J. *Co mohou prozradit lidové stavby*. 1. vyd. Nakl. READY spol. s r.o. v Rožnově pod Radhostěm, 1997. 239 s. ISBN 8023810073

[21] LANGR, L. a ŠTAFLIČKOVÁ, E. *Pedagogika I*. 1. vyd. Ostrava: OU, 1993. 245 s. ISBN 8070420669

[22] MÁROVÁ, Z. *Být babičkou a mít babičku*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1985. 148 s.

[23] MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2004. 78 s. ISBN 8073150786

[24] MATĚJČEK, Z. *O rodině, vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 8085282836

[25] MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Avicenum, 1986. 335 s.

[26] MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. 144 s. ISBN 807169455X

[27] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Sociologické nakladatelství Praha, 1997. 144 s. ISBN 8085850249

[28] MOŽNÝ, I. *Česká společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 8071786241

[29] MOŽNÝ, I. *Moderní rodina*. 1. vyd. nakladatelství Blok v Brně, 1990. 184 s. ISBN 8070290188

- [30] PALOUŠ, R. *Dopisy dnešnímu kmotřenci*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2001, 129 s. ISBN 807295024X
- [31] PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*. 1. vyd. Amosium servis Ostrava, 1995. 234 s. ISBN 8085498278
- [32] PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. 1. vyd. Praha: ISV - nakladatelství, 1997. 108 s. ISBN 8085866234
- [33] PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. 2. vyd. SPN v Praze, 1988. 192 s.
- [34] RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Georgetown, 1995. 192 s. ISBN 8021011556
- [35] RYAN, Elizabeth A. *O rodičích*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 168 s. ISBN 8071061719
- [36] SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2001. 291 s. ISBN 8072290428
- [37] SATIROVÁ, V. *Knih o rodině*. 1. vyd. Praha: Práh, 1994. 350 s. ISBN 8090132502
- [38] SINGLY, F. de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 127 s. ISBN 8071782491
- [39] SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 8071785598
- [40] SOUKUP, V. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000. 229 s. ISBN 8071783285
- [41] SPOUSTA, V. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*. 1. vyd. MU, PdF Brno, 2000. 158 s. ISBN 8021023872
- [42] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 8071783080
- [43] WOLF, J. *Člověk a jeho svět*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 212 s. ISBN 8071848719
- [44] WOLF, J. *Člověk a jeho svět II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 223 s. ISBN 8024600994

Internetové odkazy:

www.rodina.cz

www.mzcr.cz

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P 1: Dotazník pro studenty

PŘÍLOHA P 2: PROJEKT AURELIUS

PŘÍLOHA P 3: Článek z NEW YORK TIMES

PŘÍLOHA P 4: Český překlad přílohy P 3

PŘÍLOHA P 5: Rozhovor s Jiřinou Šiklovou

PŘÍLOHA P 6: Úroveň bydlení podle lidových tradic

PŘÍLOHA P 7: Příběh domu č. 101*

* Příloha P 6 a P 7 jsou úryvky z knihy J. Langer: Co mohou prozradit lidové stavby

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO STUDENTY

Vážený respondente,

jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, obor: sociální pedagogika. Tento rok ukončuji své studium bakalářskou prací, která se dotýká vzájemného působení mezi generacemi a vztahy mezi vnuky a prarodiči.

V praktické části své práce využívám mj. metodu dotazníku, který se Vám právě dostal do rukou.

Dotazník je zcela anonymní, a proto můžete odpovídat naprosto otevřeně a upřímně. Vyplnění dotazníku Vám nezabere víc, jak 15 minut času.

Děkuji za Vaši ochotu a vynaložené úsilí.

Jana Lážová

Ve Valašském Meziříčí dne 6. března 2006

DOTAZNÍK

Věk:

Pohlaví: muž žena

- 1) Jaký je vzdálenostní rozdíl mezi Vaším bydlištěm a bydlištěm Vašich prarodičů?
- a) žijí se mnou ve společné domácnosti (v bytové jednotce, v rodinném domě)
 - b) žijí ve stejném městě
 - c) žijí ve stejné vesnici
 - d) jiné (prosím, uveďte):.....

2) Jak často své prarodiče navštěvujete?

a) každý druhý den

b) 1 x týdně

c) 1 x měsíčně

d) vůbec se s nimi nestýkám

e) jiné (prosím, uveďte):.....

.....

3) Na návštěvu k prarodičům se:

a) vždy těším

b) jak kdy

c) jsem rád(a), že to tam přeťpím

d) nesnáším to

e) jiné (prosím, uveďte):.....

.....

4) Napište 1. slovo, které se Vám vybaví při slově babička.

.....

5) Myslíte si, že působení Vašich prarodičů ovlivnilo nějak Vaši výchovu?

a) ANO

b) NE

6) Pokud ano, uveďte jak:.....

.....

.....

.....

7) Šli byste se s nějakým Vaším osobním problémem poradit za prarodiči?

a) ANO

b) NE

8) Pokud ano, vysvětlete proč:.....

9) Dokázali Vaši prarodiče v rámci svého výchovného působení na Vás použít i přísnější tresty (např. tělesné)?

a) ANO

b) NE

10) Pokud ano, jaké:.....

.....

11) Změnil se vztah mezi Vámi a Vašimi prarodiči v průběhu Vašeho dosavadního života?

a) ANO

b) NE

12) Pokud ano, v čem:.....

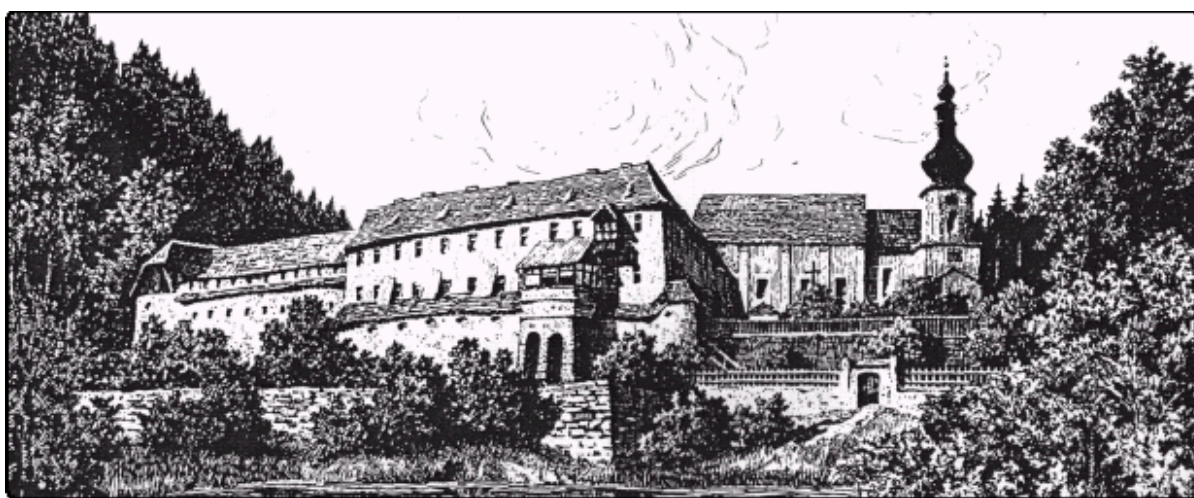
.....

.....

.....

PŘÍLOHA P 2: PROJEKT AURELIUS

Aurelius

Vážení a milí přátelé,

dovolte nám, prosím, požádat Vás o pomoc dětem a seniorům; o pomoc při záchraně a rekonstrukci neobyčejně vzácné kulturní památky, bývalého augustiniánského kláštera v obci Pivoň u Domažlic.

Klášter po své rekonstrukci bude sloužit jako léčebné a rehabilitační středisko pro postižené děti, jako azyl pro děti z válečných či nebezpečných oblastí nebo oblastí zasažených přírodní katastrofou.

Bude zde také zřízeno hezké a příjemné ubytování pro babičky a dědečky, kteří zde najdou domov a také práci s dětmi a pro děti.

V jiné části objektu někdejšího pivoňského kláštera bude zřízena knihovna a archiv, jež budou tématicky

zaměřeny zejména na historii, současnost a budoucnost soužití evropských národů, národností a náboženství.

Budou zde pořádány semináře, přednášky, setkávání lidí, výstavy, koncerty a další kulturní a společenské akce.

Součástí rekonstruovaného objektu budou také například hřiště pro děti, umělecké a řemeslné dílny, obrazová a fotografická galerie, meditační zahrada a další okrasné, umělecké, rehabilitační a léčebné prostory.

Pomozte nám, prosím, zachránit vzácnou historickou a kulturní památku a proměnit ji ze smutného, chátrajícího komplexu domů na místo uzdravování, krásy a radosti.

Děkujeme Vám za pomoc všem těm, kteří si bez Vaší laskavosti pomoci nemohou.

Za Aurelius, občanské sdružení pivoňského kláštera

Nina Šoltová, předsedkyně

Martina Kociánová, místopředsedkyně

Ladislav Henek, místopředseda

Ing. Nina Šoltová,
předsedkyně Občanského
sdružení Aurelius,
finanční poradkyně

„Nejlépe investované a
zhodnocené peníze jsou
takové, které pomáhají lidem,
jejichž život by byl bez naší
pomoci velmi těžký a
smutný.“

Martina Kociánová,
místopředsedkyně Občanského
sdružení Aurelius,
moderátorka zpravodajství Prima
TV

„Vždy jsem doufala, že budu moci
vše, co jsem se naučila a dozvěděla,
dát do služeb něčeho
smysluplného.“

Ing. Martin Dvořák, generální ředitel Prima TV

„Televize Prima považuje projekt na záchranu, rekonstrukci a následné využití bývalého augustiniánského pivoňského kláštera a proměnu na ‚dům plný dětí‘ za velmi záslužnou a pozitivní humanitární činnost. Projekt, jenž zajistí jednak záchranu výjimečné kulturní památky, a po rekonstrukci také využití objektu k humanitárním účelům, si bezesporu plně zaslouží podporu Prima TV. Využití rekonstruovaného prostoru někdejšího kláštera Pivoň například jako místa, kde nalezou útočiště děti z oblastí postižených ozbrojenými konflikty, je zcela ojedinělým projektem v celé České republice. Jedinečnost mu dodává i spojení azylového dětského domova s domovem pro seniory. Jsme přesvědčeni, že soužití několika generací v tomto unikátním prostředí a další doprovodné kulturní, vzdělávací a společenské aktivity přinesou naději a spokojenost těm, kteří v ně mnohdy už ani nedoufali. Proto si Prima TV velmi cení toho, že se jako hlavní mediální partner může na tomto projektu podílet.“

Občanské sdružení pivoňského kláštera Aurelius:

Adresa: V Malém Háji 310 • Odolena Voda • 250 70

Kontakt: Ladislav Henek • telefon: 0724 044 610 • e-mail: aurelius@aurelius.cz

<http://www.aurelius.cz> • IČO: 265 45 080

Číslo účtu: 824433001/2400

HISTORIE KLÁŠTERA

Podle pověsti nechal na Pivoni postavit na paměť svého vítězství nad císařem Jindřichem III. kníže Břetislav r. 1040 kapli. V následujících letech byla tato kaple biskupem Severinem ustanovena na klášter a obdařena okolními lesy a loukami. Klášterní kostel byl tímto biskupem vysvěcen roku 1047.

Zpráva Paprockého (uveřejněno v Trajerovi - Die Budweiser Diöcese):

„V r. 1047 nechal zřídit Břetislav na místě svého vítězství nad Němci klášter, s kostelem P. Marie, vysvěcený biskupem Severem, daný řeholníkům řádu sv. Augustina.“

Církevní archiv:

„Když pražský biskup Šebřít posvětil chrám a uvedl do kláštera mnichy poustevnického řádu svatého Augustina, přijel kníže Břetislav a položil na oltář základní listinu. Shromážděným řeholníkům přečetl z ní sám biskup Šebřít mohutným hlasem mimo jiné: „...že kníže tento klášter založil, vystavěl, bohatě nadal a zasvětil Bohu, Pánu mocností, Matce Panenské od anděla pozdravené a Janu Křtiteli, patronu českých vévodů.“ Dále potom pokračoval: „...že tento klášter má hlásati věčnou a vděčnou paměť na vítězství dobyté roku 1040 na tomto místě nad německým císařem Jindřichem III. a mniši že zde mají ustavičně modlitby konati za vévodu, jeho rod, za všechny budoucí panovníky české, jakož i za ty, kteří v tomto krvavém boji padli.““

Zakládající listina byla zničena buď za husitských válek, nebo za požáru kláštera v roce 1573. První písemná zmínka o konventu (berní rejstřík plzeňského kraje) tak pochází z roku 1379, je však zřejmé, že k jeho založení muselo dojít daleko dříve. Dokládá to dochovaný presbytář konventního kostela, který vznikl podle odborníků nesporně již ve 13. století.

Terminus post quem poskytuje rok 1256, kdy papež Alexander IV. sezval do Říma superiority dosud existujících eremitských kongregací s řeholí sv. Augustina, které scelil do nového řádu augustiniánů eremitů.

Řeholníci mnichovského kláštera náleželi k bavorské poustevnické komunitě sv. Viléma, proto byli nazýváni také vilhemité. Řádový oděv tvořila černá kutna, přepásaná pasem stejné barvy, s dlouhými širokými rukávy a hrotitou kápí. Jako všeobecná pravidla obdrželi řeholi augustiniánů. V čele každého konventu stál na tři roky volený převor, v čele všech konventů řádové provincie provinciální převor (prior provincialis) se čtyřmi definity, v čele řádu generál, volený generální kapitulou.

Eremitorium na Pivoni byl první augustiniánský klášter v Čechách. Řeholníci museli složit osobně slib chudoby, mohli ale pro blaho řádu mít majetek a provozovat řemeslo.

Zpráva Paprockého (uveřejněno v Trajerovi - Die Budweiser Diöcese):

„Klášter byl jako mnoho dalších zničen po smrti Václava IV. Dlouho byl pustý, později znovu obnoven augustiniány.“

Za husitských válek řeholníci z Pivoně uprchli. V květnu roku 1421, když domažličtí dobyli hrad Herštejn, zde bylo upáleno 17 katolíků, převážně řeholníků z kláštera. Vlastní konvent a kostel však nebyly během husitských bouří výrazněji poškozeny. Bohuslav Balbín sice popisuje, že roku 1421 areál podlehl ohni, ten však pravděpodobně zničil jen dřevěné konstrukce. Horší újmu přineslo klášteru až rozhodnutí císaře Zikmunda Lucemburského zastavit řádový majetek do světských rukou. Ale protože se augustiniáni záhy do Pivoně vrátili a s pomocí papežského breve Bonifáce IX. se dokonce ujali i farní správy v blízkém okolí, dovolily jim jejich příjmy celý areál obnovit. Aby se zvýšily klášterní příjmy, zřídili augustiniáni výrobu potaše, obilný a papírový mlýn, zbrojní hamr a pivovar. Poddaní kláštera provozovali četná řemesla, v Mnichově dokonce vznikl první řemeslnický cech v Čechách, a to tkalcovský. Řeholníci prosluli zejména

jako přírodní lékaři a bylináři. V klášterních zahradách na Pivoni byly pěstovány léčivé byliny. Později dostal klášter také právo na zřízení lékárny.

V Mnichově byl také z podnětu řeholníků zřízen celní úřad. Specifickým klášterním artiklem se stal chov hlemýžďů a pstruhů. Hospodářským otázkám byla vůbec věnována velká pozornost, zejména pěstování zrnin a hlíznatých plodů. Vedle pivovaru byla zřízena chmelnice, ale bez většího významu.

V roce 1573 se stal převorem kláštera P. Augustinus Becinauer, pocházející z bavorského Landshutu. Téhož roku vyhořel konvent a oheň zničil všechny písemnosti kláštera. Další rána následovala roku 1586, kdy veškerý tehdejší pozemkový majetek augustiniánů uchwátíl utrakvistický majitel panství Petr ze Švamberka. I přes silně omezený tok klášterních příjmů se však augustiniánům v roce 1595 podařilo částečně obnovit sešlé stavby. „Léta potom 1595 kněz Kašpar Malesius rodem z Opole, klášter ten právě z gruntu vystavěl, a což bylo odňato, zase k němu přivlastnil,“ píše klášterní kronikář Pabrocus.

Práce však patrně neměly velký rozsah a netýkaly se zřejmě celého areálu, protože to neodpovídalo potřebám v této době již silně zmenšené klášterní komunity. Obyvatelé okolí, většinou protestantského vyznání, projevovali ke klášterní komunitě stále větší nepřátelství, které vyvrcholilo roku 1606 zastřelením představeného kláštera Kašpara Malesia. Přesto řeholníci v Pivoni vydrželi.

1619 daly stavy klášter i panství vdově po Petrovi Švamberkovi Anně Maximiliáně; po bělohorské bitvě byl majetek kláštera vrácen vítězným císařem Ferdinandem II. Roku 1641 vyplenili Švédové klášter i s okolím a zůstali zde deset měsíců. V roce 1648 se Švédové objevili znovu, řeholníci se zachránili útekem do Bavor, klášter ale musel zaplatit velké výpalné.

Nelze doložit, kdy přesně byla poté zahájena obnova kláštera, ale nepochybně již roku 1666 stálo křídlo s refektářem. V té době se do čela konventu dostal P. Hyacinthus Langauff, nejprve jako vikář a o dvě léta později již jako převor. Tento úřad zastával 18 let a během své vlády věnoval značnou pozornost výstavbě kláštera. Postavil nový refektář s dlouhým traktem a horní cely. Jeho nástupcem od roku 1686 byl po šest let P. Alipius Ernst, pod jehož vedením došlo k významné přestavbě chrámu Panny Marie. Řeholníci pořídili chór s monumentálními varhanami a rovněž množství vyřezávaných lavic. V roce 1696 byl zřízen hlavní oltář, pod nímž je uložen památný pařez, na němž seděl podle pověsti kníže Břetislav v době bitvy. V roce 1686 byla přestavěna loď kostela. Dále ho rozšířila a celý slohově sjednotila raně barokní přestavba. Portál kostela však nese datum až 1691 a má výraznou raně barokní podobu s roztrženým frontonem.

Z církevních archivů:

„Po 700 letech, v letech 1740 až 1747, se snažil pivoňský převor Cyriak Votava toto slavné jubileum oslavit důstojným způsobem. Sedm let měla trvat tato velkolepá slavnost. Měla sem chodit procese ze všech koutů země české i moravské a konat se zde slavné poutě.

V klášterním kostele byl hrob blahoslaveného poustevníka Kolmana. Pro nastávající slavnosti bylo však třeba získat nové ostatky svatých... To uznával sám provinciál řádu Michael Mareš, neboť s těžkým srdcem pozoroval, že úcta klatovské Panny Marie, šířená klatovskými jezuiti, pomalu, ale jistě zastiňuje Pivoňku. Měla-li se znovu obrátit pozornost poutníků ke klášteru zapadlému v hlubokých lesích, mohlo to zmocit jen svaté tělo některého mučedníka, nebo mučednice Páně, nadané zázračnou mocí a silou. A tak se stalo, že provinciálu Marešovi se podařilo přivést tělo mučednice Faustiny i s povolením, že může být veřejně vystaveno a uctíváno. (Dodejme, že Faustina je jméno latinské, její svátek připadal na 18. ledna a v češtině Faustina znamená ŠŤASTNÁ.)

Zpráva o ostatcích svaté Faustiny se bleskem rozlétna po celém kraji, a tak zdaleka široka se hrnuli poutníci na Pivoň. Jednotlivci i průvody se hrnuli do kláštera, kde na oltáři ve skleněné rakvi odpočívalo tělo svěřice, ozdobené květinami vyrobenými ze stříbra, zlatých drátků a filigránového skla.

Slavnosti trvaly sedm let, ale končily vždy několikátýdenní zimní přestávkou, aby mohly být ozdoby kolem těla svaté Faustiny obnoveny. Vyvrcholením oslav byl vždy svátek navštívení Panny Marie. Klášter Pivoňský byl v tu dobu na vrcholu rozkvětu.

V další etapě (1733 za převora P. Cyriaka Votavy) byla postavena nová chodba a sakristie, stejně jako zadní trakt kláštera, kanceláře a roku 1756 pivovar. V roce 1783 bylo v klášteře 17 kněží, 12 studujících a 5 bratrů laiků. Studující dokončovali svá studia nikoliv v klášteře, nýbrž na pražské universitě a bydleli u Sv. Tomáše. V klášteře mělo také sídlo Bratrstvo Sv. Šebastiána a Arcibratrstvo Utěšující Matky Boží. Klášter měl povolení udělovat plnomocné odpustky.

Zvony pocházely z 16. století. Zvon Sturmglocke nesl nápis „Anno Domini 1575 Calendorun 5. Aprilis constructum est hoc opus Reverendum Patrem Franciscum Casparum etc.“ Na menším zvonu stálo: „P. Casperus Prior Stockensis hoc opus fieri ecuravit ad honorem 1. August in die s. Michaelis Archang hoc est 29. Septembris 1577.“

Podle císařského nařízení byl pivoňský konvent zrušen 8. září 1787 a jeho jmění (141835 zlatých) propadlo Náboženskému fondu; bratři dostávali rentu 16 zlatých. V červenci roku 1800 se klášter v dražbě dostal do majetku pražského advokáta Leopolda Stohra a poté byl přeměněn na zámek. Z konventního chrámu se stal farní kostel. Prvním lokalistou byl v Pivoni 24. září 1787 jmenován někdejší knihovník a archivář řádu P. Mořic Křížátko. Sloužil zde až do ledna 1821, poté odešel na odpočinek a zemřel v témže roce.

V roce 1843 koupili někdejší konvent Thun-Hohensteinové a roku 1863 získal statek Pivoň hrabě František Coudenhove a spojil jej s Poběžovicemi.

V roce 1918 byla v konventu umístěna česká menšinová škola a policejní stanice s byty úředníků.

Po roce 1945 v někdejší klášteře sídlila armáda, později vojska ministerstva vnitra. Prostředky, vynakládané na údržbu kláštera, byly prakticky nulové.

Poté, kdy budovy připadly státnímu statku, došlo k tak rozsáhlé devastaci bývalého kláštera, že předčila devastaci husitskou i švédskou.

KOSTEL

Součástí augustiniánského komplexu je kostel, který na východní straně výrazně vystupuje z celého poměrně rozlehlého areálu. Na jeho jihozápadní nároží navazuje východní křídlo konventu, které spolu s jižním a západním křídlem obklopují obdélný dvůr. Ten není na severní straně uzavřen, protože severní křídlo se koncem devadesátých (1988) let zřítlo.

Barokní konventní budovy pravděpodobně zcela neodpovídají původnímu klášteru, situovanému patrně po jižním boku kostela. V tomto prostoru dodnes nacházíme východní pobožené zdi s gotickým portálem. Zbytek klenby dokládá, že jde o součást středověké prostory navazující na kostel. Ze severu byla středověká klausura vymezena terénní vlnou, do níž jsou dnes zahloubeny zbytky sklepů; na západě může na její rozsah poukazovat seskupení položícených staveb. Bez solidního archeologického výzkumu však nelze situaci spolehlivě posoudit.

Kostel sestává z lodí, původně zaklenuté pěti poli valené klenby, a rovněž uzavřeného presbyteria o dvou polích raně gotické křížové klenby (západní pole je obdélné, východní čtvercové, obě se zdobenými svorníky). Klenební žebra chóru mají vejčitý profil a na rozhraní klenebních polí se sbíhají na svazkové pětídílné přípory s kalichovitými hlavicemi, přiléhajícími k půlválcovému korpusu. Podobné řešení s využitím třídílných přípor shledáváme v severovýchodním a jihovýchodním rohu chóru. V protilehlých rozích chóru spočívají žebra na vysoko posazených konzolách. Pole klenby od sebe odděluje pas hranolového profilu. Ve východní stěně chóru se dochovalo původní kruhové okno, pod nímž je umístěno vysoké okno lomené. V jižní zdi chóru je zachován portálek, ve vnitřním líci východní zdi je trojlístem uzavřený sanktuář.

Architektura presbytáře je v českém prostředí zvláště neobvyklá a hovoří se o jejím přímém ovlivnění cisterciánskou tvorbou. Její nejranější datování směřuje do roku 1225, čímž by byla úplně prvním příkladem průniku gotické architektury do českého prostředí.

Z původního gotického kostela se zachovalo právě jen toto presbyterium; loď je mladším raně gotickým doplňkem.

Kostel roku 1953 vyhořel, a teprve někdy v období let 1970-72, kdy již klenba spadla, byl provizorně ochráněn novým krovem.

Ze 17. století pochází věž v jihovýchodním rohu presbyteria, která polygonálně vyrůstá z hranolového základu. Ta byla v roce 1987 podle starých vyobrazení rekonstruována.

Architektonické řešení základu je poměrně prosté, zachovaly se v něm gotické detaily, pozdně gotický je trojúhelný štít presbyteria. Naproti tomu západní průčelí vzniklo jako raně barokní novostavba, jejíž kompozice odpovídá kostelům žebřavých řádů. Liseny člení průčelí do tří os, z nichž střední je širší, a celou stavbu ukončuje trojúhelný štít. Architektura pak připomene tvorbu Martina Reintera a jeho bavorských pokračovatelů. Přiléhající východní křídlo konventního stavení je nepochybně nejstarší, v přízemí se dochovaly do dvora otevřené arkády.

VYUŽITÍ KLÁŠTERA PO REKONSTRUKCI

V článku X. Darovací smlouvy mezi obcí Mnichov a občanským sdružením Aurelius je uvedeno, k jakým účelům bude využíván bývalý pivoňský klášter:

X.

Obdarovaný se zavazuje, že po dobu minimálně 25ti let nebude využívat objekt bez projednání a písemného souhlasu zastupitelstva obce Mnichov k jiným účelům, než k těm, které jsou obsaženy v záměru na využití objektu a které byly schváleny radou obce Mnichov současně s rozhodnutím o darování objektu. Jmenovitě se jedná o následující schválené účely:

- ubytování a rekonvalescence dětí z oblastí, postižených válkou či přírodní katastrofou
- léčba a rekonvalescence fyzicky a mentálně postižených dětí, pórázová rehabilitace, zklidňující terapie apod.
- ubytování, rekonvalescence, léčba a léčebná rehabilitace, a možnost práce na částečný či plný úvazek pro seniory
- terapeutické prostory (hipoterapie, arteterapie a další terapeutické prostory a činnosti)
- ekumenická a politologická knihovna, včetně archivu regionu, vydavatelství a nakladatelství
- semináře, přednášky, menší a střední konference, setkávání občanů apod.
- umělecká galerie, výtvarné dílny a ateliéry, výstavy, umělecká setkávání apod.
- řemeslné dílny (zejména keramická dílna, sklářská dílna, kovářská dílna a další)
- zahradnická činnost
- hotelové ubytování pro zájemce o agroturistiku
- ekologické zemědělství
- výroba a prodej vlastních produktů a výrobků

Rozšíření využití objektu nad rámec vyjmenovaných účelů může obdarovaný uskutečnit pouze po projednání a písemném souhlasu s tímto rozšířením zastupitelstva obce Mnichov. Písemný souhlas bude přílohou této smlouvy.

Budoucí využití bývalého pivoňského kláštera dělíme pro přehlednost do tří bloků:

1. Léčebné a rehabilitační zařízení
2. Knihovna a kulturně-společenské centrum
3. Související prostory

Léčebné a rehabilitační zařízení

Ve spolupráci s mezinárodními humanitárními organizacemi bude pivoňský klášter poskytovat krátkodobé (10 – 20 dnů) i střednědobé (20 – 50 dnů) ubytování dětem z válečných oblastí, z oblastí postižených různými přírodními katastrofami, občanskými nepokoji a obecně z neklidných a nebezpečných oblastí. Děti zde budou mít možnost zažít (některé jistě poprvé v životě), že normální je žít v klidu, míru a bezpečí. Mohou zde být doléčeny, trávit zde pokojnou rekonvalescencí, nebo se prostě „jen“ v bezpečí a klidu vyspat, hrát si s kamarády a celkově se zklidnit. Chceme umožnit, aby alespoň s některými dětmi mohl být jeden z rodičů nebo lidé, na které jsou zvyklé.

Prostory pro léčbu a rekonvalescenci budou také sloužit fyzicky a mentálně postiženým dětem a dětem po úrazech. Děti budou mít k dispozici například koupele, zábaly, neagresivní způsoby léčby, cvičební, masážní a rehabilitační prostory, jízdu na koních, zklidňující prostory, hřiště, umělecké a řemeslné dílny, kulturní prostory a podobně. S dětmi by měli mít možnost být zde ubytováni i jejich rodiče, nebo alespoň jeden z rodičů.

Kromě ubytování pro děti budou v pivoňském klášteře také kvalitní byty pro seniory, kterým chceme nabízet v klášteře zaměstnání. Velmi se nám líbí myšlenka, že o děti se budou starat také babičky a dědečkové.

Knihovna a kulturně-společenské centrum

Pivoň leží v regionu, kterým procházely dějiny, občas s pořádným lomozem. V některých případech snad ani nelze říci, že by zde dějiny „procházely“, ony přímo „prošly těžkým krokem“. Následky těžkého kroku dějin jsou v bývalém pivoňském klášteře i okolí patrné dodnes. Shromažďování dokumentů, knih, studií, písemných a obrazových památek, záznamů i vzpomínek bude sloužit ekumenická a politologická knihovna a archiv regionu. Písemnosti budou shromažďovány jednak s přihlédnutím k historii regionu, ale současně – neboť region samozřejmě nelze oddělit od území státu a celého kontinentu – také k historii soužití národů, národností, náboženství atd. v celé Evropě.

Veškeré materiály budou nejen shromažďovány a tříděny, ale také zpracovávány a postupně vydávány v knižní nebo elektronické podobě. Dále se k těmto tématům budou v aule a dalších prostorách pivoňského kláštera konat semináře, přednášky, menší či střední konference, setkávání občanů apod.

Další využití

Dětem, babičkám, dědečkům i dalším „klášterníkům“, hostům a návštěvníkům budou sloužit jednak řemeslné a umělecké dílny, zejména keramická dílna, dřevařská dílna, kovářská dílna, sklářská dílna, a dále rovněž malířský atelier, umělecká (především obrazová a fotografická) galerie a okrasná a meditační zahrada.

Klášteř poskytne také solidní ubytování zájemcům o krásnou přírodu na klidném a čistém místě; lidem, kteří přijedou na rekreaci do pivoňského kláštera kvůli kráse místa, objektu a s vědomím, že každá koruna, kterou zde utratí, bude sloužit potřebným lidem.

PŘÍLOHA P 3: ČLÁNEK Z NEW YORK TIMES

On the Rise in Japan: Assertive Daughters-in-Law

New York Times, New York, N.Y.; Apr 22, 2001; Stephanie Strom;

Edition: Late Edition (East Coast)

Start Page: 1.3

ISSN: 03624331

Subject Terms: Families & family life
Social conditions & trends
Traditions

Geographic Names: Japan

Dateline: FURUKAWA,
Japan

Abstract:

*In farming communities like this one 185 miles north of Tokyo, in Miyagi Prefecture, where **generations** labor together tending fields and livestock, women like [Fumi Sasaki], 36, are still in many ways the exception. But the tradition of parents and children — sometimes three **generations** at a time — **living together** has all but disappeared in urban parts of Japan.*

*Mr. Sasaki and his wife, Akemi, and their three children live with his mother and father and his 92-year-old grandfather and 88-year-old grandmother. Akemi Sasaki, who is 39, and her mother-in-law, Satsuki, who is 66, have had remarkably different lives as two different **generations** of yome.*

*Above: [Shizuko Sasaki], 64, right, and her daughter-in-law, Fumi Sasaki, 36, cleaning windows. Below: Yuko Sugawara, 41, right, and her mother-in-law, [Mihoko Sugawara], 67, preparing to visit a temple. Three **generations** under one roof is a receding tradition in Japan.*

Full Text:

Copyright New York Times Company Apr 22, 2001

Two years ago, unable to stand it any longer, Fumi Sasaki moved her family out of her mother-in-law's house. "It wasn't anything in particular, just an accumulation of a lot of little things that suddenly exploded," she said. "I just thought, this is my own life and I have to live it before it's crushed."

Those are bold words from a daughter-in-law, yome in Japanese, or more politely, oyome-san. But even her mother-in-law, Shizuko, Sasaki, 64, while acknowledging that the decision stunned her at first, said she could understand. Her daughter-in-law, after all, was going bald under the strain of living together.

"I had been saying whatever I wanted, and maybe that caused some stress," said Shizuko Sasaki, who is herself a yome to her own 87-year-old mother-in-law. "Of

course, I am troubled that my oyome-san doesn't listen to me, but then, I wasn't a model oyome-san, either."

The yome is a dying breed in Japan, where a daughter-in-law once had to sing out, "Ittekimasu," roughly the equivalent of „I'll be back," if she wanted to leave the house - and could not if her mother-in-law did not answer.

"I had to be deferential to my in-laws all the time when I was a yome," said Mihoko Sugawara, 67, who lives her with her son Kanichi, his wife, Yuko, 41 , and their children. "I was in a position to say nothing. My opinion never counted. I had no money of my own."

In farming communities like this one 185 miles north of Tokyo, in Miyagi Prefecture, where generations labor together tending fields and livestock, women like Fumi Sasaki, 36, are still in many ways the exception. But the tradition of parents and children - sometimes three generations at a time - living together has all but disappeared in urban parts of Japan.

And as young couples have left home, the number of elderly people living on their own has skyrocketed, generating a trend with big implications for the Japanese government.

People age 65 and older living on their own or as couples accounted for almost 46 percent of households in Japan in 1999, compared with less than 20 percent in 1972, the first year the Ministry of Health, Labor and Welfare began compiling such statistics.

Over the same period, the number of three-generation families like the Sasaki and the Sugawaras who live together under one roof has declined to 29.7 percent of all households, from 55.8 percent. Most of the remaining extended families live in farm regions like this one, but even here, they are rapidly dwindling.

The will of young people to leave their parents home has been driven by many things - the lure of cities, the desire of more women to work outside the house and the independence for both young and old that comes with greater wealth — but one motivator seems stronger than all the others.

"The main reason for this is that young women don't want to be oyome-san any more," said Shiro Yamazaki, who oversees government programs for the elderly at the Ministry of Health, Labor and Welfare.

So, increasingly, the government has become oyome-san instead, and the burden of caring for the elderly has fallen more and more on it.

To Japan's credit, the country offers a huge menu of health-care services for older people in their homes. The government will dispatch workers to cook meals, workers to bathe elderly family members and nurses to administer injections, although applying for such services can be cumbersome.

Additionally, there are social barriers to taking advantage of them. Officials tell stories about families in rural communities that continue to hang out laundry belonging to their elderly parents long after they have been dispatched to a nursing home, ashamed that their neighbors might think they have abandoned them.

But the practice of extended families living under a single roof is actually a relatively new and artificial one, said Emiko Ochiai, a specialist in family sociology at the International Center for Japanese Studies in Kyoto. Before the Meiji era, from 1868 to 1912, she said, most Japanese couples lived apart from their parents.

As people's life spans increased, the government found it more beneficial for the family to care for the elderly. "The Meiji government wanted the household to become a unit of welfare, in which younger people were responsible for the care of their elders, so they made it a legal obligation," Ms. Ochiai said. "The system continued after the war, but the ideology, which was not so deeply rooted in tradition, became weaker and weaker in the 1960's and 1970's."

Whereas the government could once count on the daughter-in-law to care for her husband's parents, today it is scrambling to build a public system that can take her place, as young people move out and into tiny apartments and a younger generation of women has become more self-sufficient and, sometimes, assertive.

A 1993 study by Kiyoshi Hiroshima, a demographer at Shimane University, showed that even though falling birthrates give younger people greater opportunity to live with their parents, the number of young people opting to do so has been declining since the mid-1980's. "Among people who can live with their parents," he said, "the propensity to choose to live with their parents is constantly decreasing."

The pension system has also played a role, giving older people the support to live independently. "The most influential factor in the increase in independent living is improvements in the economic situation," Professor Hiroshima said. "Over the last two decades, older people have gotten better and better support from their pensions, so they can afford an independent life."

Their children, however, are not likely to enjoy the same degree of security. Economists and financial analysts estimate that public and private pension plans are underfinanced by as much as 80 trillion yen, meaning that the government will have to step in and bridge the gap once filled by family. Longer life spans place a bigger burden on the younger generation than ever before.

"It's hard work to care for the aged," said Masanao Sasaki, 44, a rice farmer (who is not related to Fumi Sasaki). "I think we would all like to care for them in our homes," he said, "but I see in our neighborhood that more and more people are asking for public help."

Mr. Sasaki and his wife, Akemi, and their three children live with his mother and father and his 92-year-old grandfather and 88-year-old grandmother. Akemi Sasaki, who is 39, and her mother-in-law, Satsuki, who is 66, have had remarkably different lives as two different generations of yome.

"When my mother was young, yome were counted as part of the labor force for the family," Mr. Sasaki explained.

The mother-in-law remembers using charcoal to heat the home and cook, while Akemi has the latest in home appliances. "These electronic gadgets have made things much easier," she said, as she produced hot water for green tea with the push of a button.

Her mother-in-law raised her children while she worked in the fields, and she never thought about asking her in-laws to watch the children so she could go out with friends. "They made all the decisions and controlled all the money," she said. "We even had to ask our children to ask my father-in-law to pay for their school because we had nothing."

The two women insist that they have few differences. "Of course, the relationship is always in my mind, but not in the same way as it would have been in old times," said Akemi Sasaki. "I feel like she's half my mother, and maybe I'm being a little impolite, but I think of her as a friend, too, because I sometimes consult with her."

They have enough differences, however, to have made Mr. Sasaki the family arbitrator. "I'm a very weak referee," he said. "The differences between the three generations are very wide, which makes it difficult to side with anyone."

When Yoko Nasuno got married about 25 years ago, she came to live with her in-laws. "I sort of knew what it would be like when I got married, but it was still different from my expectations," she said quietly. "It was really hard work. I couldn't even find time to read a newspaper."

In the summer, she rose at 4 a. m. to drive to the fields to make sure they were supplied with enough water, and then she came home to make breakfast for the family and do the laundry, by hand. She then headed for the fields for a few hours' work before coming back to the house to prepare lunch and then going back to the fields. She cooked dinner, got her two children in bed, washed the dishes and fell into bed at sometime around 11 p.m.

Life was a little easier in the winter, when the fields were fallow: she could get up one hour later. "They told me to greet anyone visiting the house, even if I had to stop my work in the fields to do so," said Mrs. Nasuno, who is now 51. "And I always had to tell my parents-in-law where I was, even if I was only out in the garden. They had to know where I was every minute."

Her mother-in-law died recently, but for a decade before her death, Mrs. Nasuno took her back and forth to the hospital for care, sometimes trekking from hospital to hospital for treatment. She bathed her and fed her, preparing special foods, but she is not eager to see the same task fall to her children. "I worry I will be destroying my children's life," she said.

Would her life have been better or happier if she had lived separately from her in-laws?

"Rather than choosing to live together or apart, if I were reborn, I would never get married," she said.

PŘÍLOHA P 4: ČESKÝ PŘEKLAD PŘÍLOHY P 3

Asertivní snachy v Japonsku na vzestupu

V zemědělských komunitách jako je tahle 185 mil severně od Tokia v prefektuře Miyagi, kde celé generace pracují společně na polích a chovají dobytek, ženy jako Fumi Sasaki (36) jsou stále ještě výjimkou. Ale tradice rodičů a dětí – někdy třech generací najednou – které žijí společně už v městských oblastech Japonska v podstatě vymizely.

Pan Sasaki a jeho žena Akemi a jejich tři děti žijí se svou matkou a otcem a 92-letým dědečkem a 88-letou babičkou. Akemi Sasaki, které je 39 a její tchyně Satsuki, které je 66 prožily značně odlišné životy jako dvě odlišné generace „yome“.

Před dvěma lety když už to Fumi Sasaki nemohla déle vydržet, odstěhovala svou rodinu z domu své tchyně. „Nebylo v tom nic zvláštního, prostě se jenom nahromadila spousta drobných věcí, které nakonec vybuchly,“ říká „Prostě jsem si myslela, že je to můj vlastní život a já si ho musím prožít než bude zničen.“

Jsou to poměrně ostrá slova od snachy, yome (v japonštině), nebo ještě zdvořileji yome-san. Ale dokonce i její tchyně Shizuko Sasaki (64) uznala, že ji toto rozhodnutí zpočátku ohromilo, řekla, že to dokáže pochopit. Její snacha ovšem málem zešedivěla pod tíhou společného života s ní.

„Říkala jsem, co jsem chtěla a to bylo možná příčinou stresu“ říká Shizuko Sasaki, která je sama yome vůči její vlastní 87-leté tchyni. „Samozřejmě mě to trápí, že mě má yome-san neposlouchá, ale já jsem také nebývala zrovna vzornou „yome-san“.“

Yome je vymírající druh v Japonsku, kde snacha kdysi byla povinna zaspívat „Ittekimasu“, zhruba ekvivalent „Já se vrátím“, pokud chtěla opustit dům, což ovšem nemohla, pokud ji to tchyně nedovolila.

„Musela jsem být uctívá ke všem příbuzným z manželovy strany, když jsem byla yome“ říká Mihoko Sugawara 67, která sama bydlí se svým synem Kanichi, jeho manželkou Yuko 41 a jejich dětmi. „Byla jsem v pozici, kdy jsem nemohla nic říci.“ S mým názorem se nikdy nepočítalo. Neměla jsem žádné vlastní peníze.

V zemědělských komunitách jako je tahle 185 mil severně od Tokia v prefektuře Miyagi, kde celé generace pracují společně na polích a chovají dobytek, ženy jako Fumi Sasaki (36), jsou stále ještě výjimkou. Ale tradice rodičů a dětí – někdy třech generací najednou – které žijí společně už v městských oblastech Japonska v podstatě vymizely.

A jak mladé páry opouštějí domovy počet starších lidí žijících o samotě se závratně zvyšuje, což vytváří trend, který má závažné důsledky pro japonskou vládu.

Lidem, kterým je 65 a víc a žijí o samotě nebo ještě v párech vytváří téměř 46 % domácností v Japonsku (tento údaj je z roku 1999), ve srovnání s méně než 20 % z roku 1972, což byl první rok, kdy ministerstvo zdravotnictví, práce a sociálních věcí začalo vytvářet takovéto statistiky.

Během stejného období se počet třígeneračních rodin jako například Sasaki nebo Sugawara, které žijí společně pod jednou střechou klesl na 29,7 % všech domácností z 55,8 %. Většina ze zbývajících vícegeneračních rodin bydlí v zemědělských oblastech jako je tahle, ale dokonce i tady jejich počet rychle ubývá.

Přání mladých lidí opustit rodičovský dům je zdůvodňováno mnoha faktory – lákadlo velkoměst, touha více žen pracovat mimo dům a nezávislost jak pro mladé tak pro staré, která pochází z lepšího hmotného zajištění ovšem jedna motivace je silnější než všechny ostatní.

„Hlavní důvod k tomuto je, že mladé ženy už dále nechtějí být „yome-san“, říká Shiro Yamazaki, která dohlíží na vládní programy pro starší občany na ministerstvu zdravotnictví, práce a sociálních věcí.

A tak čím dál více vidíme, že se vláda stává taky takovou yome-san a břímě péče o starší občany na ní více a více spadá.

Co se ovšem dá Japonsku přičíst k dobru je skutečnost, že tato země nabízí široké množství zdravotně-pečovatelských služeb pro starší lidi v jejich domovech. Vláda se snaží rychle vyškolit pečovatele, kteří budou vařit jídlo, pomáhat při sebeobslužných hygienických činnostech a zdravotní sestry pro distribuci injekcí, i když zažádat si o takovéto služby je stále poměrně nesnadné.

A co dál? Existují společenské překážky, které je potřeba zvládnout. Úředníci vyprávějí příběhy o rodinách v zemědělských komunitách, které nadále věší venku prádlo, které patří jejich zestárlým rodičům dlouho poté, co byli jejich rodiče přemístěni do domova důchodců, protože by se styděli, že by o nich mohli sousedé říci, že své rodiče opustili.

Ale realita vícegeneračních rodin žijících pod jednou střechou je opravdu relativně novým a uměle vytvořeným fenoménem, jak říká Emiko Ochiai, specialista na sociologii rodiny Mezinárodního centra japonských studií v Kyotu. Před érou Meiji (1868 – 1912), jak řekla většina japonských párů bydlela odděleně od svých rodičů.

Přitom jak se prodlužuje věkovitost obyvatel, si vláda uvědomila, že je čím dál důležitější, aby se rodina starala o starší. „Vláda novějšího období Meiji chtěla, aby se domácnosti staly samotnou jednotkou sociální péče, ve které by mladí lidé byli odpovědní za péči o své starší rodinné členy, a tak z toho udělali legální povinnost,“ řekla Ms Ochiai. „Tento systém pokračoval ještě po válce, ale ideologie, která ještě nebyla tak hluboko tradičně zakořeněná, byla stále slabší a slabší, hlavně mezi lety 1960 – 70.

Zatímco dříve mohla vláda počítat se snachou, která by se starala o manželovy rodiče, dneska se jen ztěží snaží vystavět veřejný systém, který by zaujal její místo v dnešní situaci, kdy se mladí lidé stěhují pryč do svých útulných apartmánů a mladší generace žen se stává více soběstačnou a nezřídká více asertivní.

Studie Kiyoshiho Hiroshimy z roku 1993, demografa na Shimane univerzitě, ukázala, že ačkoliv klesající statistika porodnosti dává mladým lidem větší možnosti žít se svými rodiči, počet mladých lidí, kteří si volí tuto možnost, klesá od 80. let. „Mezi lidmi, kteří mohou žít se svými rodiči,“ říká, „sklon zvolit si život se svými rodiči konstantně upadá.“

Penzijní systém hraje také svou roli, neboť dává starším lidem takovou podporu, aby mohli žít nezávisle. „Nejvlivnějším faktorem v nárůstu nezávislého života je zdokonalení ekonomické situace,“ říká profesor Hiroshima. „Během dvou posledních desetiletí se starším lidem dostalo lepších výhod a penzijní podpory, takže si mohou dovolit nezávislý život.“

Jejich děti ovšem se zřejmě nebudou těšit stejné míře jistot. Ekonomové a finanční analytici odhadují, že plány veřejných a soukromých důchodů jsou podhodnoceny až 80 triliony jenů, což znamená, že do případu bude muset vstoupit vláda a překlenout propast,

kteřou kdysi vyplňovala rodina. Delší věkovitost obyvatel vkládá těžší břímě na mladou generaci, než kdykoliv předtím.

„Je to těžká práce starat se o přestárlé,“ říká Masanao Sasaki (44), farmář rýže (který není v žádném vztahu k Fumi Sasaki). „Myslím, že všichni bychom se o ně rádi starali doma“ říká „ale ve svém okolí vidím, že více a více lidí žádá o státní pomoc.“

Pan Sasaki a jeho manželka Akemi a jejich 3 děti žijí se svou matkou a otcem a jejich 92-letým dědečkem a 88-letou babičkou. Akemi Sasaki, které je 39 a její tchyně Satsuki, které je 66, prožily podstatně odlišné životy jako 2 různé generace yome.

„Když byla má matka mladší s yome se počítalo jako s pracovní silou v rodině“ vysvětluje pan Sasaki.

Tchyně si pamatuje, jak se používalo dřevěné uhlí k vytápění domu a k vaření, zatímco Akemi má doma nejmodernější spotřebiče. „Tato elektrická zařízení nám velmi usnadňují život,“ říká, když připravuje vodu na zelený čaj stisknutím knoflíku.

Její tchyně vychovávala děti, zatímco pracovala na poli a nikdy ani nepomyslela, že by požádala své příbuzné z manželovy strany, aby jí pohlídali děti, aby mohla jít ven s přáteli. „Činili všechna rozhodnutí a řídili finance“ říká „dokonce jsme svým dětem museli říct, aby požádali mého tchána o zaplacení jejich školného, protože my jsme nic neměli.“

Tyto dvě ženy trvají na tom, že jejich situace byly odlišné.

„Samozřejmě, že si pořád uvědomuji tento vztah, ale už ne přesně tak, jak tomu bývalo za starých časů,“ říká Akemi Sasaki. „Mám pocit, že je to z poloviny má matka a možná jsem trochu nezdvořilá, ale považuji ji za kamarádku, protože někdy se s ní i radím.“

Existuje mezi nimi natolik odlišností, které by snad mohly učinit pana Sasakiho rodinným „rozhodčím“. „Já jsem velice slabý rozhodčí,“ říká, „rozdíly mezi třemi generacemi jsou natolik široké, že je velice těžko přiklánět se k té či oné straně.“

Když se Yoko Nasuno vdala (zhruba před 25 lety), začala bydlet s příbuznými svého manžela. „Tak nějak jsem věděla, jaké to bude až se vdám, ale reálná situace daleko přesáhla mé očekávání,“ říká tiše „byla to skutečně tvrdá práce.“ Neměla jsem čas dokonce ani přečíst si noviny.“

V létě vstávala ve 4 ráno, aby se šla podívat, zda je na poli dost vláhy. Potom šla zpátky domů připravit snídani pro rodinu a ručně vyprat. Pak šla zpátky na pole pracovat alespoň na pár hodin, než se vrátila zpátky do domu připravit oběd a pak jít zase zpátky na pole. Připravila oběd, uložila své dvě děti, umyla nádobí a spadla na postel zhruba v 11 večer.

Život byl trochu snazší v zimě, kdy pole odpočívala, to mohla vstávat o hodinu později. „Řekli mi, abych zdravila každého, kdo přijde do domu, i kdybych kvůli tomu musela přerušit práci,“ říká paní Nasuno, která má dneska 51 let. „A vždycky jsem musela rodičům manžela říkat, kde jsem, i když jsem byla třeba jenom venku na zahradě. Každou minutu museli vědět, kde jsem.“

Její tchyně nedávno zemřela, ale pár dní před smrtí ji paní Nasuno vozila sem a tam kvůli nemocniční péči, přičemž dokonce jezdila od jedné nemocnice ke druhé kvůli léčbě. Koupala ji a krmila, připravovala speciální stravu, ale už v životě by nechtěla, aby podobné povinnosti spadly na její děti. „Obávám se, že by jim to zničilo život,“ říká.

Byl by její život lepší nebo šťastnější, kdyby žila odděleně od příbuzných svého manžela?

„Spíše než si vybírat mezi životem dohromady nebo zvlášť, pokud bych se mohla znova narodit, raději bych se nikdy nevdala,“ říká.

PŘÍLOHA P 5: ROZHOVOR S JIŘINOU ŠIKLOVOU

Zdroj: Deníky Morávia

Datum: 2002-05-07

Název: Šiklová: Generační střet je nejen nutný, ale i přirozený

Podtitulek: Rozhovor s Jiřinou Šiklovou

Ročník: 13

Číslo: 106

Autor: Ladislav Vrahovský

Str.: 08

Rubrika: Názory

Oblast: Jižní Morava

Socioložka Jiřina Šiklová přijala pozvání ostravské organizace YMCA a ve své veřejné přednášce hovořila na téma soužití generací. Beseda s příchozími vyústila v místy bouřlivý dialog, na jehož základě Deníky Morávia položily Jiřině Šiklové několik otázek.

- Co podle vás nejvíce působí na dnešní soužití generací v ČR?

V naší společnosti došlo k mnoha zásadním změnám v celé hodnotové orientaci společnosti, a tak předěly mezi jednotlivými generacemi jsou hluboké a výrazné. Jen si uvědomme, jak se změnil náš život od roku 1989, jak začaly platit zcela jiné představy o správném a vhodném jednání než za komunistů. Průlom techniky do běžného života, například počítačů, internetu, pochopitelně více ovlivní mladou generaci a současně vyčlení tu nejstarší, která se již nestačila přizpůsobit. Pokud bychom ale žili ve společnosti statické, měli by rodiče a děti více společných zájmů.

- V čem se liší mladá generace dneška od mladých lidí z let šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých minulého století?

Hodnotovou orientaci, politickým zaměřením, představou o světě generace, která dorůstala třeba v letech šedesátých a zažila změny roku 1968, vysokou kritičnost vůči tehdejšímu komunistickému režimu, zrušení cenzury a znovu ztrátu nadšení a zase pád a zklamání a k tomu žila ve velmi špatných sociálních podmínkách. Mladí, kteří dospívali v letech sedmdesátých nebo osmdesátých, prožili jenom tzv. období „normalizace“, kdy bylo jakési ustrnutí či bezčasí, jak to nazvali naši tehdy zakázaní spisovatelé. A z toho je probudily změny z roku 1989. Jinak to vnímal člověk, kterému koncem let osmdesátých bylo 16 až 18 let, od toho, kterému bylo teprve deset. Je pochopitelné, že člověk si potom lépe rozumí s takovým člověkem, který to prožil obdobně a kterému nemusí napřed vyložit, o co šlo.

- Vytrácí se přirozená autorita starší generace. Proč?

Přirozená autorita lidí starších byla v minulých stoletích dána právě tím, že společnost a její způsob života se měnila pomalu, takže ti starší měli přirozenou autoritu danou jejich zkušenostmi. Mohli tedy ty mladší poučovat. Ale dnes, kdy se tak rychle mění společnost a zvláště způsob výroby, ti staří lidé již nemohou mladší generaci tolik zkušeností sdělovat. Jejich pracovní návyky již neplatí, jejich znalosti zastaraly. Mohou ale sdělovat svoje životní zkušenosti, předávat morální hodnoty, ale na to si lidé občas již nenajdou čas. A je to škoda. Neboť morální hodnoty nenajdete na internetu.

- Jak podle vás působí na mladé fakt, že budou muset přispívat na důchod neproduktivních lidí pokročilejšího věku?

Přílišné zdůrazňování, že mladší generace musí „vydělat“ peníze na důchody generace starší, není správné. Zdůrazňuje to totiž jenom jednu část této společenské výměny hodnot.

- Přinese něco posunutá hranice věku pro odchod do důchodu?

Umožní, aby více lidí zůstalo v pracovním procesu, a doba, po kterou žijí jenom ze sociálních dávek, se tím zkrátí. Je to tak ve všech bohatých zemích. Ve Skandinávii, Švýcarsku, Británii, Francii, všude je odchod do důchodu stanoven až na 65. rok života. V těchto zemích je také všude nízká porodnost, tedy rodí se méně dětí. Je to paradox, ale obecně platí, že čím bohatší je společnost, tím méně dětí lidí přivádějí na svět.

- Co by měli dělat rodiče, aby neztratili přirozenou autoritu u svých dětí?

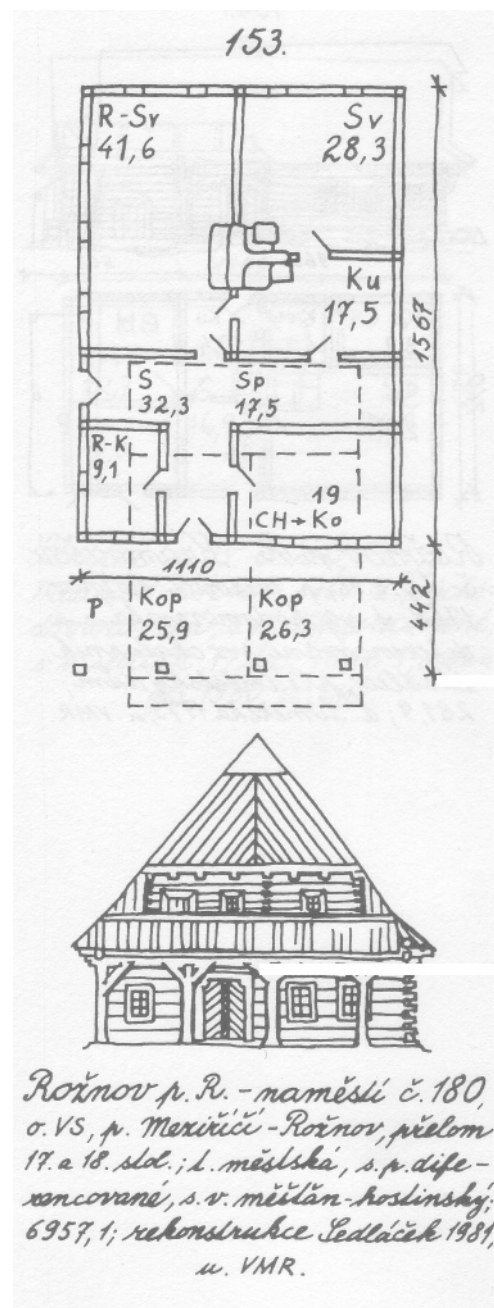
Proč by měli být autoritou ve všem, i v tom, čemu nerozumí? Nechci být autoritou pro svoje děti a vnoučata, více mě těší, když mají ke mně vztah důvěry, sdělují mně svoje problémy a vyměňujeme si názory. Autoritou mohou být rodiče jenom vůči svým malým dětem, kdy je opravdu ve všem převyšují znalostmi, moudrostí, schopností jim věci vysvětlit. Autoritou morální mohou být rodiče pro své dospělé či dospívající děti. Generace se nemusí shodovat v obsahu hodnocení, přesto mohou děti ocenit morální zásady svých rodičů, jejich morální identitu, rozhodnost a schopnost podle svých zásad žít, názory třeba na náboženství, na vztah k majetku a třeba i k politickým otázkám.

PŘÍLOHA P 6: ÚROVEŇ BYDLENÍ PODLE LIDOVÝCH TRADIC

V našich úvahách se dostáváme k otázce, jaký smysl měly stavební tradice, nakolik naplňovaly základní lidské potřeby a nakolik uspokojovaly nároky na bydlení. Vždyť chudák býval spokojený i s málem a boháč někdy nestačil ani palác. Pod každou střechou bylo třeba nasytit jiné množství hladových krků. Je nesnadné to vše seřadit podle vybraných hledisek a měřit skutečně objektivní rozdíly mezi různými kulturními úrovněmi způsobu bydlení.

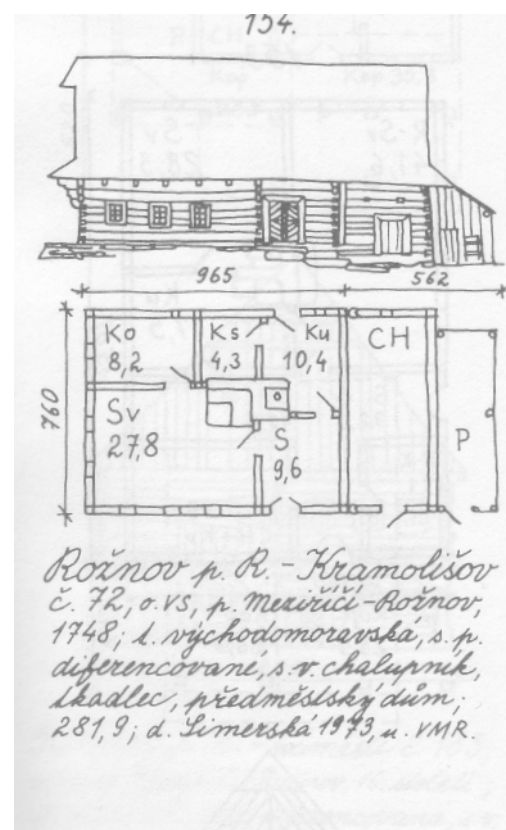
Vyjděme z předpokladu, že dům a ostatní stavby usedlosti plní obytné a hospodářské funkce rodiny. Ta se početně rozrůstala, ale prostředky k životu zůstávaly stejné, spíše se zmenšovaly. Ve třetí kapitole jsme se zmínili o zásadních rozdílech ve vývoji struktury rodiny v rakouské a uherské části monarchie. Zákonodárství, které upravovalo dědění nemovitostí, způsobilo, že na moravské straně byla podstatně omezena dělitelnost půdy. Podmínky pro existenci rodiny měl zajištěny jen hlavní dědic. Mohl převzít grunt ještě za života svého otce jako starého majitele, který odešel na výměnek, neboli sepsal se synem smlouvu, v níž stálo, jakou formou mu syn bude zajišťovat existenční potřeby až do smrti, jakými částkami vyplatí své bratry a neprovdané sestry. Na slovenské straně docházelo k dědění obvykle tehdy, až původní hospodář zemřel, a to skutečnou dělbou polí a luk mezi syny. Proto se všichni potomci včetně ženatých synů s rodinami snažili žít a pracovat v otcovské usedlosti, neboť odchodem z ní by ztratili nárok na dědický podíl.

Na základě těchto rozdílů byla pozornost badatelů soustředěna na zkoumání vztahů rodiny (tzv. velkorodiny) k formám domu z hlediska jeho základních obytných funkcí. Situace ve slovenských oblastech dovozovala existenci biologicky úplného a přirozeného složení rodiny, a proto se její vztah k domu vyvíjel v průběhu generačních cyklů. Ovšem rozrůstání se rodin synů a vnuků pod vládou staříčka v jedné usedlosti vyžadovalo, aby taková usedlost měla také dostatečné množství polí a byla schopna celou velkorodinu uživit.

Ve slovenských západních Karpatech se ale nevytvořily vhodné sociální podmínky pro všeobecnou existenci rozšířené rodiny, a proto se tam nevyvíjely ani jí přiměřené stavební formy. Dospělé syny doma už nic nepřítahovalo a jen tradiční autorita vlastníka usedlosti je nutila, aby přinášeli příležitostné výdělky odjinud do společné domácnosti. Cyklické rozšiřování rodin se dělo v rámci rodičovského domu a důsledkem fáze rozpadu rodinného společenství dělením bylo budování dalších domů ve společném dvoře, trvalé obydlí sezónních pobočných dvorů vzdálených od dědiny nebo úprava hospodářských objektů dvora pro stálé bydlení. 130). Zejména 17. století válek a první polovina 18. století s neúrodou, masovým vystěhovalectvím a epidemií moru způsobovaly vylidňování nejhudších horských dědin. Hospodářské zájmy panství tehdy podporovaly, aby se pustých usedlostí ujímal ten, kdo jen trochu mohl pracovat. Takže i toto byl vážný důvod, proč se tam zakořenila tradice hospodářského osamostatňování se dospělých synů hospodáře, kteří zakládali nové rodiny. Dělo se tak navzdory uherskému dědickému právu a jeho v podstatě středověkým tradicím. 131)

Na moravské straně měli lidé žijící pod jednou střechou mezi sebou ještě složitější vztahy. Tvořili skupinu, kterou ekonomické podmínky nutily ke společnému bydlení a která proto neměla tak přirozenou biologickou strukturu jako ve slovenských dědinách. Obsahovala jedince jak příbuzné, tak nepřibuzné, kteří společně vytvářeli produkci usedlosti. Zájem vrchností udržet co největší zemědělská hospodářství jim přinášel větší příjmy naturální, platební a hlavně robotní než srovnatelný souhrn usedlostí menších. Při charakteristice poměrů v 18. století na Těšínsku jsme si všimli, proč musel hospodář soustřeďovat ve svém dvoře množství pracovních sil. Systém právních norem mu neumožňoval, aby tyto pracovní získal biologicky normálním rozšiřováním vlastní rodiny a rodu. Musel u sebe ekonomicky vázat kromě rodiny svého nástupce jednak všechny příbuzné jednotlivce, kteří mohli vytvářet jen neúplné rodiny bez právního nároku na nemovité dědictví, a jednak rodiny zcela nepřibuzných bezzemků i běžnou Wed'. Všechny obyvatele usedlosti je tedy třeba zkoumat společně, ať byli příbuzní nebo ne a ať vytvářeli organickou rodinu, anebo složitý soubor neúplných. Budeme je označovat termínem rezidenční jednotka nebo domácnost (podle vžitě odborné terminologie) a porovnáme proměnlivost jejich vnitřních struktur.

V moravských obcích nebyla generační cykličnost tak důležitá jako na Slovensku, protože nedocházelo k rozpadu velkého společenství lidí a ke skutečnému dělení majetku. Na velikost rezidenční jed jednotky měly vliv spíše změny hospodářských podmínek, takže se formovala zcela nepravidelně. Proto si rodiny hospodářů přizpůsobovaly tradiční stavby podle dočasných potřeb a nároků na bydlení.

V některých případech byly tyto adaptace shodné v masovém měřítku a staly se součástí inovace stavební tradice. V předcházející kapitole jsme sledovali šíření bočních obytných komor, které umožnily oddělení prostoru pro bydlení výměnkářů. Stejnou funkci mělo rozdělování prostoru v komorovém díle na skladovací a obytný. Každá stavební tradice se rozvíjela k větší dokonalosti tím, že pro jednotlivé funkce bydlení, které byly původně soustředěny v jizbě, vyčleňovala samostatné uzavřené prostory. Vrcholné podoby tato tendence dosahovala u velkých fojtských domů s 8 - 10 obytnými místnostmi a s dalšími ve dvoře.

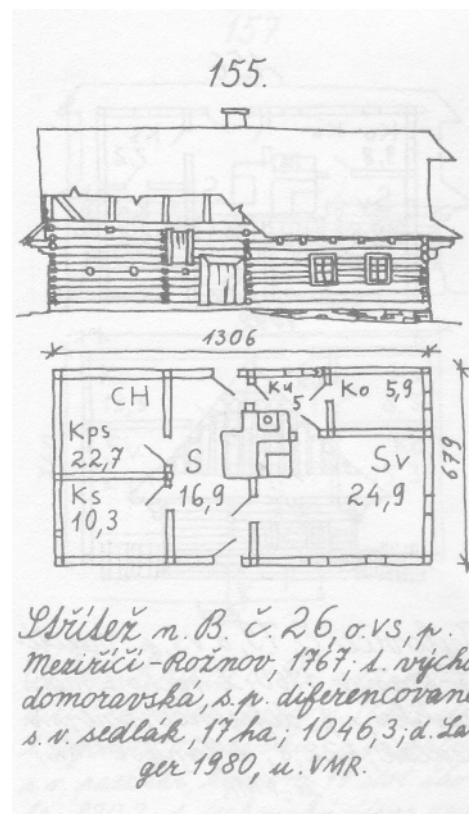
Odchylky od biologicky příznivého vývoje rodiny byly běžné ve všech evropských oblastech. Od středověku je formovaly jednak zvláštnosti vývoje sociálních prostředí a jednak uplatňování dědického práva. Vytvářely celou škálu typů mezi dvěma krajnostmi:

a) individuální rodina modelovaná pozdními sňatky a tedy menším počtem dětí, systémem jediného dědice přebírajícího majetek vcelku za života otce (v případě více synů ti odstupující dostali vyplacené podíly od skutečného dědice); domácnost měla čeleď a případně i rodiny nepřibuzných nájemníků;

b) velkorodina (či rozšířená rodina) složená z rodin synů vlastníka usedlosti, formovaná včasnými sňatky (méně než 26 let u muže a 23 let u ženy) s důsledkem většího počtu dětí, skutečným dělením nemovitostí mezi syny obvykle po smrti otce, na produkci i konzumaci se podíleli jen příbuzní, čeleď obvykle v domácnosti nebyla.

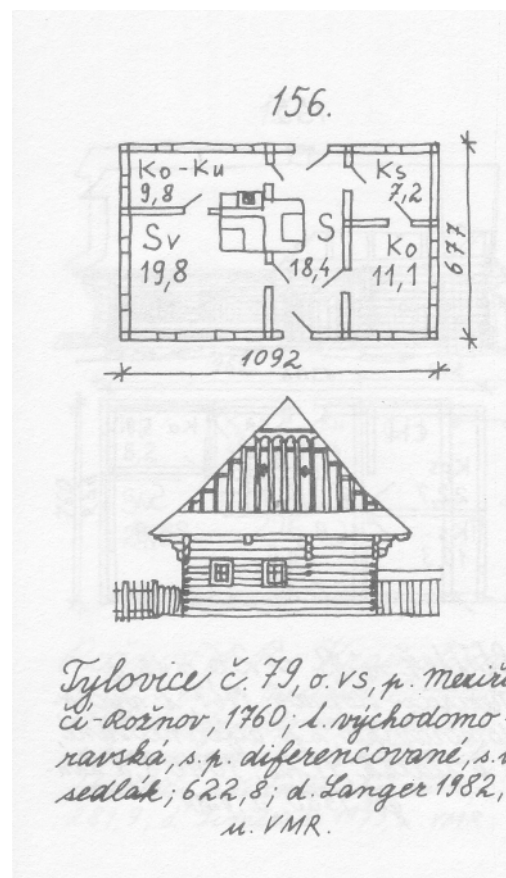
První krajnost mnozí historičtí demografové a sociální antropologové považovali za charakteristickou pro západní typ rodiny a druhou za východní. Hranice mezi oběma by měla probíhat přibližně polovinou Francie k východu, severní Itálií k Terstu a odtud k Petrohradu. Nejméně jasné je východní rozmezí ve střední Evropě, v oblasti severozápadních Karpat. Pokusme se tedy v následující kapitole odpovědět i na tuto otázku.

Po zakladatelské aktivitě francouzských historických demografií sdružených kolem časopisu *Population* po

roku 1946 (Louis Henry, Michele Fleury) se bádání o rodině v západní Evropě vzepjalo k novému vyvrcholení v sedmdesátých letech v cambridgské koleji sv. Trojice. Francouzi položili metodické základy pro analýzu archivních pramenů a Cambridgská skupina (jak se začali nazývat) se pokusila formulovat syntézy ve třech sbornících s názvy: *Domácnost a rodina* (1972), *Rodina a dědictví* (1976), *Formy rodiny v historické Evropě* (1983). V souvislosti s těmito evropskými aktivitami roku 1976 v Americe začal vycházet časopis věnovaný celosvětovému bádání o historii rodiny (*Journal of Family History*, delawarská universita v Newark) a po celém světě vznikaly demografické databanky (největší v Salt Lake City a ve Vídni). Cambridgská skupina rozšířila množství pohledů na domácnost a rodinu. I když narůstala složitost problematiky, její členové se pokoušeli o jednoduché typologie historických forem rodiny podle několika nejpodstatnějších ukazatelů. Jejich rozdělení Evropy na západní (včetně severní) a východní (včetně jižní) však vyvolává polemiku. Nejvýrazněji formuloval evropské rozdíly J. Hajnal podle věku při uzavírání manželství (za střed považoval 26 let u mužů a 21 - 23 let u žen). K nejobsažnější klasifikaci dospěl Peter Laslett, který také prohloubil metodu výzkumu.

S typologickým dělením Evropy zcela nesouhlasí historický názor, který nachází ve vztahu obou krajních forem vývojové etapy (pro Západ cambridgský profesor Peter Laslett vytvořil i vývojovou typologii) zaznamenané například ve Skandinávii nebo ve střední Evropě. Přístup sociálně antropologický nachází tradování starších forem tam, kde jsou velké skupiny lidí nuceny přizpůsobit se prudkému zhoršení hospodářských podmínek (teorie sociální adaptace). Při analýze forem dědictví autoři cambridgských sborníků nebrali v úvahu například podstatné rozdíly v legislativě mezi uherským a českým královstvím a k podstatným ukazatelům nezařadili rozšíření výměnku ve střední a západní Evropě. Použili sice množství historických dat ze západní Evropy, ale v oblasti slovanských zemí se opírali jen o několik sond. Zdá se tedy, že syntéza byla vyslovena poněkud předčasně. Její přílišné zevšeobecnování ve východozápadním vnímání kulturních jevů kritizoval americký antropolog David I. Kertzer. Klíč k řešení vidí v poznání vnitroregionálních struktur. Ty v našich archivech zkoumá česko-rakouská pracovní skupina historických demografií a její dosavadní výsledky ukazují, že se na našem území v 16. a 17. století vyskytovaly rozmanité formy rodiny a nepotvrzují zjednodušené bipolární vidění dvou kulturních sfér v

Evropě. Zdůraznil to i Marcus Cerman (z vídeňské university) na budapešánské konferenci s názvem Kde je konec Evropy? Vídeňský profesor Michael Mitterauer na bratislavském semináři roku 1995 (na rozdíl od Hajnalova rozhraničení na čáře Terst - Petrohrad) hledal tuto linii na pomezí západního a východního křesťanství. Definitivní odpověď na otázku intenzity spojení kulturního vývoje východoevropských zemí se západoevropskými asi nebude tak jednoduchá. Zdá se, že postupující poznání minulosti východních oblastí posune tuto pomyslnou hranici ještě dál od středu našeho kontinentu, než je kladena dnes. 132)

PŘÍLOHA P 7: PŘÍBĚH DOMU Č. 101

Chalupnická usedlost č. 101 ve Velkých Karlovicích vznikla na přelomu 18. a 19. století, kdy jakýsi Křenek ze Solance postavil na břehu Miloňovského potoka pasekářský dům s jizbou, boční obytnou komorou, síní a skladovací komorou. Solanečtí Křenkové měli již dříve v těch místech pět sezónních chlévů. Pocházeli z usedlostí č. 108, 109 a 110 v Solanci na druhé straně hřebene za Čartákem. Nově vybudovaný dům v Miloňově vlastnili roku 1820 už synové zakladatele paseky, Jiří a Vincent. Výnos z jejich pozemků činil 27,3.z1, to se tehdy v Karlovicích rovnalo výnosu prosperující poloviční paseky. Svědčí to o pilné kultivační práci prvních kolonistů. neboť tam vytvářeli pole z lesní pastviny ležící na východních svazích v nadmořské výšce 600 - 650 m. Vincent se přiženil do č. 43 na vrch Osloveček, ale pole užívali oba bratři společně dál. Roku 1833 patřila sledovaná usedlost č. 101 již vdově Marianě Kysučanové. pravděpodobně tchýni Jiřího Křenka. Vdala se podruhé za Kubáně z blízké usedlosti č. 95, kterou držel společně s Holčáky. S ním měla tři dcery. K nejmladší, narozené roku 1824, se přiženil jeden ze dvou dědiců sousední půlpaseky č. 99, Josef Holčák (narozen roku 1819). V letech 1849 - 1858 se jim tam narodily tři děti. Společně s nimi v domě bydlely druhé dvě dcery Kubánovy (obě svobodné matky) a dvě nádenice: Veronika, narozená roku 1828, která tam v letech 1844 - 1857 porodila tři děti, a o dva roky starší Anna, od roku 1856 s dcerou Rozinou. V domácnosti tedy žili v boční komoře na ploše 18 m² výměnkáři i jejich dvě dcery se čtyřmi dětmi a v jizbě na 30 m² manželé Holčákoví se třemi dětmi. Na konci 50. let 19. století starí manželé Kubánovi zemřeli, brzy nato zemřel i mladýotec Josef Holčák, vdova si vzala o tři roky mladšího Jiřího Valcháře (narozeného 1827) z mlýna v Léskovém a brzy také zemřela. Nový hospodář se oženil s Rozinou, která byla o 10 let mladší. Vychovala pak tři Holčákovy sirotky a z vlastních čtyř dětí první Valchářovi porodila roku 1860. Tehdy jejich dům, v němž bydlelo 15 lidí. pravděpodobně vyhořel a Valchářovi museli postavit nový. Jako stavebníci měli již jiné sociální postavení než kolonista Křenek před dvěma třetinami století. Vzdělané půdy nepřibýlo, ale v důsledku složitých dědických vztahů se původní majetek dostal do jiných rukou.

Jiří Valchář už nebyl schopen obnovit původní stavbu, a proto postavil jen malý dvojdílný dům odpovídající chalupnickým usedlostem. Boční obytnou komoru neměl, na tak malém majetku ztratila svou funkci, protože na vyčlenění výměnku nemohli ani pomyslet. i' novém domě měli všichni společně k dispozici jen jednu jizbu o ploše 25,5 m², z toho ještě 4,7 m² zabírala pec a sporák, skladovací komoru o ploše 8,6 m² bez topeniště a bez jediného byt' jen ventilačního okenního otvoru. Obytná plocha tedy poklesla na polovinu_ Brzy nato si Veronika Kubánová přivedla do tohoto domu ženicha a nevlastního otce pro tři nemanželské děti. Byl jím Josef Kantor

nádeník z Malých Karlovic. Měla s ním roku 1862 ještě jedno dítě. Tehdy v domečku žilo 5 dospělých a 12 dětí. Až po sedmi letech (1869) se rozhodli upravit chlév na obydlí. Vznikl tak nový obytný celek s jizbou velkou 16,5 m² a síní předělenou na skladovací komoru o rozměrech 3,6 m². Do této části se pravděpodobně uchýlila nová Kantorova rodina.

Není jisté, zda v adaptované části obydlí bylo vůbec topeniště. Při průzkumu domu jsme našli jenom komín stavěný až ve 20. století společně s kuchyňskými kamny a nebylo tam ani stopy po starším odvodu dýmu. Kantorovi zřejmě považovali toto bydlení za dočasné a skutečně se jim později podařilo odstěhovat se odtud zpět do Malých Karlovic. Tím však proměny obyvatel v tomto domě neskončily. Po smrti Jiřího Valcháře se vdova Rozina vdala za Křenka a roku 1879 se jim narodila dcera Rozina. Děti Holčákovy až na nejmladší Rozinu odešly z domu sloužit mimo obec, stejně tak tři děti Roziny Křenkové-Valchářové, z nichž dvě nejmladší zůstaly doma. Roku 1890 Rozina Křenková ovdověla podruhé. Tehdy žila v jizbě se dvěma vlastními dětmi a nevlastní Rozinou Holčákovou, která byla svobodná, měla 32 let a tři nemanželské děti narozené

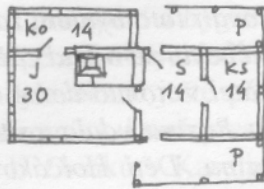
v letech 1882 - 1890. Kantorovi už byli pryč, takže vdova ochotně pronajímala zadní byt svobodným nádeníkům. Byli to: osmapadesátiletý Josef Vaniček, jedenačtyřicetiletý "drvař" Ondřej Čajan z Prostřední Bečvy a třiadvacetiletá Rozina Boráková, která jim sloužila. 149)

Těžko si můžeme dnes představit provoz domácnosti v obdobích nejsložitějších, zejména v 60. letech 19. století. Ani podle tradovaných pravidel nelze odhadnout, kde mohl každý z nich spávat. Proč přistoupili k přebudování chléva tak pozdě a proč roku 1890 neumožnili Rozině Holčákové, aby bydlela se svými třemi dětmi v zadní jizbě a místo toho brali nájemníky? Obyvatelé sledované usedlosti měli své bydlení zajištěné, a přece jejich nároky odpovídaly spíše nejistému provizóriu. Vdova Křenková tak rozhodla jistě proto, že měla starosti s obživou a dva drvaři na bytě jí asi ze svého nestálého výdělku platili aspoň nájemné.

Vývoj bydlení v č. 101 z Velkých Karlovic - Miloňova

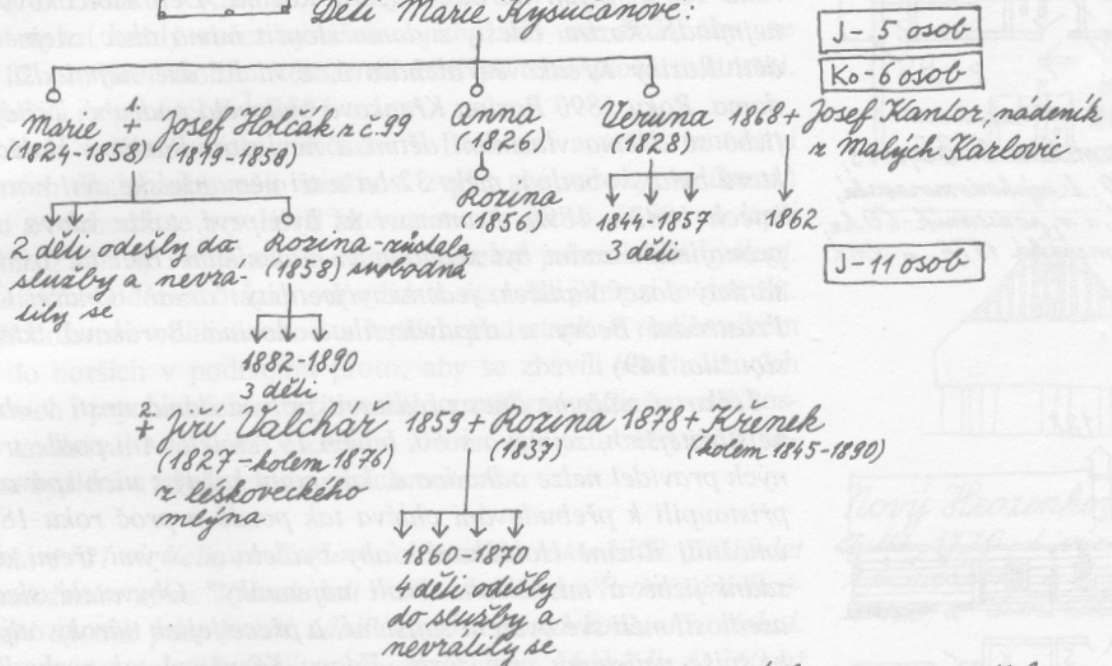

18. stol. - 5 sezónních chlévů Křenců ze Solance
na konci 18. stol. Jiří a Vincenc postavili dům,
brzy zemřel ← → přičemž se na Osloveček do č. 43

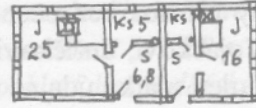
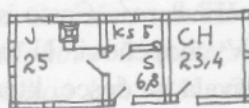
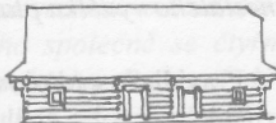
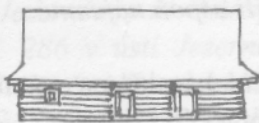
← zůstala v něm jejich křivně
vdova Marie Kysučanová
(n. 1833 si vzala Kubáně
z č. 95; oba zemřeli kolem r. 1850).

Děti Marie Kysučanové:

Králce po r. 1860 starý dům po Křencích asi vyhořel.

Jiří Valchář postavil novou chalupu, která byla podstatně menší.

R. 1869 upravili chlév na obydlí pro Kantorovu rodinu.
→ Před r. 1890 se odstěhovala do Malých Karlovic č. 97.

místo nich přišli nájemníci: Josef Vaníček (1832), Ondřej Čápan (1849), Rozina Bosáková (1867).